

”JEG TROR AT DEMOKRATIET BARE ER FOR NORSKE FOLK”

Utvvisning og opplevelser av eksklusjon

Kjersti Ryen Strømnes

Masteroppgave i retts sosiologi
Institutt for Kriminologi og retts sosiologi
Juridisk fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2013

”JEG TROR AT DEMOKRATIET BARE ER FOR NORSKE FOLK”

Utvvisning og opplevelser av eksklusjon

© Kjersti Ryen Strømnes

2013

”JEG TROR AT DEMOKRATIET BARE ER FOR NORSKE FOLK”

Utvisning og opplevelser av eksklusjon

Kjersti Ryen Strømnes

<http://www.duo.uio.no/>

Sammendrag

Tittel: ”JEG TROR AT DEMOKRATIET BARE ER FOR NORSKE FOLK”:

Utvisning og opplevelser av eksklusjon

Forfatter: Kjersti Ryen Strømnes

Veileder: Katja Franko Aas

Levert ved: Institutt for Kriminologi og Rettssosiologi, Universitetet i Oslo, Vår 2013.

Et vedtak om utvisning er et av de mest inngripende vedtak utlendingsmyndighetene kan beslutte. Utvisning er et tiltak som benyttes som en reaksjon ovenfor utenlandske statsborgere som har begått straffbare handlinger eller som har brutt bestemmelsene som er nedfelt i utlendingsloven. Dette kan for eksempel være irregulær innreise, irregulært opphold eller opplysninger om uriktig identitet. En utvisning vil medføre ikke bare en plikt til å forlate landet, men innebærer også et forbud mot senere innreise til Norge, enten i en tidsbegrenset periode eller varig.

Utvisningen vil imidlertid påvirke ulike kategorier av mennesker på forskjellig måte, og denne reaksjonen vil i ulik grad medføre negative konsekvenser for de personene den rammer. Problemstillingene for oppgaven er å se hvilken form for reaksjon utvisning er, samt hva som kjennetegner det regimet som omfatter personer som er utvist fra Norge. For å svare på dette tar jeg utgangspunkt i de utvistes egne fortellinger. Hovedfokus er på hvordan de utviste selv opplever utvisningen og hvordan de opplever og forstår den eksklusjonen de blir utsatt for. Jeg belyser dette gjennom intervjuer med fjorten personer som er utvist fra Norge. Ni av informantene er straffedømte og ble intervjuet i Oslo fengsel. Fem av informantene er utvist for brudd på utlendingsloven.

Utvisning er av myndighetene ikke karakterisert som en straffereaksjon, men som en administrativ reaksjon som fører til rettighetstap. Utvisning og straff har imidlertid visse *karakter- eller innholdsmessige* likhetstrekk. Utvisning kommer som en reaksjon på en lovovertrødelse og innehar flere *punitive aspekter* eller *avskrekkende momenter* i likhet med straff. Enkelte av informantene opplever derfor utvisningen som en straffereaksjon. Informantene som har barn i riket legger sterk vekt på at utvisningen ikke bare er en straff ovenfor dem selv, men også ovenfor familien. De fremhever at utvisningen ikke er

forholdsmessig og dermed ikke et rettferdig tiltak. Oppgaven argumenterer for at utvisning kan sies å være en *hybrid* kontrollform, hvor administrative tiltak blandes med punitive aspekter. Myndighetenes fokus på å bruke utvisning som et kriminalitetsforebyggende tiltak gjør at grensene mellom utlendingskontroll og kriminalitetskontroll blir uklare. Dette kan være problematisk da ulike rettssikkerhetsgarantier gjelder for de to ulike lovsfærene. På den annen side er det vesentlige forskjeller mellom straff og utvisning. Jeg vil argumentere for at den eksklusjonen straffeloven påfører er annerledes enn den eksklusjonen som utviste personer møter. *Logikken* eller *rasjonaliteten* som ligger bak disse to formene for eksklusjon er svært ulike. Straffeloven med sitt mål om disiplinerende normalisering kan sies å ha en *panoptisk logikk*, mens utlendingsloven og utvisningssanksjonen har en *banoptisk logikk*, hvor total eksklusjon er målet.

Flere av informantene jeg intervjuet i Oslo fengsel anerkjenner imidlertid statens suverene rett til å utvise personer som ikke er velkomne i landet. Enkelte reflekterer rundt statens behov for å beskytte seg selv og sine borgere og mener at utvisning er et legitimt virkemiddel. Flere av informantene opplever og forstår den eksklusjonen de blir utsatt for som en *prosess*, hvor utvisningen kun er én *del av* denne eksklusjonen. Alle informantene er ikke like opptatt av hvilke konsekvenser utvisningen får, men er svært opptatt av andre ekskluderende aspekter i prosessen. Nesten alle informantene opplever den eksklusjonen de blir utsatt for som urettferdig, enten det er snakk om utvisningen eller andre ekskluderende aspekter. Videre forstår de forskjellsbehandlingen som et resultat av manglende statsborgerskapsrettigheter. Flere av informantene peker på det de mener er feil eller mangler ved Norge som demokrati. Oppgaven reiser derfor spørsmål rundt hva som er rettferdighet i den globale verden vi lever i. Kan man tenke seg en alternativ modell for rettferdighet som er mer hensiktsmessig når man skal diskutere eller rettslig regulere globale problemer, og som bedre kan ivareta rettferdigheten for alle mennesker uavhengig av statsborgerskap?

Forord

Først og fremst vil jeg takke mine informanter som ønsket å dele sine historier og erfaringer med meg, og for de utrolig interessante samtalene vi hadde.

En stor takk går til min veileder, Katja Franko Aas som har vist stort engasjement og gitt meg inspirasjon underveis i arbeidet. Takk for utrolig mange gode forslag til vinklinger og relevant litteratur.

En takk til alle deltakerne i 'Crimmigration' prosjektet, for at jeg har fått delta på interessante seminarer og diskusjoner. Enkelte ganger har det kanskje blitt litt mye å følge med på, men deltagelse i prosjektet har vært utrolig lærerikt og givende for meg. Og takk til Sigmund B. Mohn for veiledning med statistikken som er brukt i oppgaven.

Jeg vil også rette en takk til alle medstudenter som har vært en stor støtte gjennom hele masterstudiet. Dere har vært fantastiske! Takk for gode samtaler om fag, og takk for morsomme og ikke så morsomme samtaler om mindre faglige relevante ting.

Takk til venner og familie som ALLTID stiller opp. En spesiell takk går til dere som har lest korrektur. En stor takk går også til alle dere andre som viser omtanke og har hjulpet meg gjennom denne tiden.

Oslo, mai 2013

Kjersti Ryen Strømnes

Innholdsfortegnelse

1	INTRODUKSJON	1
1.1	BAKGRUNN OG PROBLEMSTILLING	1
1.2	AVHANDLINGENS OPPBYGNING	7
2	METODE	9
2.1	MIN BAKGRUNN OG FORFORSTÅELSE	9
2.2	KVALITATIVE DATA	10
2.2.1	DOKUMENTANALYSE OG LITTERATURSTUDIE	10
2.2.2	INTERVJUER	11
2.3	ANALYSE, TOLKNING OG RAPPORTSKRIVING	16
3	HVA ER UTVISNING?	19
3.1	GRUNNLAG FOR UTVISNING AV TREDJELANDSBORGERE	19
3.1.1	UTVISNING FOR STRAFFBARE FORHOLD	19
3.1.2	UTVISNING FOR BRUDD PÅ UTLENDINGSLOVEN	20
3.2	FORHOLDSMESSIGHETSVURDERINGEN	20
3.3	ABSOLUTT VERN MOT UTVISNING OG BEGRENSNINGER I ADGANG TIL UTVISNING	21
3.4	GRUNNLAG FOR UTVISNING AV EØS-BORGERE	22
3.5	INNREISEFORBUDETS VIRKNING OG VARIGHET	23
3.6	HVA ER FORMÅLET MED UTVISNING?	24
3.6.1	ULIKE FORSTÅELSER AV UTVISNING HISTORISK	24
3.6.2	'CRIMMIGRATION' OG UTVISNING SOM KRIMINALITETSFOREBYGGENDE TILTAK	27
3.7	STATISTIKK	29
3.7.1	ANTALL UTVISNINGER OG GRUNNLAG	29
3.7.2	HVEM ER DET DENNE REAKSJONEN RAMMER?	30
4	UTVISNING AV UTENLANDSKE STRAFFEDØMTE	33
4.1	PANOPTICON OG BANOPTICON	34
4.2	UTVISNING SOM STRAFF	37
4.2.1	UTVISNING SOM STRAFF FOR FAMILIEN- FORHOLDSMESSIGHET OG PROPORSJONALITET	43
4.2.2	INNREISEFORBUDETS LENGDE- FORHOLDSMESSIGHET OG PROPORSJONALITET	49
4.2.3	LEGITIMITET OG STATENS SUVERENITET	50
4.2.4	INKAPASITERING ELLER ESKKAPASITERING?	53
4.2.5	SIKKERHET FOR HVEM?	54
4.3	KONTAKT MED POLITIET OG DOMSTOLEN. MAKTFORDELING OG LIKHET FOR LOVEN	57

4.3.1	MAKTFORDELINGSPRINSIPPET	58
4.3.2	LIKHET FOR LOVEN	58
4.4	FØLELSEN AV FORSKJELLSBEHANDLING I FENGSELET	61
4.5	MOTSTAND MOT EKSKLUSJON/ IDENTITETSBYGGING	67
5	UTVISNING FOR BRUDD PÅ UTLENDINGSLOVEN	71
5.1	UTVISNING SOM STRAFF	73
5.1.1	UTVISNING SOM STRAFF FOR FAMILIEN- FORHOLDMESSIGHET OG PROPORSJONALITET	75
5.2	KOBLING MELLOM BRUDD PÅ UTLENDINGSLOVEN OG KRIMINALITET	81
5.2.1	JEG ER IKKE KRIMINELL. MOTSTAND MOT EKSKLUSJON/ IDENTITETSBYGGING	82
5.3	UTVISNING FOR Å HINDRE UØNSKET MOBILITET	91
5.4	FØLELSEN AV SKAM VED RETUR TIL OPPRINNELSESLANDET	94
5.5	STRATEGIER FOR Å OMGÅ UTVISNINGEN. "EØS- LØSNINGEN"	97
6	RETTSSIKKERHETSGARANTIER I STRAFFELOVEN OG I UTLENDINGSLOVEN	101
6.1	MATERIELL RETTSSIKKERHET	102
6.2	PROSESSUELL RETTSSIKKERHET	103
6.3	'RETTSFJERNE PERSONER'?	112
7	GLOBALISERING OG KOMPLEKSITET	117
7.1	HVA VIL SKJE MED MEG ETTER LØSLATELSE?	120
7.2	NÅR FÅR JEG SE MINE BARN IGJEN?	124
7.3	IDENTITET. HVOR HØRER JEG HJEMME?	125
7.4	FORHOLDMESSIGHET, TILKNYTNING OG RETTFERDIGHET	127
7.5	RETTFERDIGHET FOR HVEM?	130
8	LITTERATURLISTE	135
8.1	BØKER OG ARTIKLER	135
8.2	OFFENTLIGE RAPPORTER OG DOKUMENTER	151
8.3	LOVER, FORSKRIFTER OG INTERNASJONALE KONVENSJONER	155
8.4	RETTSAVGJØRELSER	156
8.5	SEMINARER	156
8.6	MEDIER	157
8.7	NETTSIDER	157
9	VEDLEGG	158
9.1	TILLATELSE TIL Å BEHANDLE PERSONOPPLYSNINGER	158
	PERSONVERNOMBUDET FOR FORSKNING,	158

NORSK SAMFUNNSVITENSKAPELIG DATATJENESTE AS	158
9.2 INFORMASJONSSKRIV OG SAMTYKKEERKLÆRINGSSKJEMA	161
9.3 INTERVJUGUIDE	163

1 Introduksjon

1.1 Bakgrunn og problemstilling

Ifølge norske myndigheter er utvisning et nødvendig virkemiddel for å ivareta en regulert og kontrollert innvandring til Norge, og for å forhindre irregulær innvandring. Utvisning er også et viktig kriminalitetsforebyggende virkemiddel (UDI 2012). Det er to hovedårsaker til at en person kan bli utvist fra landet. En utenlandsk statsborger kan utvises hvis vedkommende har brutt straffeloven og er ilagt straff. En utenlandsk person kan også utvises hvis vedkommende bryter bestemmelsene som er nedfelt i utlendingsloven. Dette kan for eksempel være irregulær innreise, irregulært opphold eller opplysninger om uriktig identitet. Å bli utvist fra landet er noe annet enn å få avslag på en søknad om oppholdstillatelse. En utvisning vil ikke bare medføre en plikt til å forlate landet, men innebærer også et forbud mot senere innreise til Norge, enten i en tidsbegrenset periode eller varig.

Et vedtak om utvisning er et av de mest inngripende vedtak utlendingsmyndighetene kan beslutte. Denne reaksjonen kan kun ramme utenlandske statsborgere, men vil også kunne ramme personer som har svært sterk tilknytning til Norge gjennom lang oppholdstid eller familie. Utvisning er en sterk inngripen i en persons liv og kan oppleves som svært traumatisk og krenkende. En utvisning vil imidlertid påvirke ulike kategorier av mennesker på forskjellig måte, og denne reaksjonen vil i ulik grad medføre negative konsekvenser for de personene den rammer. I denne oppgaven ønsker jeg å belyse hvilken form for reaksjon utvisning er, ved å ta utgangspunkt i de utvistes egne fortellinger. Hovedfokus vil være på hvordan de utviste selv opplever denne reaksjonen og hvordan de opplever eksklusjonen de blir utsatt for. Denne oppgaven vil være et viktig bidrag til fagfeltet da vi i dag mangler systematisk kunnskap om personenes egne opplevelser med utvisningsinstituttet og tanker rundt egen livssituasjon i forbindelse med utvisningen. I en norsk kontekst er det meste som er skrevet om utvisning stort sett juridiske tekster. Denne oppgaven er derfor en av få tekster hvor de utviste selv får tale. Jeg mener det er viktig å få frem de personlige opplevelsene til de som er utvist, da disse stemmene vil kunne bidra med viktige elementer i diskusjonen.

Min problemstilling er

- Hvilken type reaksjon er utvisning? Hva er det som kjennetegner det regimet som omfatter personer som er utvist fra Norge? Og hvordan oppleves og forstås denne reaksjonen av de utviste selv?

Gjennom de utvistes fortellinger ønsker jeg å si noe om utvisning mer generelt. Jeg vil i forlengelsen av hovedproblemstillingen se nærmere på spørsmål som dreier seg om:

- Hva er straff? Hva er rettferdig/ legitim straff? Er utvisning en legitim reaksjon sett fra informantenes synspunkt¹?

På et mer overordnet nivå vil oppgaven handle om hva som skjer når grensene mellom utlendingskontroll og kriminalitetskontroll blir uklare og hvordan rettsstatlige prinsipper blir utfordret av den globale virkeligheten. Jeg ønsker å belyse dette ved å se på deler av utlendingslovens og straffelovens rasjonalitet. Mens strafferettens regime vektlegger disiplinerende normalisering, er målet med utlendingsloven og utvisning total eksklusjon av de gruppene dette gjelder.

- Hva skjer når disse rasjonalitetene møtes?
- Hva skjer når grensene mellom utlendingskontroll og kriminalitetskontroll blir uklare?
- Hvordan påvirker dette de personene reaksjonen rammer?

De siste årene har det vært en betraktelig økning i antall personer som har blitt utvist fra Norge². I 1991 ble 188 personer utvist, 129 for brudd på straffeloven og 56 personer for brudd på utlendingsloven. I 2012 var tallene betraktelig høyere, dette året besluttet UDI å utvise 3958 personer, 2092 personer for brudd på utlendingsloven og 1019 var straffedømte. I tillegg ble 847 EØS-borgere utvist på grunn av ilagt straff³. De Genova og Peutz (2010) setter

---

¹ Jeg vil ikke gå inn i diskusjonen om hva som er rettferdig straff, men se dette fra informantenes perspektiv.

² Se kapittel 3 for en statistisk fremstilling.

³ UDI (2003). Årsrapport 2003. Tall og fakta. Utvisninger 1991-2002.

spørsmålstegn ved hvorfor utvisning og tvungen retur blir sett på som et selvfølgelig redskap når det kommer til å vise statlig handlekraft og rettshåndshevelse. Som tallene over viser, tas utvisning i bruk langt hyppigere i dag enn tidligere. Det er derfor viktig å reflektere rundt utvisningens funksjon og betydning siden denne reaksjonen rammer langt flere mennesker i dag sammenlignet med tidligere. Det vil derfor være avgjørende å forske på dette for å få innblikk i utvisning som et sosialt fenomen. Sammenlignet med forskning på felt som omhandler asyl- og flyktningpolitikk er det gjort relativt lite forskning på temaer som omhandler utvisning av utenlandske statsborgere (Walters 2002). De senere årene har det imidlertid kommet en del bidrag som undersøker dette fenomenet. Flere studier viser hvordan utvisning er en måte å *disiplinere* eller *kontrollere* deler av en befolkning⁴ (De Genova og Pautz 2010). Walters (2002) ser utvisning som en teknikk for å *disiplinere* eller for å ”*kontrollere innvandrere på et nasjonalt nivå* som et tiltak for å beskytte og opprettholde offentlig orden og sikkerhet” (Walters 2002:281). At utvisning kan være et kriminalitetsforebyggende tiltak er en sentral forståelse hos myndighetene i dag. I kapittel 3 vil jeg komme tilbake til hvordan myndighetenes fokus på å bruke utvisning som et redskap for kriminalitetsbekjempelse gjør at grensene mellom utlendingskontroll og kriminalitetskontroll blir uklare. Dette kan være problematisk da ulike rettssikkerhetsgarantier gjelder for de to ulike lovsfærene⁵. Selv om utvisning brukes av kriminalitetsforebyggende hensyn er ikke utvisning klassifisert som en straffereaksjon, men som en administrativ reaksjon som fører til rettighetstap. Flere forskere har fremhevet at utvisning i mange tilfeller kan være så punitiv og inngripende at reaksjonen kan utgjøre en straffereaksjon for de som rammes⁶ (De Genova og Peutz 2010). En utvisning vil kunne føre til tap av familieliv og tap av jobb og inntekt. Ikke bare mister man retten til å oppholde seg i Norge, men også retten til å reise inn i andre europeiske land. I den ytterste konsekvens vil livet kunne stå i fare ved en eventuell retur til opprinnelseslandet. Mine empiriske funn viser at slike rettighetstap vil kunne innebære ’onder’ som oppleves så punitive at utvisningen nettopp blir som en straffereaksjon. For de som har familie i Norge er det inngrepet utvisningen gjør i familielivet som er mest belastende. Disse problemstillingene dreier seg derfor ikke kun om de utvistes

---

UDI (2010a). Årsrapport 2010. Tabell 12. Utvisninger etter grunnlag, 2004-2010.

UDI (2011a). Årsrapport 2011. Tabell 13: Utvisningsvedtak etter statsborgerskap og grunnlag, 2011.

UDI (2012). Årsrapport 2012. Tabell 13. Utvisningsvedtak etter statsborgerskap og grunnlag, 2012.

⁴ Se for eksempel, Coutin (2003a og 2003b), De Genova (2002 og 2005) og Hindess (2000).

⁵ Se kapittel 6.

⁶ Se for eksempel, Cole (2003), De Genova (2005), Kanstroom (2007), Kingston (2005) og Ngai (2004).

egne historier, men om familiemedlemmenes fortellinger og hvordan barn og ektefeller i stor grad blir påvirket.

En av informantene har vært adskilt fra sine to barn i en periode på tre år grunnet utvisningen. Sønnen forstår ikke hvorfor ikke faren kan være sammen med dem. Informanten forteller.

N: At that time he put all the blames on the mom. That it is the mom that make the dad to leave. When the mom tried to explain all this things to him. "Look it is not my fault, this is what is holding your dad, he cannot come back". And he asked the mom, "when is going to be this decision", she said that "it is going to be some time, but we are going to fix it". One day he took the moms passport and tried to cut of the visa in the mom's passport to enable me to come back. He would send it to me by post.

K: He cut the visa from your wife's passport?

N: He took the passport to cut the visa of the passport, so that he could send it to me. And then she had to explain that- it is not the same, this one is different from the one your dad is looking for. In a situation like that the only thing you can do to calm the child down is to tell him the truth, "this is what we need, this is what we need". Try to explain, try to make him learn those things. Even when he is not supposed to have known, you have to make him know. Because that can help to calm him down. (...) Because at that time it was like... "Maybe my dad lost his way, he need compass, to find his way". You know every time he is in a shop he starts looking for compass.

Det er dermed en rekke kompliserte rettsspørsmål og vanskelige skjønnsavveininger forbundet med utvisning (Humlen 2010:422). Dette er blant annet problemstillinger som knytter seg til spørsmål om retten til famililiv og barns rett til samvær med begge foreldrene. Historien om den lille gutten som ville sende et visum i posten til faren illustrerer dette poenget. Utvisningssaker vil medføre svært kompliserte avveininger mellom motstridende hensyn, samt en rekke vanskelige rettferdighetsvurderinger hvor man må veie samfunnets interesser av å utvise en person opp mot konsekvensene vedtaket får for enkeltpersonen eller personens familie (Meidel 2010). Man kan spørre hvorvidt, eller i hvilken grad, det er rettferdig å ofre enkeltpersoners rettigheter for samfunnets skyld (Meidel 2010). Dette er rettferdighetsvurderinger som i stor grad berører barn som er fast bosatt i Norge, enkelte av disse norske borgere.

Som jeg har vist ovenfor fører denne praksisen med seg mange kompliserte rettsspørsmål og utvisning vil i enkelte tilfeller føre til svært store konsekvenser for enkeltpersoner og familiemedlemmer. En slik behandling av mennesker vil i enkelte tilfeller kunne stride mot liberale prinsipper (Gibney og Hansen 2003). Utvisning kan derfor sies å utgjøre et

”paradoks” for den liberale demokratiske staten⁷ (De Genova og Pautz 2010). Liberale demokratiske stater er avhengig av å utføre en effektiv innvandringskontroll. Dette innebærer også utvisning som kan stride mot liberale prinsipper (Gibney og Hansen 2003).

Statsborgerskap er den viktigste medlemskategorien for tildeling av rettigheter innen en nasjonalstatlig ramme. Stumpf (2006a) ser på hvordan *'membership theory'* begrenser individuelle rettigheter og privilegier ut fra hvem som er omfattet av den sosiale kontrakten mellom myndighetene og folket. Denne trekker grenser for hvem som aksepteres som medlemmer av samfunnet og hvem man anser som uønskede. Jeg skal i oppgaven vise at det å forstå 'tilhørighet' som tilhørighet gjennom statsborgerskap blir en for enkel modell. Imidlertid ser det ut til at myndighetene i all hovedsak vektlegger det juridiske, formelle medlemskapet foran andre former for sosiale medlemskap. Selv om flere av mine informanter har sterk tilknytning til Norge gjennom langvarig opphold eller familierelasjoner, er ikke dette til hinder for at personen blir utvist. Jeg vil imidlertid argumentere for at det ikke vil være tilstrekkelig å ta utgangspunktet i en nasjonalstatlig ramme når man skal tildele rettigheter eller når man skal forstå hva rettferdighet er i en global verden.

Flere av informantene jeg intervjuet i Oslo fengsel anerkjenner imidlertid statens suverene rett til å utvise personer som ikke er velkomne i landet. Flere av informantene i Oslo fengsel opplever og forstår den eksklusjonen de blir utsatt for som en prosess, hvor utvisningen kun er én *del av* denne eksklusjonen. Ikke alle informantene er opptatt av hvilke konsekvenser utvisningen får, men bryr seg mer om andre ekskluderende aspekter i prosessen. Felles for alle informantene, enten de opplever utvisningen som et onde eller ikke, er de ulike rettferdighetsbetraktningene de gjør seg, sett i lys av Norge som en *demokratisk stat*. Overordnet dreier dette seg om informantenes opplevelse av Norge som en rettsstat og hva som er *rettferdighet* i en global kontekst. Flere av informantene peker på det de mener er feil eller mangler ved Norge som demokrati. Det er ikke kun selve utvisningen som kan oppleves som urettferdig, men flere av informantene peker på andre forhold som føles ekskluderende i tillegg til eller som følge av utvisningen.

---

⁷ Se for eksempel, Gibney og Hansen (2003), Fekete (2005) og Hing (2006).

Flere studier som omhandler utvisning og hvilke konsekvenser dette får for menneskene som rammes, bruker Agambens (2005 og 2010) teori om *nakent liv*, *homo sacer* og *unntakstilstanden* for å belyse den sårbare posisjonen utviste personer kan befinne seg i. Disse begrepene brukes av mange for å betegne den ekskluderende politikken irregulære og personer som utvises blir utsatt for⁸. Agambens (2010) begrep *homo sacer* refererer til en skikkelse fra romerretten. Å bli redusert til *homo sacer* var en form for straff, hvor personen ble ekskludert fra rettens beskyttelse. *Homo sacer* kan drepes, uten at dette er straffbart, men kan ikke ofres til gudene⁹ (Agamben 2010:104). *Homo sacer* blir redusert til *nakent liv* eller *zoè*¹⁰, en tilstand hvor personen ikke har rettigheter og lever et liv utenfor statens og lovens beskyttelse (Agamben 2010:23). Ifølge Agamben har alle suverene stater, gjennom makten til å erklære unntakstilstanden¹¹, derfor makt til å *utdefinere* enkelte mennesker fra loven. Dette betyr et liv i permanent unntakstilstand, hvor staten reduserer mennesker til *nakent liv* (Agamben 2010). Både *unntakstilstand* og *homo sacer* er historiske fenomener, men Agamben bruker dette som ramme for å forstå dagens politikk og rett. Politikken egentlige subjekt er ifølge Agamben det nakne livet, det ekskluderte mennesket også i moderne demokratiske stater (Agamben 2010:144-147). Jeg vil i denne oppgaven derfor se hvorvidt eller i hvilken grad dette teoretiske rammeverket er egnet til å analysere mine empiriske funn. *Homo sacer* er et historisk fenomen fra romerretten, men kan denne figuren også realiseres i det moderne samfunnet? Kan man hevde at utenlandske statsborgere som blir utvist fra Norge i dag blir redusert til *homo sacer*, det rettighetsløse mennesket, en person som er utdefinert fra den rettslige beskyttelsen? Jeg vil i min oppgave forsøke å vise hvor sammensatt denne gruppen er og belyse problematikken kompleksitet. Personer som utvises fra Norge kan sies å være en svært heterogen gruppe. Ulikt oppholdsgrunnlag medfører ulike vilkår for opphold og ulike vilkår for utvisning (Westfelt 2008:82). Oppholdsgrunnlaget til de som er utvist vil kunne variere fra personer uten lovlig opphold, til personer med permanent oppholdstillatelse. Årsaken til utvisning vil variere fra alvorlige kriminelle handlinger, til eksempelvis mindre alvorlige overtredelser av utlendingsloven. Dette er også personer med svært ulik botid og tilknytning til Norge, samtidig som man vil kunne anta at dette er personer med svært ulike returforutsetninger og tilknytning til opprinnelseslandet. Disse forskjellene vil gjøre at

---

⁸ Se for eksempel, De Genova (2010), Andrijasevic (2010) og Cornelisse (2010).

⁹ *Homo sacer* er på denne måten utsatt for en dobbel eksklusjon, både fra den menneskelige og den guddommelige jurisdiksjon.

¹⁰ dette er det naturlige livet som alle levende vesener har til felles, og som er biologisk betinget. Det motsatte av *zoè*, er *bios*, som er livet slik det leves i samfunnet underlagt loven.

¹¹ Agamben bygger på Schmitts (1922) teori om suverenitet, hvor suverenitet defineres som makten til å erklære *unntakstilstanden* (Agamben 2010:38 og Agamben 2005).

utvisningen kan få svært ulike konsekvenser for de forskjellige enkeltpersonene. Jeg vil i løpet av oppgaven derfor argumentere for at de ulike informantene vil kunne være mer eller mindre sårbare som følge av utvisningen. Enkelte av informantene vil kanskje kunne sies å ligne på Agambens homo sacer-skikkelse, mens andre igjen langt fra er redusert til nakent liv. Jeg vil argumentere for at begrepet 'rettsfjerne personer'¹² (Papendorf 2012) vil kunne være et mer passende teoretisk rammeverk for å analysere den posisjonen de utviste personene befinner seg i. Begrepet 'rettsfjerne personer' refererer til marginaliserte eller svakerestilte personer som i begrenset grad har mulighet til eller evner å gjøre krav på sine rettigheter. Mange av mine informanter befinner seg i en svært sårbar posisjon, hvor rettigheter er vanskelige å realisere, men dette betyr allikevel ikke at de er redusert til nakent liv.

1.2 Avhandlingens oppbygning

I kapittel 2 vil jeg redegjøre for framgangsmåten i prosjektet, og ser arbeidet i lys av overordnede vitenskapsteoretiske og forskningsetiske prinsipper. Jeg har valgt å ikke ha noe eget teorikapittel i oppgaven. Jeg vil redegjøre for ulike teoretiske perspektiver når dette er relevant i forhold til empirien. I kapittel 3 vil jeg gå nærmere inn på hva utvisning er og vil blant annet gi en kort beskrivelse av ulike vilkår for utvisning. Avslutningsvis vil jeg se på hvordan utvisning kan begrunnes og forstås på ulike måter. Først vil jeg vise hvordan utvisning historisk har blitt brukt som straffereaksjon. At utvisning kan være et effektivt virkemiddel i bekjempelsen av kriminalitet er en sentral forståelse hos myndighetene i Norge i dag. Kapitlet inneholder også en statistisk fremstilling av antall utvisninger. I kapittel 4 og 5 vil jeg gå nærmere inn på hvordan personene selv opplever den eksklusjonen de blir utsatt for. Kapittel 4 tar for seg de personene som er utvist som følge av brudd på straffeloven, mens kapittel 5 omhandler de som er utvist for brudd på utlendingsloven. De empiriske funnene analyseres sett i lys av to ulike former for kontroll, den *panoptisk*-disiplinerende kontrollen og den *banoptiske*, totalt ekskluderende kontrollen. I kapittel 6 vil jeg beskrive rettssikkerhetsgarantier i straffeloven og sammenligne dette med de rettssikkerhetsgarantier som gjelder for administrative reaksjoner etter utlendingsloven. Utlendingsrettens plassering innen forvaltningsretten gjør at man ikke har de samme rettssikkerhetsgarantiene som i straffesaker. Imidlertid kan det i praksis være vanskelig å skille mellom strafferettslige og forvaltningsrettslige tiltak, og begge kan være svært inngripende. I kapittel 7 'Globalisering

---

¹² Begrep som er brukt i den tyske 'rettsliggjøringsdebatten'.

og kompleksitet' vil jeg diskutere hvordan globalisering utfordrer rettsstaten, illustrert med konkrete eksempler fra min empiri. Avslutningsvis vil jeg forsøke å se om det er mulig å tenke seg en alternativ modell for rettferdighet som er mer hensiktsmessig når man skal diskutere og rettslig regulere globale problemer, og som bedre kan ivareta rettferdigheten for alle mennesker, uavhengig av statsborgerskap.

2 Metode

Undersøkelsens formål er å se hva som kjennetegner det regimet som omslutter de personene som er utvist fra Norge. Jeg vil gjøre dette med utgangspunkt i hvordan utvisningen oppleves og forstås av de denne reaksjonen rammer. Derfor har jeg valgt å bruke et kvalitativt forskningsdesign. Kvalitative studier er godt egnet til å ”komme inn under huden” på et fenomen, beskrive dem og forstå aktørenes oppfatning av fenomenet eller å forstå deres virkelighetsoppfatning, motiver eller tenkemåte (Repstad 2007). Kvalitativ metode muliggjør også et fleksibelt forskningsopplegg. Utforming av problemstilling, datainnsamling, analyse og tolkning går over i hverandre og disse vil kunne dra vekslers på hverandre gjennom hele prosessen (Thagaard 2003:27 og Repstad 2007). Dette har gjort det mulig å jobbe parallelt med ulike deler av forskningsprosessen gjennom hele prosjektet. Mitt materiale består av 14 semi-strukturerte intervjuer med personer som har mottatt vedtak om utvisning. Jeg har også gjort bruk av relevante offentlige dokumenter, statistikk og tidligere forskning som omhandler utvisning.

2.1 Min bakgrunn og forforståelse

Det knytter seg spesielle metodiske-og etiske utfordringer til kvalitativ forskning, fordi forskeren gjør eksplisitt bruk av seg selv for å produsere datamateriale og fortolke dette (Thagaard 2003). Høigård og Finnstad argumenterer for at forskeren ikke kan sies å være utenfor eller over samfunnet, men er heller *i* samfunnet. ”Uansett hvilken posisjon hun inntar, vil hun se samfunnet fra sitt ståsted” (Høigård og Finnstad 1986:21). Det er derfor viktig å reflektere over egen bakgrunn og forforståelse av det fenomenet man skal studere. Jeg har ingen personlige erfaringer med temaet utvisning, det vil si at jeg ikke kjenner noen som er utvist fra Norge eller eventuelle familiemedlemmer av personer som er utvist. Jeg har derimot en yrkeserfaring som vil kunne prege min forståelse av temaet. Fra 2008 til 2011 jobbet jeg i utlendingsforvaltningen i politiet. Når det gjelder utvisning har jeg ikke jobbet direkte med dette, men jeg hadde noe generell kunnskap om temaet før jeg begynte på masteroppgaven høsten 2011. Mine erfaringer fra arbeidet i politiet har nok til en viss grad påvirket min forståelse av utvisning som fenomen og hvordan jeg tolker personenes opplevelser. Det kan tenkes at jeg har internalisert myndighetenes diskurs på området. Dette kan kanskje føre til at jeg ser etter visse trekk ved personer som er utvist eller ser etter spesielle sammenhenger,

mens jeg kanskje overser andre aspekter. ”Interesse og erfaring vil og skal virke inn på spørsmålene vi stiller, men ikke svarene vi kommer frem til” (Rogstad 2010:289). Min yrkesbakgrunn er delvis medvirkende til at jeg ønsket å skrive denne oppgaven, så da jeg begynte på masterstudiet hadde jeg et ønske om å skrive om noe innen utlendings- eller migrasjonsfeltet. Oppgaven er en del av prosjektet *Kriminalitetskontroll ved Europas grenser*, ledet av professor Katja Franko Aas ved Institutt for kriminologi og retts sosiologi ved Universitetet i Oslo. Prosjektet skal kartlegge hvilke virkninger migrasjon har for samtidens kriminalitetskontroll og strafferettsinstitusjoner.

2.2 Kvalitative data

2.2.1 Dokumentanalyse og litteraturstudie

Jeg har gjennom hele forskningsprosessen jobbet med forskningslitteratur som omhandler utvisning, dette har hjulpet meg å utforme problemstilling, teoretiske perspektiver og intervjuguide. I tillegg til dette har jeg studert ulike rettslige og andre offentlige dokumenter. For avhandlingen er det spesielt lovbestemmelsene om utvisning i ”Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her” (Utlendingsloven) som er relevant. Jeg har også studert lovarbeider i form av odelstingsproposisjonen og NOU. Samt har jeg benyttet rundskriv, instruksjer og årsrapporter fra Utlendingsdirektoratet, dokumenter fra Riksadvokaten og ulike rapporter og analyser fra politiet som omhandler utvisning av utenlandske statsborgere. Statistikk jeg har benyttet i oppgaven fant jeg i Utlendingsdirektoratets (UDI) og Politiets Utlendingsenhet (PU) årsrapporter, i tillegg har ytterligere statistikk blitt gjort tilgjengelig fra UDI sin statistikkavdeling. Tekstene jeg har benyttet meg av i dokumentanalysen var opprinnelig skrevet for et annet formål enn det jeg har brukt dem til (Thagaard 2003:59). De vitenskapelige studiene jeg har benyttet som kilder er i stor grad blitt gjort på bakgrunn av andre problemstillinger enn det jeg skal belyse, allikevel ga disse studiene god bakgrunnsinformasjon som jeg kunne bygge videre på i mitt studie. De offentlige dokumentene jeg har brukt i studien gir heller ikke noe virkelighetsbilde av fenomenet jeg ønsker å studere. Offentlige dokumenter viser myndighetenes offisielle politikk eller den offentlige diskursen om temaet på ett gitt tidspunkt. Det er derfor viktig å vurdere hvilken kontekst ulike kilder har oppstått i (Repstad 2007:104).

2.2.2 Intervjuer

Utvalg og rekruttering

En metodisk utfordring ved å gjennomføre dette prosjektet knyttet seg til personens oppholdssted, og om jeg kom til å komme i kontakt med personer som ønsket å fortelle sin historie. Våren 2012 søkte jeg Kriminalomsorgen Region Øst om tilgang til å intervju straffedømte som hadde mottatt vedtak om utvisning. Jeg fikk tilgang til å gjennomføre intervjuene i Oslo fengsel. Forsommeren 2012 hadde jeg møte med en ansatt i fengselet for å informere om prosjektet. Jeg informerte om at jeg ønsket å snakke med personer som hadde mottatt utvisningsvedtak og som hadde mulighet til å gjennomføre intervjuet på norsk eller engelsk, i tillegg ønsket jeg en viss variasjon i landbakgrunn. Informasjon om mitt prosjekt ble videreformidlet via kriminalomsorgen til innsatte som kunne være interessert i å delta i prosjektet. Ved rekruttering hadde ikke Oslo fengsel gått ut til alle innsatte i hele fengselet med min forespørsel, men derimot forespeilet min henvendelse til enkelte innsatte som de mente kunne være aktuelle for mitt prosjekt. Man kan allikevel spørre om kriminalomsorgens tilnærming til enkelte informanter på bakgrunn av mine føringer, eventuelt som følge av interne vurderinger¹³ har ført til en systematisk skjevhet i utvalget? En av informantene informerte meg under intervjuet om at han sitter i varetekt og ikke har mottatt verken dom eller utvisningsvedtak ennå. Hvorvidt denne personen faktisk har mottatt vedtak om utvisning er ikke mulig å etterprøve fullt ut. Jeg har i ettertid vært i kontakt med Oslo fengsel som kan bekrefte at de valgte ut informanter som var aktuelle for min problemstilling, men at de ikke konkret kan finne tilbake til denne ene personen i systemet for å etterprøve dette. Det kan derfor være en liten mulighet for at denne personen ikke har mottatt utvisningsvedtak. Eventuelt er det noe informanten ikke ønsker å fortelle meg, eller at han ikke har nok kunnskap eller tilstrekkelig informasjon til å kunne vite hvilken rettslig situasjon han befinner seg i.

Videre tok jeg kontakt med ulike organisasjoner som; Norsk organisasjon for asylsøkere (NOAS), Helsesenter for papirløse migranter som drives av Røde Kors og Bymisjonen, Selvhjelp for innvandrere og flyktninger (SEIF) og Grenseløs kjærlighet¹⁴. Disse

---

¹³ For eksempel knyttet til min sikkerhet i intervjusituasjonen.

¹⁴ Det var kun gjennom organisasjonen Grenseløs kjærlighet, jeg lyktes å komme i kontakt med informanter.

organisasjonene videreformidlet min forespørsel, og personer som var interessert i å delta i forskningsprosjektet tok direkte kontakt med meg.

Antall intervjuer og presentasjon av informantene

Til sammen består mitt materiale av 14 kvalitative intervjuer. Informantene kan hovedsakelig deles inn i to grupper, personer som er utvist for brudd på straffeloven og personer som er utvist for overtredelser av utlendingsloven. I tillegg til denne differensieringen er det flere ulikheter blant informantene innad i hver gruppe. Informantene er i alderen 19 til 47 år. Det er kun én kvinnelig informant i mitt materiale. Det er også stor variasjon med tanke på oppholdstiden i Norge. Enkelte av personene er ikke fast bosatt i Norge, men hadde kun oppholdt seg her i noen dager eller uker før pågrep og utvisning. Andre er fast bosatte, og en av personene har bodd i Norge i 14 år. Oppholdsstatus før utvisning vil også variere, flere har vært asylsøkere og har fått avslag på sin søknad om opphold. Enkelte har hatt opphold enten på grunn av arbeid eller familie. Landbakgrunnen varierer også, av de 9 som ble intervjuet i Oslo fengsel er fire EØS-borgere. De resterende er fra ulike Afrikanske land, én informant er fra en karibisk øystat. Av de fem som er intervjuet for brudd på utlendingsloven er to personer fra et vest-afrikansk land, én person er fra et tidligere Sovjetland og den siste informanten kommer opprinnelig fra sør-øst Asia.

Informasjonsskriv og samtykkeerklæringsskjema

Personene som ble intervjuet for brudd på utlendingsloven hadde før gjennomføringen av intervjuet mottatt informasjonsskriv og samtykkeerklæringsskjema per e-post. Det var stort sett informantens ektefelle som opprettet den første kontakten. Da jeg gjennomførte disse intervjuene var jeg svært nøye med å understreke frivilligheten av å la seg intervju, slik at informantene ikke skulle føle seg forpliktet til å delta verken overfor meg eller ektefellen. Personene som ble intervjuet i Oslo fengsel hadde ikke fått tilgang til informasjonsskriv og samtykkeerklæringsskjema før selve intervjudagen. Disse hadde kun fått muntlig informasjon fra kriminalomsorgen om mitt prosjekt før de sa ja til å la seg intervju.

Det knytter seg spesielle etiske utfordringer til å forske på personer som sitter i fengsel. Alver og Øyen (1997) stiller spørsmål ved hvor informert og hvor frivillig det informerte samtykket alltid er. Man kan spørre seg hvor informert og frivillig samtykket er når informanten er fengslet og befinner seg i en spesielt usikker og sårbar situasjon. Det vil også være etiske

utfordringer knyttet til informert samtykke når man forsker på personer med utenlandsk bakgrunn. Alver og Øyen (1997) peker på at innvandrere kan ha en spesielt utsatt posisjon og at mulige vansker med språket kan føre til at disse ikke har samme mulighet til å verne om sine interesser og gjøre sine rettigheter gjeldende (1997:113). I mitt prosjekt var det viktig å utforme et informasjonsbrev som var tydelig og klart slik at informantene kunne danne seg en rimelig forståelse for forskningsfeltet, av følgene av å delta i forskningsprosjektet og av hensikten med forskningen. Før alle intervjuene startet gikk jeg nøye igjennom informasjonsskrivet for å informere om at det var frivillig å delta og at personen kunne trekke seg på hvilket som helst tidspunkt også etter at intervjuet var avsluttet uten å begrunne dette nærmere. Videre opplyste jeg om at dataene ville bli behandlet konfidensielt og senere bli anonymisert. Jeg opplyste også om at informasjonen som kom frem under intervjuet kun skulle brukes i min masteroppgave og at prosjektet var godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste. Informantenes samtykke kan på bakgrunn av dette beskrives som *informert samtykke* (Johannessen, Tuft og Kristoffersen 2005:93). Alle informantene signerte samtykkeerklæringsskjemaet.

Gjennomføring av intervjuene

Intervjuene tok utgangspunkt i intervjuguiden jeg hadde utformet på forhånd, denne guiden inneholdt en liste over ulike tema og konkrete spørsmål som jeg ønsket svar på. Jeg ønsket imidlertid at informantene skulle snakke så fritt som mulig og jeg var bevisst på å la dem fortelle sin egen historie med vekt på de aspektene de selv valgte å vektlegge i forhold til egen livssituasjon på grunn av utvisningen. Alle informantene samtykket til at intervjuene ble tatt opp på lydopptaker.

Alle intervjuene jeg gjennomførte ble svært ulike, enkelte av informantene fortalte villig lengre historier fra livet sitt og gjorde seg refleksjoner rundt egen livssituasjon. I andre intervjuer måtte jeg bruke intervjuguiden mer aktivt for å få flyt i samtalen. Intervjuene var også av varierende varighet, men stort sett mellom 45 minutter og 75 minutter. To av intervjuene ble gjennomført på norsk, de resterende ble gjennomført på engelsk. Jeg opplevde stort sett ikke språkproblemer underveis i intervjuene. Alt i alt følte jeg at alle informantene mestret det språket de ble intervjuet på til å kunne fortelle sin historie og formidle sine synspunkter. Jeg var av praktiske årsaker nødt til å gjennomføre intervjuene på norsk eller

engelsk. Denne avgrensingen begrenser helt klart utvalget. Jeg fikk på denne måten kun tilgang til historien til de personene med en spesiell type språkkunnskap. Dette kan ha medført at jeg har gått glipp av andre versjoner av historien, oppfattninger eller synspunkter. Det kan tenkes at de personene som ikke snakker norsk eller engelsk har andre synspunkter eller befinner seg i en annen livssituasjon. De personene jeg har intervjuet befinner seg også i svært ulike livssituasjoner, dette kan påvirke personenes opplevelse av fenomenet. Det vil kunne oppleves forskjellig for personer som allerede har vært tilbake i opprinnelseslandet og hvor situasjonen er i ferd med ”å løse seg”, enn for personer som fortsatt er usikre på fremtiden og hvorvidt de kommer til å måtte forlate Norge.

En etisk problemstilling knytter seg til å gjennomføre intervjuer med personer som befinner seg i en sårbar livssituasjon. Det kan være tungt og belastende for mennesker å snakke om sine liv og fortelle om hendelser som de kanskje helst vil forsøke å glemme (Alver og Øyen 1997:106). Utvisning er en inngripen i en persons liv som kan oppleves som traumatisk og som kan føre til store konsekvenser for enkeltpersoner og familiemedlemmer. Å delta i et intervju og fortelle om sin situasjon kan kanskje føre til ytterligere påkjenninger. Jeg hadde på forhånd gitt beskjed om at hvis det var noe de ikke ønsket å svare på var dette helt greit. Under enkelte av intervjuene kom det opp svært private tema som tydelig gikk inn på informanten. Jeg sa da til informanten at han ikke trengte å snakke mer om dette om han ikke selv ønsket det eller om han syntes at dette var ubehagelig. Man kan spørre seg om enkelte av informantene fortalte meg om opplevelser eller historier som de ellers ikke er komfortable med å snakke om fordi de så meg som en person som kanskje kunne hjelpe i en vanskelig livssituasjon. Enkelte ganger kan det oppstå en forventning om at forskeren skal bidra med hjelp eller rådgivning, og det er da viktig å være klar over sin rolle som forsker (Repstad 2007:74). Ved ett konkret tilfelle spurte en av informantene om jeg kunne hjelpe ham med å lese noen papirer han hadde fått tilsendt fra et norsk myndighetsorgan. Jeg forsøkte å forklare personen hva min rolle som forsker var og at jeg dessverre ikke kunne hjelpe ham. Jeg foreslo imidlertid at kan skulle snakke med de ansatte i fengselet eller eventuelt ta kontakt med Jussbuss for å få hjelp til å forstå innholdet i dokumentene. En av personene som ble intervjuet for brudd på utlendingsloven har tidligere vært fremme i media og saken har vært preget av sterke følelser som har skapt engasjement i offentligheten. Jeg gjorde meg noen vurderinger underveis og var bevisst på at informanten kunne se på meg som en mulig person

for hjelp eller støtte i en vanskelig prosess, eventuelt ønske å bruke meg som forsker som et talerør.

Det som kommer frem av mine intervjuer er personenes egne og subjektive opplevelser med utvisningsinstituttet, og gir således ikke et helhetlig eller fullstendig bilde. Imidlertid kan man med denne tilnærmingen forstå et sosialt fenomen ut fra aktørenes egne perspektiver (Kvale og Brinkmann 2009:45). En slik fenomenologisk tilnærming har til hensikt ”å utforske og beskrive mennesker og deres erfaringer med og forståelse av, et fenomen” (Johannessen, Tufte og Kristoffersen 2005:80). Gjennom denne tilnærmingen vil jeg kunne bruke informantenes personlige historier og opplevelser til å kunne si noe om utvisning som et sosialt fenomen. For som Kvale og Brinkmann (2009) påpeker, er den subjektive måten personene forstår verden på en del av virkeligheten, altså ”at den virkelige virkeligheten er den mennesker oppfatter” (2009:45). En metodisk-og etisk problemstilling knytter seg derfor til hvilken versjon av historien jeg har fått innblikk i gjennom disse intervjuene. Dette begrenses av selve utvalget, men også av hva informantene har valgt å fortelle meg under intervjuene. Det jeg har fått tilgang til er kun selektive historier, det informantene valgte eller ønsket å fortelle meg (Kvale og Brinkmann 2009). Informantenes historier må sees som *fortellinger* og ikke nødvendigvis som ”sannheten”. Jeg opplevde det som en utfordring underveis i enkelte av intervjuene at jeg ønsket å komme til bunns i ”sannheten”. Mer konkret dreide dette seg om å få klarhet i kronologien i sakene og historiene. Informantene har som jeg skal komme tilbake til i kapittel 7 svært komplekse livshistorier og utlendingssaker. Jeg opplevde dette som noe forvirrende i begynnelsen og jeg fikk et ønske om å vite hva det var som egentlig hadde skjedd og hva som var fakta i saken. Kronologien i det som skjedde eller alle detaljene er nødvendigvis ikke relevant for å få frem det som er essensen i livshistoriene til informantene. Om informantene ønsket å fremstille seg selv som mer eller mindre sårbare enn det de egentlig er for å oppnå ett eventuelt gode er heller ikke avgjørende, og det ligger utenfor dette prosjektet å vurdere sannhetsaspektet i fortellingene. ”Whether true or false, the multitude of stories people tell reflect, and help us understand, the complex nature of values, identities, cultures, and communities” (Sandberg 2010:448). Det viktige er at jeg har fått innsyn i en sårbar gruppes livssituasjon, hvilke perspektiver de har på tilværelsen, samt hvilke vurderinger de gjør seg om sin egen situasjon. Dette er stemmer som sjelden kommer frem, og som vil kunne være et viktig bidrag til samfunnsdebatten.

Kvale og Brinkmann (2009:72) beskriver det kvalitative forskningsintervjuet som kunnskapsproduksjon gjennom samtale, hvor intervjueren og intervjuobjektet i fellesskap skaper kunnskap. Det informantene fortalte meg under intervjuene blir videre filtrert og tolket av meg, hvor min bakgrunn og forforståelse for fenomenet påvirker hvordan jeg oppfatter det personen sier og hvilke oppfølgingsspørsmål jeg stiller. Gjennom denne prosessen har vi sammen skapt ny kunnskap, det materialet jeg sitter igjen med til slutt er et produkt av en prosess påvirket av både informanten og meg. Dette materialet danner grunnlaget for videre analyse og fortolkning.

2.3 Analyse, tolkning og rapportskriving

Som jeg var inne på tidligere muliggjør kvalitativ metode et fleksibelt forskningsopplegg, hvor ulike deler av prosessen går over i hverandre og drar veksler på hverandre gjennom hele prosessen (Thagaard 2003:27 og Repstad 2007). Analyse og tolkning startet derfor allerede underveis i prosessen. Jeg gjennomførte de første intervjuene i juni 2012. På bakgrunn av informasjon som kom frem under disse intervjuene og teoretisk lesning i løpet av sommeren gjorde jeg noen endringer i intervjuguiden, slik at denne ble noe annerledes for de siste intervjuene som ble gjennomført høsten 2012. Alle intervjuene ble tatt opp på båndopptaker. For å etterkomme NSD¹⁵ sine retningslinjer for forskerens etiske-og juridiske ansvar overførte jeg lydfilen fra intervjuet til min datamaskin og filen på båndopptakeren ble slettet. Intervjuene ble transkribert og personopplysninger ble slettet. Jeg valgte å transkribere intervjuene mer eller mindre ordrett. Sitatene fra intervjuene har derfor et muntlig preg. Siden informantene ikke har Norsk som morsmål vil enkelte av sitatene også ha preg av et noe gebrokkent språk. Dette er gjort kun for å vise at personene ikke har Norsk som morsmål, men som tidligere nevnt hadde alle informantene svært gode språkkunnskaper og jeg opplevde lite språkproblemer underveis i intervjuene.

Da alle intervjuene var gjennomført kodet jeg alle intervjutekstene ved å organisere empirien etter tema ut fra teoretiske perspektiver som jeg var opptatt av å belyse, imidlertid kom det

---

¹⁵ NESH (2006). Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora. Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi.

også opp andre viktige tema under intervjuene som informantene selv var svært opptatte av. Disse temaene er brukt som kapitler eller delkapitler i oppgaven.

Det knytter seg flere etiske problemstillinger til analysearbeidet og rapportskrivning. Når det gjelder analysearbeidet kan man spørre om informanten selv burde være med på å bestemme hvordan deres utsagn skal tolkes (Kvale og Brinkmann 2009:81). Videre i analysearbeidet og i rapportskrivningen er det viktig å reflektere rundt informantens rett til å bli fremstilt slik de ser seg selv. Min tolkning av materialet og bruk av teoretiske perspektiver eller begreper trenger ikke være sammenfallende med personens egen selvoppfattelse. Det kan derfor være en utfordring å ivareta personens integritet, men på samme tid skape ny innsikt om sosiale fenomener eller prosesser (Alver og Øyen 1997). For å tydeliggjøre hva som er min fortolkning og hva informantene sier er sitatene klart utskilt i teksten.

Et annet etisk spørsmål er hvordan man kan bruke informasjonen som har kommet frem under intervjuene. Dette er spesielt utfordrende når man benytter seg av kvalitativ metode, et lite utvalg kan føre til at anonymiteten kan være vanskelig å ivareta fullt ut (Alver og Øyen 1997:121). Jeg har anonymisert mine informanter ved å kun referere til personens statsborgerskap. I enkelte tilfeller er statsborgerskap erstattet med andre geografiske beskrivelser, som for eksempel; mann fra krigsrammet øst-afrikansk land eller karibisk øystat. Dette er gjort i de tilfellene hvor statsborgerskap ikke fullt ut kan ivareta kravet til anonymitet. Jeg har også valgt å utelate enkelte typer sensitiv, personlig informasjon som eventuelt kan identifisere personen. I tillegg har jeg utelatt informasjon som informantene selv har fremmet ønske om at ikke skal tas med i avhandlingen. Videre er det grunn til å spørre om informasjon som kommer frem i oppgaven gjør at myndighetene kan legitimere strengere kontroll. Jeg tenker da spesielt på hvordan enkelte av informantene nyttegjør seg 'EØS-løsningen' som beskrives i kapittel 5. Jeg har derfor vært nøye med å ikke frembringe kunnskap som myndighetene ikke allerede besitter.

Begrepsbruk

Feltet vi studerer er i høy grad politisert og begrepsbruken er en del av eksklusjonsmekanismen. Hvordan man definerer mennesker som krysser landegrensene er avhengig av posisjon, og begreper som myndigheter, media og praktikere bruker om ulike kategorier av innvandrere er ikke politisk nøytrale. Begrepene er ladet med ulike konnotasjoner, de kan virke stigmatiserende og de kan sementere og essensialisere bestemte oppfatninger (Fangen og Kjærre 2013:26).

Innvandringsfeltet er i aller høyeste grad politisert og fører ofte til opphetede debatter. 'Ulovlig innreise' og 'ulovlig opphold' er terminologi som brukes i utlendingsloven, og er begreper som er politiserte og sterkt ladede med moralske konnotasjoner. Når jeg viser til utlendingslovens bestemmelser vil jeg allikevel bruke denne terminologien. Ellers i oppgaven vil jeg bruke begrepene 'irregulær innreise', 'irregulært opphold' eller 'irregulære migranter'. Dette er terminologi som også brukes i internasjonal migrasjonsforskning "og stadig oftere også i politiske dokumenter, spesielt på EU-nivå"¹⁶ (Johansen, Ugelvik og Aas 2013:16). 'Utlending' er begrep som brukes i utlendingsloven og refererer til enhver person som ikke er norsk borger¹⁷. Når jeg refererer til utlendingslovens bestemmelser vil jeg bruke dette begrepet, ellers vil jeg bruke begrepet 'utenlandsk statsborger' når det er essensielt å få frem at personen ikke har norsk statsborgerskap. Videre er det mye uklar begrepsbruk som omhandler utvisning som fenomen. Det er i denne sammenhengen viktig å skille mellom 'utvisning' og 'uttransportering'. En utvisning er selve vedtaket som innebærer en plikt til å forlate landet og restriksjoner på senere innreise. Uttransportering er selve utreisen, som enten kan være frivillig eller tvungen. Det engelske begrepet 'deportation' har et bredere meningsinnhold, og kan referere til både utvisningen og utsendelsen.

---

¹⁶ For eksempel, Commissioner for Human Rights (2010).

¹⁷ jf. utl. § 5 (1).

3 Hva er utvisning?

Når man snakker om utvisning er det viktig å skille mellom ulike grupper og ulike årsaker til utvisning. Det er først og fremst viktig å skille mellom såkalte tredjelandsborgere (borgere av land utenfor EU/EØS-samarbeidet) og EØS-borgere. Utvisning av tredjelandsborgere er regulert i utlendingsloven kapittel 8 og utlendingsforskriften kapittel 14, mens utvisning av EØS-borgere er regulert etter egne bestemmelser i utlendingsloven kapittel 13 og utlendingsforskriften kapittel 19. Jeg skal ikke gå i detalj på de ulike vilkårene for utvisning, men vil kort redegjøre for noen av de mest relevante aspektene.

3.1 Grunnlag for utvisning av tredjelandsborgere

For tredjelandsborgere kan årsaken til utvisning være ilagt straff i Norge eller i utlandet. I tillegg kommer utvisning som følge av overtredelse av terrorlovgivningen og utvisning når grunnleggende nasjonale interesser gjør dette nødvendig¹⁸. En utenlandsk person kan også utvises hvis vedkommende bryter bestemmelsene i utlendingsloven. Disse *objektive vilkårene* for utvisning er angitt i utlendingsloven §§ 66, 67 og 68. Jeg vil i min oppgave kun fokusere på lovovertridelser begått i Norge. Her kan man skille mellom personer som er utvist på grunn av brudd på straffeloven¹⁹ og personer som er utvist for overtredelse av utlendingsloven²⁰.

3.1.1 Utvisning for straffbare forhold

Utvisning etter straffeloven kan ramme både utlendinger som ikke har oppholdstillatelse i Norge og utlendinger som har midlertidig- eller permanent oppholdstillatelse. Personer uten oppholdstillatelse kan utvises for lovbrudd som har en strafferamme på mer enn tre måneder²¹. Utlendinger med midlertidig oppholdstillatelse kan kun utvises når vedkommende er ilagt straff for en lovovertrjedelse som etter norsk lov kan medføre fengselsstraff i mer enn ett år²². Personer med permanent oppholdstillatelse kan kun utvises ved lovbrudd med en

---

¹⁸ En tredjelandsborger kan også utvises hvis annen administrativ myndighet i et Schengenland har fattet vedtak om bortvisning eller utvisning.

¹⁹ jf. utl. §§ 66 (1) c, 67 (1) b og 68 (1) b.

²⁰ jf. utl. § 66 (1) a.

²¹ jf. utl. § 66 (1) c.

²² jf. utl. § 67 (1) b.

strafferamme på mer enn to år²³. Ved utvisning etter straffeloven må rettskraftig dom foreligge²⁴ (UDI-RS 2010-024).

3.1.2 Utvisning for brudd på utlendingsloven

Ved utvisning etter utlendingsloven kreves det ikke at forholdet er avgjort i en straffesak, men det må være tilstrekkelig sannsynliggjort at overtredelsen har funnet sted (UDI-RS 2010-024). Det er kun personer uten oppholdstillatelse som kan utvises for brudd på utlendingsloven. *Grove eller gjentatte*²⁵ *overtredelser* av utlendingsloven kan medføre utvisning²⁶. Dette kan for eksempel være ulovlig innreise og opphold eller ulovlig arbeid. Hvis en utenlandsk borger gir *vesentlig uriktige og villedende opplysninger* til myndighetene kan dette også medføre utvisning²⁷. Opplysningsplikten²⁸ gjør at tilbakeholdelse av informasjon likestilles med å gi uriktige opplysninger (UDI-RS 2010-024)²⁹. Det må være en årsakssammenheng mellom de opplysningene som blir gitt og de rettigheter som ønskes oppnådd (Humlen 2010:426). Uriktige eller villedende opplysninger kan være blant annet opplysninger om identitet, familierelasjoner, arbeid, utdanning eller beskyttelsesgrunnlag (UDI-RS 2010-024). *Unndragelse av effektivering av vedtak* kan også medføre utvisning³⁰. Dette alternativet omfatter både personer som unnlater å forlate riket innen fastsatt utreisefrist og personer som aktivt unndrar seg politiets iverksettelse av negative vedtak (Humlen 2010:427).

3.2 Forholdsmessighetsvurderingen

For at en utenlandsk statsborger skal kunne utvises må de *objektive vilkårene* være tilstede, i tillegg må ulike *subjektive vilkår* være oppfylt. Vurderingen av om de subjektive vilkårene for utvisning er oppfylt, kalles *forholdsmessighetsvurderingen*. Vurderingen omhandler en avveining mellom *forholdets alvor* og utlendingens *tilknytning til riket*. En person kan ikke utvises hvis tiltaket vil være uforholdsmessig overfor utlendingen selv eller den nærmeste

---

²³ jf. utl. § 68 (1) b.

²⁴ avgjørelsen er rettskraftig ved endelig dom eller når forelegg er vedtatt.

²⁵ Gjentatte overtredelser kan også føre til utvisning selv om hver enkelt overtredelse isolert sett ikke kan regnes som et grovt brudd på utlendingsloven. Dette alternativet omfatter saker hvor en utlending på samme tid overtrer flere bestemmelser i utlendingsloven eller saker hvor overtredelsene er tidsmessig adskilt (UDI-RS 2010-024).

²⁶ jf. utl. § 66 (1) a.

²⁷ jf. utl. § 66 (1) a.

²⁸ jf. utl. § 83 og § 93.

²⁹ Jeg vil komme tilbake til opplysningsplikten og prinsippet om forbud mot selvinkriminasjon i kapittel 6.

³⁰ jf. utl. § 66 (1) a.

familie³¹. Når forvaltningen skal avgjøre forholdets alvor sees det hen til hvor straffeferdig samfunnet anser lovbruddet for å være (UDI-RS 2010-024). Ulike momenter som vurderes er blant annet strafferamme, grovheten av lovbruddet, tidligere straffbare handlinger og gjentakelsesfare³² (UDI-RS 2010-024). Forholdets alvor ved brudd på utlendingsloven må vurderes ut fra at mange av bestemmelsene i utlendingsloven er basert på tillit, det er derfor sterke allmennpreventive hensyn som tilsier at overtredelser bør resultere i utvisning (Humlen 2010:425 og 445). Tilknytning til riket vurderes ut i fra ulike kriterier hvor man ser hen til utlendingens individuelle forhold, som alder ved ankomst til Norge, botid i landet, graden av integrasjon og om utlendingen har ektefelle eller barn i Norge³³ (UDI-RS 2010-024 og Ot.prp. nr. 75 s. 292). Tilknytning opparbeidet under ulovlig opphold, under behandling av søknad om beskyttelse eller med tillatelse gitt på uriktig grunnlag tillegges liten eller ingen vekt (UDI-RS 2010-024 og Humlen 2010:441). Et annet sentralt moment er utlendingens tilknytning til hjemlandet, dette har ofte nær sammenheng med tilknytning til Norge (Humlen 2010:441). Om vedkommende har nær familie i Norge skal det også vurderes om utvisningen kan være uforholdsmessig overfor familien³⁴. I kapittel 7.4, 'Forholdsmessighet, tilknytning og rettferdighet' vil jeg vise hvordan myndighetene vurderer begrepet 'tilknytning til riket' og hvordan en snever forståelse av dette begrepet får store konsekvenser for enkelte av mine informanter.

3.3 Absolutt vern mot utvisning og begrensninger i adgang til utvisning

Norsk statsborgerskap gir *absolutt vern* mot utvisning, i tillegg er personer født i riket som senere uavbrutt har hatt fast bopel her også vernet³⁵. En utlending kan heller ikke utvises dersom vedkommende har krav på beskyttelse i henhold til Norges internasjonale forpliktelser³⁶. En person kan videre ikke utvises hvis personen ved utsendelse står i reell fare for å bli utsatt for dødsstraff, tortur eller annen umenneskelig behandling (Humlen 2010). I tillegg kommer ulike *begrensninger* i adgangen til utvisning. For å finne ut om det foreligger

---

³¹ jf. utl. § 70.

³² For alle momentene som tas med i vurderingen se UDI- rundskriv RS (2010-024).

³³ For nærmere beskrivelse se UDI- rundskriv RS (2010-024).

³⁴ Jeg vil komme nærmere tilbake til diskusjonen om forholdsmessighet under kapittel 4.2.1 og 5.1.1.

³⁵ jf. utl. § 69.

³⁶ Flyktningkonvensjonen av 1951. Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 3 og FNs Torturkonvensjon artikkel 3 gir absolutt utsendelsesvern. Selv om personen skulle være ekskludert fra beskyttelse, jf. utl. §31, dette er tatt inn i utlendingsloven § 73 om Absolutt vern mot utsendelse (non-refoulement).

begrensninger må oppholdsgrunnet sees i sammenheng med strafferammen for lovbruddet. Det er altså strafferammen og ikke utmålt straff som er avgjørende for om det foreligger begrensning i adgangen til å utvise (Humlen 2010).

3.4 Grunnlag for utvisning av EØS-borgere

EØS-borgere har i prinsippet et styrket utvisningsvern³⁷ (Ot.prp. nr. 72 (2007-2008) s. 42). Utlendinger som omfattes av EØS-avtalen kan utvises hvis hensynet til den *offentlige orden* eller *sikkerhet* tilsier det, herunder at utlendingen utgjør en tilstrekkelig alvorlig trussel mot grunnleggende samfunnshensyn³⁸. Begrepet *offentlig orden* beskriver en ønsket ”samfunnstilstand” (UDI-RS 2010-024). Begrepet kan variere med tid og sted og landene har en viss skjønnsmargin ut fra nasjonale hensyn (Ot.prp. nr. 72 (2007-2008) s. 42 og Bull 2010:694). *Offentlig sikkerhet* samsvarer i stor grad med begrepet *rikets sikkerhet*, landene har også her en viss skjønnsmargin (Ot.prp. nr. 72 (2007-2008) s. 68). Utvisningsgrunn for å sikre offentlig orden og sikkerhet vil kunne være bekjempelse av kriminalitet³⁹. Det er videre et vilkår at utvisningen må begrunnes ut fra *personlige forhold* hos utlendingen. Dette betyr at utvisning av EØS-borgere ikke kan begrunnes i allmennpreventive hensyn eller med henvisning til allmenn rettsoppfatning (Ot.prp. nr. 72 (2007-2008) s. 21). Tidligere straffedommer er dermed ikke nok til å kunne utvise en EØS-borger, det må foreligge personlige forhold som tilsier at personen kommer til å begå fremtidige straffbare handlinger eller forstyrrelser av den offentlige orden. Vurdering av gjentakelsesfare blir da et svært sentralt moment i utvisningsvurderingen. En EØS-borger kan allikevel ikke utvises om dette vil være et uforholdsmessig tiltak ovenfor personen selv eller nærmeste familie⁴⁰. EØS-borgere med varig oppholdsrett⁴¹ har utvidet vern mot utvisning, disse kan kun utvises dersom

---

³⁷ Med implementeringen av europaparlaments- og rådsdirektiv 2004/38/EF av 29. april 2004.

³⁸ jf. utl. § 122 første ledd. En utlending som omfattes av EØS- regelverket kan også utvises ved brudd på bestemmelsene om terrorvirksomhet, jf. utl. § 122 (3). Hensyn til *folkehelsen*, jf. utl. § 123 kan også være begrunnelse for utvisning.

³⁹ Andre grunner til utvisning av hensyn til offentlig orden eller sikkerhet kan være avhengighet av narkotiske stoffer eller alvorlige psykiske lidelser, jf. utl. § 19-29.

⁴⁰ jf. utl. § 122 fjerde ledd. Det EØS- rettslige proporsjonalitetsprinsippet krever en balanse mellom tiltak og formål som ønskes oppnådd, samt balanse mellom EØS- borgerens og Norges interesser. Denne proporsjonalitetsvurderingen vil i all hovedsak være den samme som forholdsmessighetsvurderingen som gjøres ved utvisning av tredjelandsborgere som beskrevet i delkapittel 3.2. Rent prinsipielt er EØS- proporsjonalitetsprinsippet noe mer vidtrekkende enn de menneskerettslige vurderingene som gjøres i forholdsmessighetsvurderingen (Bull 2010:699). I tillegg til menneskerettslige vurderinger kommer hensynet til *fri bevegelse*, dette vil imidlertid sjelden utgjøre noe sentralt moment i en forholdsmessighetsvurdering ved utvisning av en EØS- borger (Bull 2010:699).

⁴¹ jf. utl. §§ 115 og 116

”tungtveiende hensyn” til offentlig orden eller sikkerhet tilsier dette⁴². EØS-borgere som har oppholdt seg i Norge i 10 år eller mindreårige EØS-borgere har også et utvidet utvisningsvern⁴³.

3.5 Innreiseforbudets virkning og varighet

Enhver gyldig tillatelse til opphold opphører å gjelde når vedtaket om utvisning er endelig⁴⁴. Et vedtak om utvisning innebærer en plikt til å forlate landet, i tillegg kommer restriksjoner for senere innreise, innreiseforbudet kan gjøres varig eller tidsbegrenset. I tillegg til utvisningsvedtaket gjøres det en separat vurdering om personen skal utvises fra hele Schengen og dermed meldes inn i Schengen Informasjonssystem (SIS). Innreiseforbudet vil som hovedregel også gjelde for resten av Schengenområdet, dette er til stort hinder for mobiliteten for personen som blir utvist (Humlen 2010:423). Varigheten av innreiseforbudet vil kunne variere fra to år, fem år eller varig⁴⁵. Innreiseforbudets varighet blir også vurdert ut fra en forholdsmessighetsvurdering, da innreiseforbud med lang varighet vil kunne medføre at utvisning er en utforholdsmessig reaksjon (Humlen 2010:446). Innreiseforbudet kan etter søknad oppheves dersom nye omstendigheter tilsier det⁴⁶.

Å bryte innreiseforbudet er straffbart, dette kan straffes både etter straffeloven⁴⁷ og utlendingsloven⁴⁸. Brudd på innreiseforbudet er en forseelse og har en strafferamme på 6 måneder fengsel eller bøter⁴⁹. Ved *gjentakelse* har straffeloven en strafferamme på 2 år, mens utlendingslovens har en strafferamme på 1 år. I dag er det rettspraksis at brudd på innreiseforbudet straffes med ubetinget fengsel i 35 til 60 dager ved første gangs overtredelse. Ifølge utlendingsforvaltningen og politiet er det et økende problem at utviste personer med ilagt innreiseforbud kommer tilbake (Justis- og beredskapsdepartementet 2013). På bakgrunn av dette har myndighetene foreslått å doble straffen for brudd på innreiseforbudet. Et forslag

---

⁴² jf. utl. § 122 (2) a.

⁴³ disse kan kun utvises når dette er ”tvingende nødvendig” og kun med hensyn til offentlig sikkerhet, jf. utl. § 122 (2) b og c.

⁴⁴ jf. utl. § 71 (1).

⁴⁵ jf. utl. § 71 (2) og utl. § 124. Ved implementeringen av returdirektivet kan innreiseforbudet også settes til ett år.

⁴⁶ jf. utl. § 71 (2).

⁴⁷ § 342 (1) a.

⁴⁸ § 108 (2) a.

⁴⁹ *Forsøk* er straffbart etter straffeloven, men ikke etter utlendingsloven. Etter straffeloven kreves *forsett*, mens det etter utlendingsloven kreves *uaktsomhet*.

om å heve strafferammen fra 6 måneder til 1 år har blitt sendt på høring.” En heving av strafferammen antas å ville ha en allmennpreventiv, individualpreventiv og kriminalitetsforebyggende effekt, i tillegg til å sikre at utlendingsmyndighetens vedtak om utvisning respekteres” (Justis- og beredskapsdepartementet 2013).

3.6 Hva er formålet med utvisning?

Utvisningsbestemmelsene anses som et viktig virkemiddel for å fremme *formålet* med utlendingslove. Formålet er blant annet å regulere utlendingers inn- og utreise og opphold i landet i samsvar med norsk innvandringspolitikk. Som jeg skal vise i kapittel 4.2 har *begrunnelsen* for utvisning flere likhetstrekk med straffens begrunnelser. Begrunnelsen for utvisning handler om; allmennpreventiv *effekt*, *alminnelig rettsoppfatning* og beskyttelse av samfunnet gjennom *inkapasitering* (Ot.prp. nr. 75 (2006-2007)). Utvisning skal beskytte samfunnet mot mennesker som anses å utgjøre en samfunnsfare. Utvisningsbestemmelsene kan brukes til å ”fjerne uønskede personer” fra landet. ”Det er en grunnleggende del av innvandringsreguleringen å kunne holde utenfor landets grenser personer som er uønsket her på grunn av kriminalitet eller visse andre forhold” (Ot.prp. nr. 75 (2006-2007) s. 288)⁵⁰.

3.6.1 Ulike forståelser av utvisning historisk

I dag gir statsborgerskap absolutt vern mot utvisning. Opp gjennom historien har det imidlertid ikke vært noen klar sammenheng mellom statsborgerskapsrettigheter og vern mot forvisning. Forvisning eller eksil som straff var vanlig både i det gamle Hellas (Gray 2011) og i Romerriket (Gibney 2013). Før 1800-tallet eksisterte også forvisning som straff i flere land i Europa hvor denne straffereaksjonen kunne ramme mange ulike grupper mennesker som var uønsket i landet⁵¹(Gibney 2013). I England ble forvisning som straff for alvor satt i gang med *transportation*, hvor et stort antall straffedømte ble transportert til Amerika og senere Australia. Da bruken av denne formen for straff tok slutt på midten av 1800-tallet hadde ”transportation (...) existed as a state- sanctioned punishment for well over 250 years, and one of its primary forms- perhaps the primary form- of punishment for serious offenders for nearly 150 for these years” (Feeley 2002:327). Som Feeley påpeker brukte man ’transportation’ som straffemetoden i en lengre periode enn det det moderne fengselet har

---

⁵⁰ Jeg vil komme nærmere tilbake til utvisningens begrunnelse i kapittel 4.2 og kapittel 5.1.

⁵¹ For eksempel, løsgjengere og fattigfolk, religiøse- og politiske minoriteter. Se også Kjeldstadli (2013).

eksistert (2002:329). På begynnelsen av 1800-tallet begynte man å se på denne formen for straff som en vilkårlig straffeform og fengselet overtok etter hvert som straffeinstitusjon (Gibney 2013 og Feeley 2002). Denne utviklingen hang også sammen med nasjonalstatens utvikling, hvor statenes ansvar for egne borgere ble nedfelt i internasjonal lovgivning⁵² (Gibney 2013). Imidlertid har forvisning også forekommet på 1900-tallet og spesielt i mellomkrigstiden, da stater brukte 'denaturalisering' eller fratakelse av statsborgerskapsrettigheter for å kunne utvise egne borgere (Gibney 2013). Kanstroom (2000) stiller spørsmål ved hvorfor 'transportation' og 'banishment' regnes som straffereaksjon for statsborgere, mens 'deportation' ikke er karakterisert som straff for utenlandske statsborgere (2000:1909).

Flere forskere har skrevet om utvisning av utenlandske statsborgere i et historisk perspektiv og sammenlignet dette med forvisning som straffereaksjon⁵³. Walters (2002) argumenterer for at man ved å sette temaet inn i en bredere historisk kontekst kan problematisere fenomenet på en mer fruktbar måte. Walters sammenligner dagens utvisning av utenlandske statsborgere med historiske former for utvisning⁵⁴ (2002:265). Han påpeker at man ikke må ta for gitt at moderne utvisning i dag har sin plassering innen migrasjonskontroll og kontroll med utenlandske statsborgere. "By considering some of the various ways in which people have been expelled, cast out, or banished, the reason given and the methods chosen, we can grasp something of the particularity of deportation" (Walters 2002:267). Weber og Bowling (2008) viser at perioder med strukturelle omveltninger fører til overflødig befolkning, gjerne uten arbeid og fast bopel. Dette skaper et ordensproblem og man har historisk satt inn ulike tiltak for å gjenopprette geografisk, juridisk og sosiale skillelinjer (2008:356). De viser eksempel fra Tudor England hvor løsgjengere ble tvunget til å returnere der de hadde "bosted", gjerne der de var født. De viser til at det historisk har vært en klar sammenheng mellom fattigdom og utvisning. Gjennom historien har administrative tiltak og straffelovgivning blitt brukt til å fasilitere og hindre mobilitet (Weber og Bowling 2008).

---

⁵² Andre grunner til at 'transportation' tok slutt var at koloniene ikke lenger ønsket at straffedømte skulle overføres dit. Se Feeley (2002) og Gibney (2013).

⁵³ Gibney (2013), Walters (2002), Gray (2011) og Weber og Bowling (2008).

⁵⁴ Artikkelen tar for seg fem ulike historiske former for utvisning: eksil, utvisning av fattig befolkning, utvisning på bakgrunn av religion eller gruppedlemskap, transport av straffedømte og 'population transfer'. Dette er ikke noen uttømmende liste, men et utvalg av historiske former for utvisning (Walters 2002).

Med dannelser av nasjonalstater på 1800-tallet skiftet fokus fra interne grenser til nasjonalstatens grenser og ifølge Feldman (2003) ble ”the problem of the stranger increasingly (.....) identified with the problem of the immigrants” (2003:96). Torpey (1999) ser utviklingen av moderne fremmedlovgivning og utvisningspraksis i sammenheng med fremveksten av nasjonalstatene på slutten av 1800-tallet og statens kontroll med bevegelser over landegrenser og innad i landet. Walters (2002) viser at forvisning av utlendinger ikke kun kan sees som et privilegium staten har på grunn av sin *suverenitet*. Han tar for seg utviklingen av utvisningsinstituttet på 1800-tallet og ser dette som en ”governmentalization of deportation⁵⁵”. Maktapparatet ble opptatt av å maksimere velferd for befolkningen, og utviklingen av utvisningsinstituttet på 1800-tallet kan sees i lys av dette begrepet (Walters 2002). Utvisningsinstituttet ble på denne tiden utvidet til å gjelde flere mennesker som var sosialt uønskede i landet og som var ansett for å utgjøre en trussel mot landets befolkning.

Utviklingen av den norske Fremmedloven av 1901 var også motivert av å ekskludere såkalt ”skadelig fremmede elementer”. Med dette mente man først og fremst forbrytere og personer med det man kalte dårlig moralsk vandel. Dette begrepet siktet også til arbeidssky og arbeidsudyktige som kunne komme til å bli en byrde for fattigvesenet (Tuft 2002:25). Kriminaliteten økte mot slutten av 1800-tallet og man mente å se en sammenheng mellom løsgjengeri og kriminalitet. Utlendinger som bedrev løsgjengeri og spesielt Svenske løsarbeidere skapte reaksjoner fra den øvrige befolkningen (Tuft 2000:33). Kriminalitetsforebygging og sosial kontroll var derfor sentrale argumenter for Fremmedloven⁵⁶. Loven hadde ikke til hensikt å hindre innreise eller utreise, men å forhindre opphold av grupper man anså som uønsket i landet samt å bekjempe sosiale avvik som fattigdom, rusmissbruk og kriminalitet. Dette ligner betraktelig på forholdene i amerikansk kontekst. Myndighetene ønsket å nekte innreise spesielt med tanke på tre sosiale problemer; kriminalitet, fattigdom og sykdom (Stumpf 2009:1708). *Nektet innreise* var vanligere enn *utvisning* etter innreise i de tidlige årene. Regelverk for utvisning av utenlandske statsborgere kom ikke på plass før i 1891 (Kanstroom 2000). Da var begrunnelsene for

---

⁵⁵ Han bruker Foucauls begrep *governmentality*, Walters påpeker at han i denne sammenhengen bruker begrepet på en historisk måte.

⁵⁶ Andre årsaker eller motiver for Fremmedlovgivningen kan ha vært forhold i arbeidsmarkedet, sparepolitikk og nasjonalistiske argumenter.

utvisning fortsatt vanligvis knyttet til innreise- eller oppholdsvilkår som var brutt⁵⁷. Fra begynnelsen av 1900-tallet begynte man også å utvise personer som allerede var bosatt i landet for ”post- entry conduct⁵⁸”, for eksempel kriminalitet. Som Kjeldstadli (2013) sier har det opp gjennom historien vært ”de uregjerlige, de omstreifende og de fattige” (2013:214) som er uønsket. Dette ligner i stor grad på innvandringskontrollen slik den er i dag, hvor klasse fortsatt spiller en stor rolle (Kjeldstadli 2013). Jeg vil komme tilbake til denne problemstillingen i kapittel 5.3 ’Utvisning for å hindre uønsket mobilitet’.

3.6.2 ’Crimmigration’ og utvisning som kriminalitetsforebyggende tiltak

Flere forskere har siden 80-tallet observert en utvikling hvor innvandringslovgivning og straffelovgivning stadig får flere koblingspunkter⁵⁹. Stumpf (2006a) kaller dette ’crimmigration law’ en hybrid ’krimmigraasjonsrett’ (Johansen, Ugelvik og Aas 2013), hvor myndighetene blander strafferettslige og innvandringsrettslige tiltak for å kontrollere utenlandske statsborgere. Først og fremst har det blitt et økende fokus på overtredelser og kriminalitet som kun utenlandske statsborgere kan begå, slik som for eksempel irregulær innreise eller brudd på innreiseforbudet (Stumpf 2006a og 2013a). Denne utviklingen innebærer altså at brudd på utlendingsloven blir kriminalisert. Dette er imidlertid handlinger som lenge har vært kriminalisert i USA, men som tidligere kun medførte deportasjon. I dag er det en tendens til at slike overtredelser først vil medføre en strafferettslig sanksjon og deretter deportasjon (Stumpf 2013a). Denne utviklingen kan også sees i Norge hvor det i de senere årene har blitt økt fokus på at det også kan være nødvendig å ta ut tiltale og straffeforfølge overtredelser av utlendingsloven (Riksadvokaten 2008), hvorvidt dette praktiseres er et empirisk spørsmål⁶⁰. Samtidig refererer begrepet ’crimmigration’ til hvordan implementering og håndheving av de to juridiske feltene stadig blir likere (Stumpf 2006a). I USA har dette blant annet ført til at det i dag er et stadig større fokus på å utvise personer som begår straffbare handlinger, og det ser ut til at ”the criminal justice system has become a direct pathway to deportation” (Stumpf 2013b:61). I tillegg er det ofte de samme aktørene som håndhever både immigraasjonsregelverket og straffeloven (Stumpf 2009 og Legomsky 2007).

---

⁵⁷ ’Extended border control deportation law’, utvisning for å ha brutt innreise- eller oppholdsvilkår, vil tilsvare det som er utvisning for brudd på utlendingsloven i Norge i dag. Se kapittel 5 for nærmere forklaring.

⁵⁸ ’Social control deportation law’. Ved for eksempel kriminalitet. Se kapittel 4 for nærmere forklaring.

⁵⁹ Kanstroom (2000), Miller (2003 og 2005) og Stumpf (2006a).

⁶⁰ Jeg vil komme tilbake til denne diskusjonen i kapittel 5.

I Norge er politiet en del av førstelinjen innen utlendingsforvaltningen. I enkelte politidistrikt er det en rekke organisatoriske forbindelseslinjer mellom straffespoet og utlendingsspoet. Husabø og Souminen (2012) viser at i Oslo politidistrikt ”behandles mindre straffesaker mot personer uten lovlig opphold i samme avdeling, og av de samme jurister som har ansvaret for saken etter utlendingsloven” (2012:9). I tillegg til dette har det i de senere årene blitt økt fokus på samarbeid mellom politiet og andre aktører innen utlendingsforvaltningen. Prosjektet ’Felles innsats mot åpne rusmiljøer’, som er et samarbeid mellom Oslo politidistrikt, Politiets Utlendingsenhet (PU) og Utlendingsdirektoratet (UDI), har som mål å begrense åpenlys narkotikaomsetning i Oslo. ”Et av virkemidlene i prosjekt (...) er såkalt hurtigbehandling av utvisningssakene, noe man mener har forebyggende effekt ved at den kriminelle blir raskt utvist” (Gundhus og Egge 2013:197).

Som jeg har vist er en av begrunnelsene for utvisning knyttet til samfunnsbeskyttelse gjennom inkapasitering. Personer som anses som en fremtidig samfunnsfare utvises for å beskytte samfunnet mot fremtidige lovbrudd. At utvisning er et virkemiddel i bekjempelsen av kriminalitet er en sentral forståelse hos myndighetene i Norge i dag. Denne forståelsen er imidlertid svært lite formalisert eller dokumentert. Dette kan nok allikevel sies å være en bevist politikk, hvor justismyndighetene blant annet driver ’utvisningsopplæring’ i Politidistriktene. Denne opplæringen skjer gjennom det såkalte ”Utvisningsprosjektet”, som ble startet i 2011 i regi av Politidirektoratet sammen med UDI og Politiets Utlendingsenhet⁶¹. I opplæringen er det et tydelig fokus på hvordan man kan benytte utvisning som kriminalitetsbekjempelse. Denne forståelsen og denne måten å bruke utvisningsinstituttet på gjør at grensene mellom utlendingskontroll og kriminalitetskontroll blir uklare.

Enkelte vil hevde at ’crimmigration’ fører med seg nye hybride kontrollformer (Aas 2013b). Dette er kontrollformer som er en blanding av administrative og strafferettslige tiltak, for eksempel utvisning eller administrative fengslinger. Utvisning er ikke noe nytt fenomen og har eksistert i det norske innvandringsregelverket siden forrige århundreskifte. Det er derfor noe upresist å snakke om nye hybride kontrollformer, det som er nytt er omfanget (Mohn

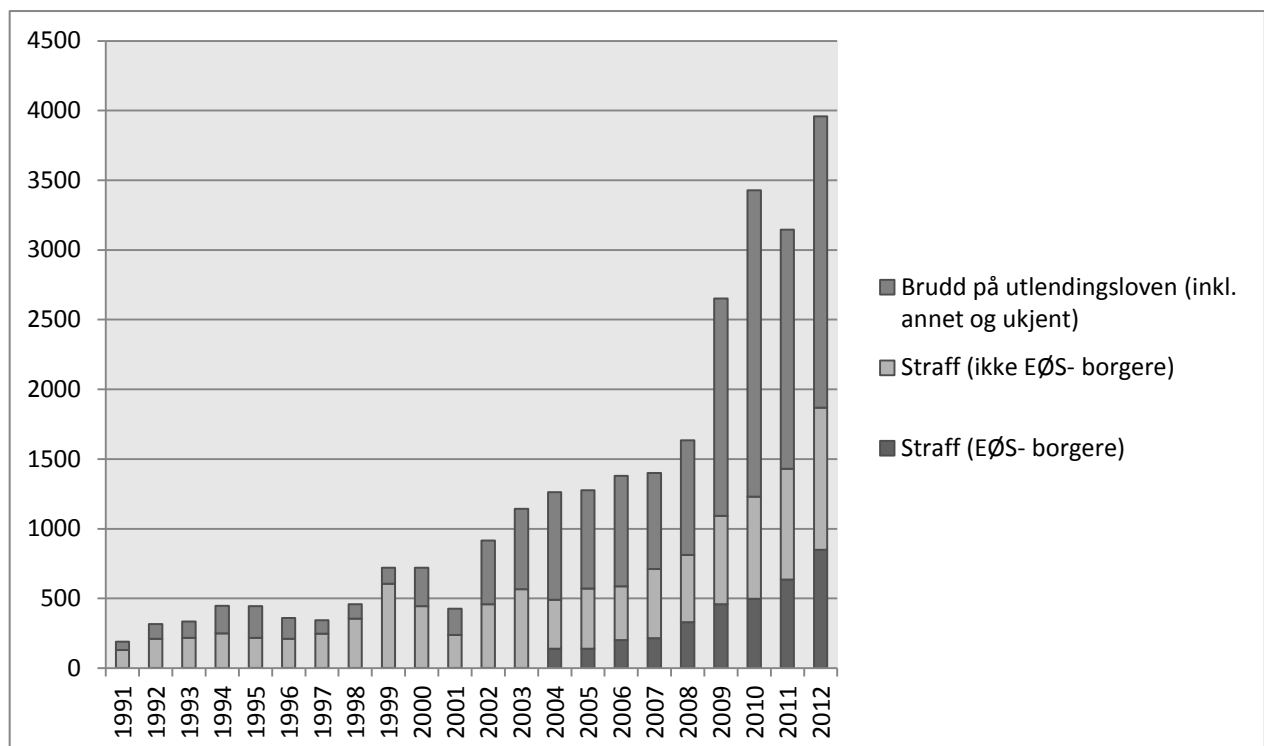
---

⁶¹ Aftenposten artikkel 17.03.2013. <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/UDI-foredrag-ga-flere-utvisninger-7149100.html>

2013). ”Likevel har disse straffelignende kontrollformene fått et helt nytt omfang, blitt institusjonalisert på nye måter og er under stadig utbygging i infrastruktur og regelverk” (Mohn 2013:63).

3.7 STATISTIKK

3.7.1 Antall utvisninger og grunnlag

Figur 1: Utvisningsvedtak fra Norge, etter grunn. 1991–2012⁶².

Som Mohn (2013) viser bygger dagens utvisningsordning på bestemmelser fra fremmedloven av 1901, men utvisning var relativt lite brukt i det forrige århundre. Imidlertid har bruken av utvisningsinstituttet eskalert fra 90-tallet og frem til i dag, ”fra under 200 vedtak i 1991 til nærmere 3 200 i 2011⁶³” (Mohn 2013:57). Utvisning på grunn av straff økte fra 129 vedtak i

⁶² Kilde:

UDI (2003) Årsrapport 2003. Tall og fakta. Utvisninger 1991-2002.

UDI (2010a) Årsrapport 2010. Tabell 12. Utvisninger etter grunnlag, 2004-2010.

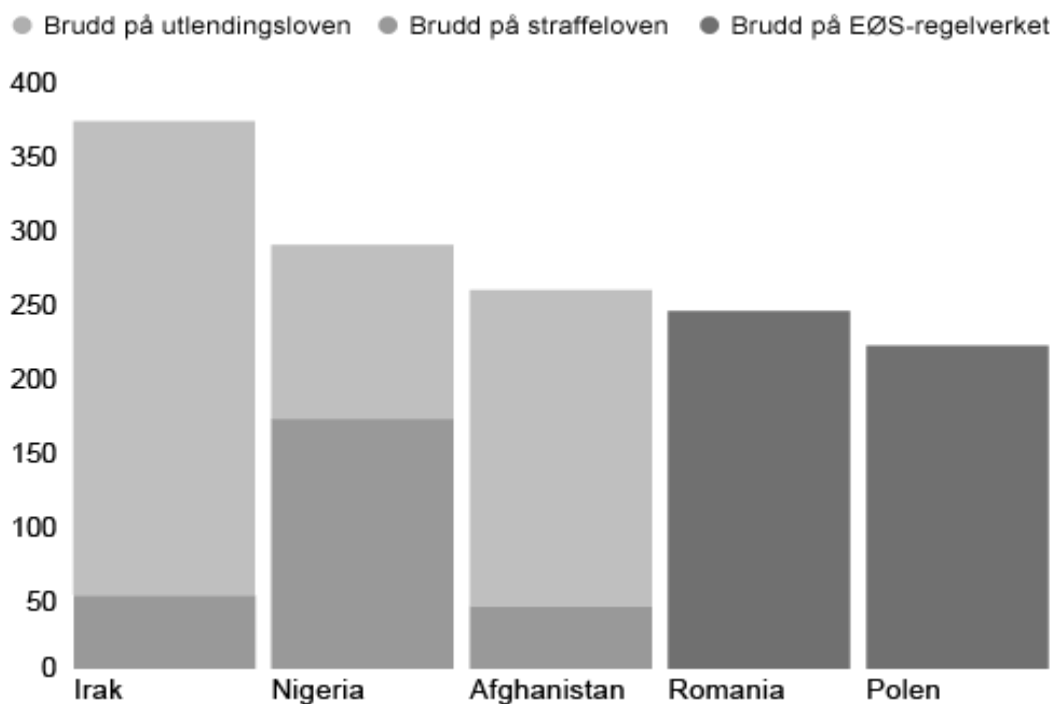
UDI (2011a) Årsrapport 2011. Tabell 13: Utvisningsvedtak etter statsborgerskap og grunnlag, 2011.

UDI (2012) Årsrapport 2012. Tabell 13. Utvisningsvedtak etter statsborgerskap og grunnlag, 2012.

⁶³ ”Statistikken angir enkeltvedtak for både første instans (UDI) og annen instans (UNE), og flere vedtak kan gjelde samme sak. UDI har opplyst om at slike dubletter på sak utgjør under en halv prosent av vedtakene innenfor et år, men opp mot 5 prosent innenfor en fireårsperiode samlet (2004–2008). Hvor mye slike dubletter

1991 til 1019 i 2012. I 1991 ble 56 personer utvist for brudd på utlendingsloven, i 2012 var tallet 2092. Mohn (2013) spør om denne endringen skyldes en strengere praksis. Dette er det vanskelig å si noe sikkert om, men som Mohn påpeker har antall straffereaksjoner mot utlendinger økt i samme tidsperiode, slik at potensialet for å utvise er større. Dette kan tyde på at utvisningspraksis for utvisning på grunn av kriminalitet ikke er skjerpet (Mohn 2013:57-58). Økningen i antall utvisninger for brudd på utlendingsloven har økt ennå kraftigere enn utvisning etter straffeloven. Mohn (2013) mener at man her kan se en klarere endring i retting av strengere praksis⁶⁴. Utvisning av EØS-borgere kom inn som egen kategori i statistikken fra 2004. Dette året ble 138 EØS-borgere utvist, i 2012 var tallet 847, så her har det også skjedd en formidabel økning kun på få år.

3.7.2 Hvem er det denne reaksjonen rammer?

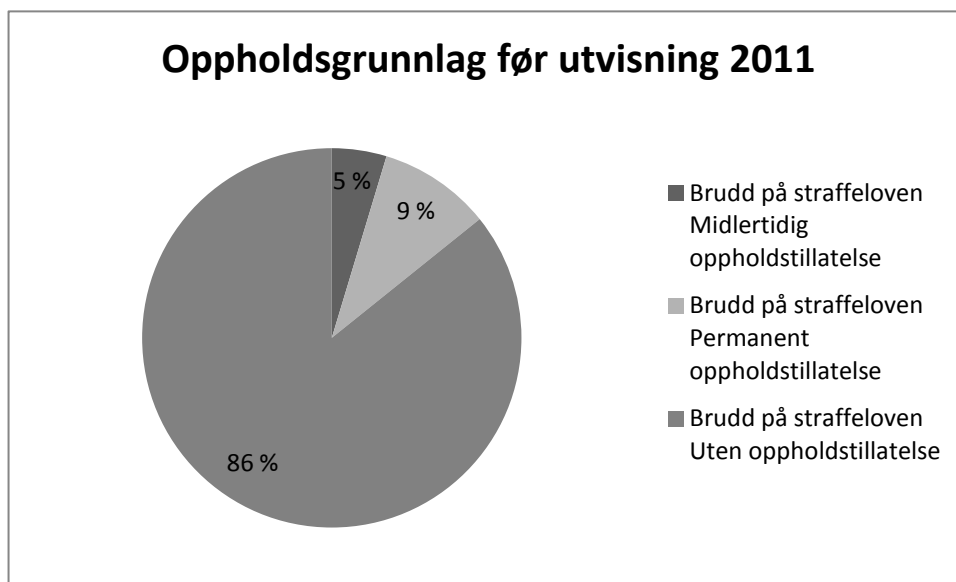
Figur 2: Utvisningsvedtak etter statsborgerskap og grunnlag, fem største land, 2012⁶⁵.

utgjør for hele perioden 1991–2011, er ukjent. Skillet 2003/2004 markerer overgangen fra saksbehandlingsstatistikkverktøyet FREMKON til DUF (det juridiske skillet mellom EØS- og ikke-EØS-borgere eksisterte allerede fra 1994, men var ikke gjort synlig i statistikken). Takk til Rolf Angelsen for å følge opp alle mine forespørsler og endringer angående utvisningstallene. *Det relativt lave antallet for 2001 (UDI 2003, s. 32) stemmer ikke overens med studien til Hansen og Bolstad (2003, s. 26), som teller 843 vedtak om utvisning i 2001, inkludert 342 for utlendingslovbrudd, 369 for straff mot tredjelandsborgere, og 132 for EØS-borgere (s. 28)” (Mohn 2013:57. Fotnote 7).

⁶⁴ Jeg vil komme nærmere tilbake til dette i kapittel 5.

⁶⁵ UDI årsrapport 2012

Landene med høyest andel for utvisning etter utlendingsloven i 2012 var Irak, Afghanistan, Nigeria, Russland og Tyrkia. Av de 1019 personene som ble utvist på grunn av ilagt straff er Nigeria, Algerie, Irak og Russland de vanligste landene. Utvisning etter EØS-regelverket var det flest personer fra Romania, Polen og Litauen.

Figur 3: Oppholdsgrunnlag før utvisning ved brudd på **straffeloven**, 2011 (Ikke EØS-borgere)⁶⁶

Det foreligger lite tallmateriale på hvilken formell tilknytning personer som utvises fra Norge har. Det vil si hvilke oppholdsgrunnlag de hadde før utvisning. I 2011 ble 794 tredjelandsborgere utvist på grunn av straff. Av disse hadde 113 personer, eller 14 %, oppholdstillatelse⁶⁷ i Norge før de ble utvist. De resterende 681 hadde ikke oppholdstillatelse.

Når det gjelder utvisning av EØS-borgere på grunn av straff finnes det ikke informasjon om disse er folkeregistrert, altså bosatt eller ikke (Mohn 2013). Mohn (2013) diskuterer dette og kommer frem til at ”hovedandelen av økningen i utvisning på grunn av straff frem til 2011 må derfor ses i forhold til økningen i straffereaksjoner mot personer med svak tilknytning til Norge i samme periode” (2013:58). Oppholdstillatelse og ”delborgerskap” (Hammar 1990) gir som jeg har forklart over et økt vern mot utvisning. Denne oversikten sier imidlertid kun noe om den formelle juridiske tilknytningen til landet. Som mine empiriske funn viser kan

⁶⁶ Disse tallene for oppholdsgrunnlag før utvisning er ikke tidligere publisert, men er gjort tilgjengelig av UDI. Se også UDI årsrapport 2012 for en anslagsvis oversikt over tilknytning og utvisning (UDI 2012:12-13).

⁶⁷ 37 personer hadde midlertidig oppholdstillatelse og 76 personer hadde permanent oppholdstillatelse.

man ha sterk tilknytning til Norge gjennom langvarig opphold eller familie i landet, selv om man ikke har juridisk medlemskap.

4 Utvisning av utenlandske straffedømte

I de to neste kapitlene vil jeg gå nærmere inn på hvordan personene selv opplever den eksklusjonen de blir utsatt for. Kapittel 4 tar for seg de personene som er utvist for brudd på straffeloven, mens kapittel 5 omhandler de som er utvist for brudd på utlendingsloven.

Viktige spørsmål vil være; hvordan oppleves og forstås denne reaksjonen av de utviste selv? Anser de utvisningen for å være en legitim reaksjon eller anser de denne reaksjonen som straff eller dobbeltstraff? Er det eventuelt andre forhold som føles ekskluderende i tillegg til eller som følge av utvisningen? Hvordan reagerer informantene på denne eksklusjonen, eventuelt hvilke motstrategier benytter de seg av?

Overordnet vil jeg se hva som kjennetegner det regimet som omfatter de som er utvist fra Norge. Hva slags reaksjon er dette egentlig? Jeg ønsker å belyse dette ved å se på utlendingslovens og straffelovens *rasjonalitet*. De empiriske funnene vil analyseres med utgangspunkt i noen teoretiske betraktninger rundt to ulike former for kontroll, den *panoptisk*-disiplinerende kontrollen og den *banoptiske*- totalt ekskluderende kontrollen. Jeg vil argumentere for at den eksklusjonen straffeloven påfører er annerledes enn den eksklusjonen som utviste personer møter. Logikken som ligger bak disse to formene for eksklusjon er svært ulike. Straffeloven med sitt mål om disiplinerende normalisering kan sies å ha en *panoptisk logikk*, mens utlendingsloven og utvisningssanksjonen har en *banoptisk logikk* hvor total eksklusjon er målet.

Om utvisning kan klassifiseres som straff eller ikke er en komplisert debatt som jeg ikke kan gå fullstendig inn på i denne oppgaven⁶⁸. Det kan imidlertid allikevel være fruktbart å ta med noen sammenligninger mellom utvisning og tradisjonelle straffesanksjoner fordi man her kan finne vesentlige likhetstrekk, både i *begrunnelse* og *innhold/karakter* (Legomsky 1977). Selv om utvisning ikke klassifiseres som straff, er det imidlertid en sanksjon om kommer som følge av en lovovertrødelse. Jeg ønsker å se hvordan utvisning kan sies å være en hybrid kontrollform, hvor hva som er straff og hva som er en administrativ reaksjon ser ut til å gå

---

⁶⁸ For diskusjonen se for eksempel, Kanstroom (2000), Pauw (2000), Markowitz (2008a og 2008b) og Maddali (2011).

over i hverandre. Utvisning er en av utlendingslovens mest inngripende sanksjoner, og for mange vil nok derfor utvisning faktisk føles som straff. Siden utvisning ikke er klassifisert som straff gjelder heller ikke strafferettens prosessuelle rettssikkerhetskrav. Jeg skal videre i dette og neste kapittel vise hvor inngripende et vedtak om utvisning kan være for de denne reaksjonen rammer. I kapittel 6 om rettssikkerhet vil jeg se nærmere på hvilke konsekvenser det får at personer som er utvist ikke har de samme rettssikkerhetsgarantiene som etter straffeloven.

Jeg vil senere i kapitlet vise at det er flere likhetstrekk mellom utvisning og straff, både når det gjelder *begrunnelse* og *innhold/karakter*. Før jeg går inn i denne diskusjonen ønsker jeg å vise at det også er noen vesentlige forskjeller mellom straff og utvisning. Da tenker jeg spesielt på *logikken* eller *rasjonaliteten* som ligger bak disse to ulike sanksjonsformene.

4.1 Panopticon og banopticon

Schinkel (2010) tar utgangspunkt i arbeidene til Foucault (2008) og Agamben (2010) og argumenterer for at det her er viktig å skille mellom to ulike former for sosial kontroll; *biopolitikk* og *zoèpolitikk*. Agambens teori om *det nakne livet* og *zoèpolitikk* som ble kort beskrevet i kapittel 1, tar utgangspunkt i og bygger videre på Foucaults observasjoner om *biopolitikk*. Dette begrepet handler om menneskekroppen og hvordan den blir formet og kontrollert av politiske, økonomiske og strafferettslige institusjoner. Videre refererer begrepet til hvordan den moderne staten regulerer mennesker gjennom utallige teknikker for å kontrollere kroppene og dermed skaffe seg kontroll over befolkningen (Garland 1990). Foucault observerte at staten ikke bare administrerte borgernes sivile liv, men også deres *naturlige liv*, det som angår helse, hygiene, fødsel, seksualitet, forventet levealder etc. (Foucault 2008:317). Man kan her skille mellom biopolitikk og zoèpolitikk, som er to ulike former for sosial kontroll (Schinkel 2010). *Biopolitikk* er ifølge Schinkel “internally directed and aims at the control of populations occupying the state’s territory but which are discursively placed outside the domain of hegemony marked as ‘society’ ” (2010:156). *Zoèpolitikk* er “primarily externally directed towards persons outside the state, as becomes visible, for instance, in the reduction to bare life of those detained in Guantanamo Bay and in the administrative detention of ‘illegal aliens’ ” (Schinkel 2010:156). Disse ulike kontrollformene har ulike mål, biopolitikken har den sosiale kroppen som sitt mål, mens

zoèpolitikkens hovedobjekt er den 'nakne kroppen'. Biopolitikken er i all hovedsak inkluderende av natur, mens zoèpolitikken er ekskluderende. Disse kontrollformene opererer også ut ifra to ulike former for logikk. Aas (2011a) diskuterer hvordan biopolitikk i form av vanlig disiplinierende *panoptisk* kontroll skiller seg fra den kontrollen som er rettet mot utlendinger som har en *banoptisk* hensikt. Bigo kaller dette en gradvis endring fra *panopticon* til *banopticon* (Bigo 2006), hvor fokus går fra disiplinierende normalisering av mennesker til forvisning og nektet innreise (Aas 2011a:339). I tråd med bidragene nevnt ovenfor (Bigo 2006, Aas 2011a, Schinkel 2011) vil jeg argumentere for at den logikk som ligger til grunn for straffelovens sanksjoner er vesensforskjellig fra den logikken som ligger til grunn for utvisning.

Imidlertid kan det være nyttig å nyansere dette perspektivet noe. Det er ingen tvil om at strafferettssystemet kan være svært ekskluderende også ovenfor egne statsborgere. Eksempler på 'felony disenfranchisement', som praktiseres i ulik grad blant annet i USA⁶⁹ og i enkelte Europeiske land⁷⁰, er en svært ekskluderende praksis, hvor innsatte eller tidligere straffedømte mister retten til å stemme ved valg. Ileggelse av straffereaksjon fører til tap av grunnleggende borgerrettigheter som fører til en eksklusjon fra det politiske livet. 'The Council of Europe's commissioner for human rights' har rettet sterk kritikk mot Storbritannia for å nekte innsatte stemmerett. De legger vekt på at å nekte en borger stemmerett går på tvers av idealer om rehabilitering og reintegrering i samfunnet. Samtidig hevdes det at å nekte innsatte stemmerett er det samme som å definere disse personene som 'outcasts' (Council of Europe. Press release - 283(2011))⁷¹. 'Felony disenfranchisement' er en sterkt stigmatiserende praksis i strafferettssystemet som produserer en form for utenforskap, hvor personer blir internt ekskludert ved at de mister enkelte sivile rettigheter. Denne praksisen skaper til en viss grad 'outcasts' eller 'ikke- personer', og kan på denne måten nyansere skillet mellom den panoptiske- og den banoptiske logikken som jeg har beskrevet ovenfor. I Norge praktiseres imidlertid ikke en slik form for rettighetsfratakelse. *Normalitetsprinsippet* er et bærende prinsipp i straffegjennomføringspolitikken her i landet. Dette betyr at innsatte skal ha de samme rettighetene som andre borgere og straffegjennomføringen skal så langt det er mulig

---

⁶⁹ For en oversikt over Amerikanske forhold, se feks.: The Sentencing Project (2010).

http://www.sentencingproject.org/doc/publications/publications/vr_expandingtheVoteFinalAddendum.pdf

⁷⁰ Europeisk kontekst, se feks: Council of Europe (2011). <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1768253>

⁷¹ <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1768253&Site=DC>

ligne på tilværelsen ellers i samfunnet. Det er frihetsberøvelsen som er straffen og straffegjennomføringen skal ikke være mer tyngende enn det som er nødvendig av sikkerhetsmessige hensyn (St. meld. nr. 37 (2007-2008) s. 108).

Selv om praksiser som 'felony disenfranchisement' er svært ekskluderende og skaper annenrangs borgere er ikke dette en særlig aktuell problemstilling sett i forhold til norsk kontekst. Gitt at den norske straffegjennomføringen praktiserer normalitetsprinsippet om like rettigheter for innsatte og andre borgere, vil jeg argumentere for at den eksklusjonen straffeloven påfører gjennom disiplinerende normalisering er annerledes enn den logikken som ligger bak eksklusjonen av utviste personer. Et vedtak om utvisning medfører en plikt til å forlate landet, i tillegg kommer restriksjoner på senere innreise. Utvisning kan dermed sies å ha en zoèpolitisk logikk, hvor total eksklusjon med påfølgende nektet innreise er målet. Målet er en *total eksklusjon* gjennom denne 'romlige' separeringen av den utenlandske kriminelle (Westfelt 2008:69).

I dette kapitlet ønsker jeg å se hvordan eller hvorvidt denne ekskluderende logikken påvirker personer som er utvist fra Norge og hvordan denne kontrollen skiller seg fra den normaliserende disiplinerende kontrollen. Enkelte av informantene i Oslo fengsel opplever utvisningen som en straffereaksjon og er svært kritiske til at de skal sendes ut av Norge og er bekymret for hvilke konsekvenser dette kommer til å få for dem selv og for familien. Det er imidlertid ikke alle informantene som er enige i dette, da de har en annen opplevelse av den behandlingen de har fått av norske myndigheter. Enkelte av mine informanter forteller om eksklusjon som en prosess. De er ikke særlig opptatt av hvilke konsekvenser utvisningen vil få, men er imidlertid svært opptatt av andre ekskluderende aspekter i prosessen. De er svært opptatt av eksklusjonen de opplever å ha blitt utsatt for hele veien gjennom systemet, og de vektlegger aspekter som de oppfatter som urettferdige ved varetekt, møte med politiet, domstolen, og fengselsvesenet. Da jeg intervjuet dem var de imidlertid mot slutten av denne prosessen. Med eksempler fra min empiri ønsker jeg å vise hvordan denne banoptiske logikken kan sies å være gjenspeilet i hele det regimet som er rundt de utenlandske innsatte.

Jeg vil starte med å se nærmere på problemstillinger som knytter seg til hvorvidt utvisningen oppleves som en straffereaksjon for deretter å beskrive hvordan denne ekskluderende banoptiske logikken gjenspeiler seg i møtet mellom de utenlandske kriminelle og ulike norske myndighetsorganer.

4.2 Utvisning som straff

Utvisning av utenlandske statsborgere er ikke en straffereaksjon ifølge norsk lovgivning. Utvisning er en forvaltningsmessig avgjørelse som kommer som en reaksjon på kriminalitet eller andre uønskede handlinger. Diskusjonen om utvisning kan regnes som straff tas opp i utvalget NOU 2004:20 Ny utlendingslov. Utvalget erkjenner at å behandle utvisning som straff kan være spesielt aktuelt når utvisningen kommer som følge av ilagt straff i Norge, men mener at en slik klassifisering vil være lite hensiktsmessig for utvisning for brudd på utlendingsloven. Etter en prinsipiell diskusjon konkluderer de med at man ikke kan klassifisere utvisning som straff og at den fortsatt skal være en forvaltningsmessig reaksjon og behandles administrativt (NOU 2004:20). Flere høringsinstanser⁷² mente at man burde fjerne bestemmelsene om utvisning som følge av begått kriminalitet, ut i fra tanken om at man ved å sone sin fengslesstraff har gjort opp for seg. En av høringsinstansene⁷³ mener at utvisning bør klassifiseres som straff og at saken bør behandles av en domstol⁷⁴. Departementet slutter seg til utvalgets vurdering og foreslår at utvisning ikke skal klassifiseres som straff.

I USA har klassifiseringen av hvilke sanksjoner som regnes som straffereaksjoner eller hvilke som regnes som sivile administrative reaksjoner i stor grad blitt overlatt til lovgivende myndighet. *Straffereaksjoner* har blitt omtalt som de reaksjoner som er ment for å *straffe*, mens *administrative reaksjoner* skal *regulere adferd* for å oppnå et legitimt mål for myndighetene (Pauw 2000:314-315). Amerikanske domstoler har imidlertid uttalt seg om forskjellen mellom sivile reaksjoner og straffereaksjoner i saker hvor *punitive og regulerende* bestemmelser ser ut til å gå over i hverandre⁷⁵ (Pauw 2000:314-315). ”The Supreme Court

---

⁷² Antirasistisk senter, MiRA- Senteret og Oslo biskop.

⁷³ FFP-Foreningen for fangers pårørende.

⁷⁴ Ogå KIM anbefaler at utvisning behandles i retten, og ikke som forvaltningsvedtak

⁷⁵ “Whether the sanction involves an affirmative disability or restraint, whether it has historically been regarded as a punishment, whether it comes into play only on a finding of scienter, whether its operation will promote the traditional aims of punishment- [rehabilitation] and deterrence, whether the behavior to which it applies is

has recognized that nominally civil proceedings must incorporate certain constitutionally based criminal safeguard when sanctions imposed take on a penal character” (Pauw 2000:318). Dette gjelder blant annet i ”quasi-criminal cases” som for eksempel ”juvenile proceedings” (Pauw 2000:317-318). Regulering av innvandring og ”immigration proceedings has been regulated as civil as opposed to criminal proceedings” (Pauw 2000:307). Som jeg har beskrevet tidligere i oppgaven ble forvisning tidligere brukt som straffereaksjon. At utvisning i dag kun rammer utenlandske statsborgere og er klassifisert som en administrativ reaksjon kan kanskje være en medvirkende årsak til at man ikke anser utvisning som så inngripende eller ”sjokkerende” og at man anser dette for å være normal praksis i tråd med alminnelig rettsoppfatning (Walters 2002). Det amerikanske rettsvesenet har imidlertid ved enkelte tilfeller kommentert at ”deportation proceedings” kan være ”quasi-criminal” (Pauw 2000:318. Fotnote 61).

Amerikanske høyesterett har i flere saker uttalt at sivile prosesser eller administrative sanksjoner kan utgjøre en straff, det viktige er, ”if the action goes beyond the remedial purposes, then punishment is being imposed” (Pauw 2000:324). Pauw (2000) spør da hva som er forskjellen mellom ”remedial and punitive measures”? Dette spørsmålet handler om- hva straff er. Hva som skiller ”remedial” fra ”punitive” tiltak handler om hvordan man *begrunner* eller *rettferdiggjør* sanksjonen. ”Remedial” tiltak er i all hovedsak fremtidsrettet⁷⁶ og er begrunnet ut fra et ønske om oppreisning for den skadelidende part, men det kan også være motivert ut fra ønske om å beskytte medlemmer av samfunnet⁷⁷. Straffen er ”backwards looking” og er motivert ut fra gjengjeldelse eller tanker om at straffen skal virke avskrekkende. Straff kan selvfølgelig også være ”remedial” med motiver som rehabilitering og inkapasitering eller samfunnsbeskyttelse, men Pauw (2000:329-330) mener at disse er underordnet de andre motivene som nevnt ovenfor. Dette betyr allikevel ikke at straffen ikke også tar hensyn til fremtidige konsekvenser. Pauw vektlegger at man ikke ene og alene kan rettferdiggjøre straffen ut fra fremtidige aspekter som prevensjon og rehabilitering, da det er en diskusjon om hvorvidt dette faktisk virker. Han påpeker at en person kun kan straffes hvis

---

already a crime, whether an alternative purpose to which it may rationally be connected is assignable for it, and whether it appears excessive in relation to the alternative purpose assigned are all relevant to the inquiry, and may often point in differing directions. Absent conclusive evidence of congressional intent as to the penal nature of a statute, these factors must be considered in relation to the statute on its face”. 372 U.S at 168-69. (Pauw 2000:314-315).

⁷⁶ Dette stemmer ikke alltid, se Pauw 2000 side 329.

⁷⁷ Eksempel: Å beskytte samfunnet mot personer som trenger å ivaretas av psykisk helsevern.

personen har gjort noe straffbart som ligger tilbake i tid. For å avgjøre om en sivil eller administrativ reaksjon er ”*remedial*”, altså forebyggende eller ’stansende’, eller om reaksjonen er ”*penal*” må man altså se på hvilke begrunnelser som ligger til grunn for sanksjonen (Pauw 2000:330). Dette betyr altså at utvisningens *begrunnelse* er avgjørende for om denne sanksjonen er ’oppreisende’ eller om den er en administrativ reaksjon med elementer av pønal karakter som gjør at den ligner på straff eller kanskje blir en ”quasi-criminal” sanksjon eller en *hybrid* kontrollform.

”Thirty years ago I argued that the theories of deportation overlapped substantially, albeit incompletely, with the theories of punishment; if follows, I suggested, that deportation can sometimes be a form of punishment” (Legomsky 2007:514). I norsk rett er straff definert som ”et onde som staten tilføyer en lovovertreder på grunn av lovovertrædelsen i den hensikt at det skal føles som et onde”⁷⁸ (Andenæs 1962:352). De absolutte straffeteorierne anfører at straffen skal tjene som *rettferdig gjengjeldelse* – eller at forbrytere skal straffes som fortjent, men dette har ”ikke blitt akseptert som begrunnelse for straff i moderne nordisk strafferett ” (Hauge 1996:19)⁷⁹. I nåtidens strafferett vektlegges det at straffens formål er å hindre lovbrudd og forebygge fremtidig kriminalitet ved å virke *individualpreventivt* på lovbyteren, gjennom å *uskadeliggjøre* eller *inkapasitere*. Straffen kan også virke *avskrekkende* og *resosialiserende* på lovbyteren. Straffen skal også virke *allmennpreventivt* gjennom *avskrekking*, *moraldannelse* eller *vanedannelse* (Hauge 1996:18-19).

Begrunnelsen for utvisning har flere likhetstrekk med straffens begrunnelser. Begrunnelsen som er gitt for utvisning i Ot.prp. 75 handler om; beskyttelse av samfunnet gjennom *inkapasitering*, *allmennpreventiv effekt* og *alminnelig rettsoppfattning*. Utvisning skal ha en inkapasiterende effekt ved å ”beskytte samfunnet mot personer som kan utgjøre en samfunnsfare” (Ot.prp. nr. 75 s. 288). Denne inkapasiterende effekten ved utvisning har klar sammenheng med tanker om inkapasitering og samfunnsbeskyttelse som vi finner i

---

⁷⁸ Høyesterett ga sin tilslutning til denne definisjonen i Rt. 1977 s. 1207.

⁷⁹ Se også Ot.prp.nr 90 (2003-2004) side 77-78.

strafferetten. Videre argumenteres det for at utvisning kan ha en allmennpreventiv effekt⁸⁰. ”Trusselen om utvisning kan i seg selv forebygge uorden og kriminalitet” (Ot.prp. nr. 75 s. 288)⁸¹. Ifølge Pauws (2000) argument om at sivile reaksjoner kan ha *pønalt karakter*, vil begrunnelser om *avskrekking* være med å bidra til at utvisning får en sterk pønalt karakter i likhet med straff og kanskje ligne en ”quasi-criminal” sanksjon eller en hybrid kontrollform. Det hevdes videre i proporsjonen at det vil ”kunne stride mot den alminnelige rettsfølelse og svekke folks tillit til utlendingspolitikken dersom det ikke var rom for å utvise utlendinger som begår kriminalitet eller som truer grunnleggende nasjonale interesser” (Ot.prp. nr. 75 s. 288). Kanstroom (2000:1894) mener at utvisning på lik linje med straffereaksjoner kan sees på som *gjengjeldelse* for en forbrytelse som er begått. Utvisning er også et viktig virkemiddel for å regulere innvandring til Norge (Humlen 2010:437). Ifølge Pauw (2000) vil utvisning for å regulere innvandring være et legitimt mål og dette kan ikke i alle tilfeller karakteriseres som straff. Det vil ikke kunne betegnes som straff når man utviser en person som mangler for eksempel pass eller dokumenter ved første gangs innreise og hvor personen har ”no significant ties” til landet (Pauw 2000:337). Et annet viktig moment her er hvordan myndighetene tolker begrepet ’tilknytning til riket’. Jeg vil komme tilbake til dette senere i diskusjonen i kapittel 7.4. Jeg vil her vise hvordan enkelte av de som er utvist har familie i Norge, men hvor denne tilknytningen ikke anerkjenens av myndighetene.

Utvisning og straff har også visse *karakter- eller innholdsmessige* likhetstrekk. Et vedtak om utvisning ”betegnes som en *pønalt reaksjon*, hvilket innebærer at beslutningen er ment å være en reaksjonsmodul mot utlendinger med bakgrunn i deres adferd og handlinger i Norge” (Humlen 2010:422). Om utvisning i dag ikke klassifiseres som straff, er det imidlertid en sanksjon om kommer som følge av en lovovertrødelse, og er en av utlendingslovens mest inngrepene sanksjoner, og for mange vil nok derfor utvisning faktisk føles som straff. En utvisning og en straffereaksjon vil begge medføre et *rettighetstap* for den personen reaksjonen rammer (NOU 2004:20 s. 311). Ved straff blir lovbrøtteren fratatt en gode, frihetsberøvelse ved fengsel eller forvaring, eller økonomiske tap ved bøter (NOU 2004:20 s. 311⁸²). ”For den

---

⁸⁰ Westfelt setter spørsmålstejn ved om utvisning kan virke preventivt eller avskrekkende (Westfelt 2008: 71), hun går imidlertid ikke videre inn i denne diskusjonen. Dette kommer heller ikke jeg til å gjøre i denne oppgaven, men dette er en interessant problemstilling som trenger videre forskning.

⁸¹ Høyesterett legger også til grunn at man kan begrunne utvisning ut fra allmennpreventive hensyn. Rt. 1998 s. 1795, Rt. 1996 s. 551, Rt. 1996 s. 568 og Rt. 1996 s. 1510.

⁸² Se for eksempel Mæland 1999 side 35.

som er bosatt i riket innebærer utvisning i virkeligheten ikke bare tap av oppholds- eller bosettingstillatelse, men i sin konsekvens også tap av sivile, politiske, sosiale, kulturelle og økonomiske rettigheter som utlendingen ellers ville ha hatt i medhold av norsk lov” (NOU 2004:20 s. 311). Det hevdes i utredningen at graden av rettighetstap avhenger av personens tilknytning til Norge og den situasjonen utlendingen vil møte i opprinnelseslandet etter utvisningen. At rettighetstap vil variere med graden av tilknytning og situasjonen en person vil befinne seg i ved retur er til en viss grad sammenfallende med mine empiriske funn. For enkelte av informantene vil ikke utvisningen medføre alvorlige konsekvenser, men for andre vil dette føre til store konsekvenser, som å måtte skilles fra familien, eller i ytterste konsekvens at livet vil stå i fare ved en eventuell retur til opprinnelseslandet.

Som jeg har forsøkt å vise ovenfor innehar utvisning flere *punitive aspekter* eller *avskrekkende momenter* i likhet med straff. I Sverige har man en organisering av utvisningsinstituttet som tydelig viser at utvisning innehar punitive elementer som er til ulempe for personen. Utvisning er ikke klassifisert som strafferettslig sanksjon, men regnes som ”en annen rettslig konsekvens av kriminalitet” (Westfelt 2008:19). Det er domstolen som tar beslutningen om en person kan utvises, når utvisningen kommer som følge av en dom i en straffesak. Utvisningen skal beregnes inn i straffeutmålingen. Dette kan i enkelte tilfeller føre til at straffeutmålingen blir lavere enn når en dom ikke skal ta hensyn til et vedtak om utvisning (Westfelt 2008). Denne måten å organisere og ta stilling til utvisningsspørsmålet på er annerledes enn i Norge og viser klart sammenhengen mellom den kriminelle handlingen og utvisningen som er en konsekvens av denne. Det viser også at utvisning i seg selv er en reaksjon med punitive elementer som er til ulempe for personen, siden man tar hensyn til dette i straffeutmålingen. Det fremstår derfor som noe uklart hva som er straffen og hva som er en ”ekstrareaksjon”, og man kan dermed se at utvisning ligner en hybrid kontrollform.

Flere forskere mener at utvisning i enkelte tilfeller utgjør en form for straff. Kanstroom (2000) skiller imidlertid mellom to ulike former for utvisningslovgivning hvor han argumenterer for at den ene formen har en mer *punitiv karakter*. ’Social control deportation law’ omhandler utvisning av personer som er bosatt i landet på grunn av ”post-entry conduct” (Kanstroom 2000:1909). Kanstroom omtaler denne som mer punitiv enn ’extended border

control deportation law' som er mer *regulerende*. Dette begrepet inneholder mer eller mindre det som faller inn under utvisning for brudd på utlendingsloven. Jeg vil komme tilbake til denne formen for kontroll i kapittel 5. Kanstroom (2000:1935) mener at det er på tide å innse at utvisning på grunn av "post-entry conduct" av personer med permanent opphold er en strafferaksjon. Markowitz (2008a og 2008b) argumenterer for det samme, at utvisning av personer som har permanent lovlig opphold i landet er en streffereaksjon og at strafferettens rettssikkerhetsgarantier må gjelde⁸³.

Ulike kategorier av mennesker vil i ulik grad og på forskjellig måte bli påvirket av et vedtak om utvisning. Personer som utvises fra Norge kan sies å være en svært heterogen gruppe, dette gjelder også de personene jeg har intervjuet⁸⁴. Forskjeller i blant annet oppholdsgrunnlag, oppholdstid, tilknytning og utvisningsgrunnlag vil medføre at utvisningen kan få svært ulike konsekvenser. Hvorvidt 'social control deportation' er mer *punitiv* enn 'extended border control deportation', som Kanstroom (2000) beskriver som mer *regulerende*, kan diskuteres. Enkelte personer som utvises fra Norge på grunn av straffbare handlinger har ikke sterk tilknytning til Norge verken gjennom langvarig opphold eller familie i landet. For en slik gruppe vil en utvisning kanskje ikke medføre store konsekvenser eller heller ikke føles som en punitiv reaksjon. Jeg vil i dette kapitlet argumentere for at de ulike informantene kan være mer eller mindre sårbare som følge av utvisningen. Enkelte av informantene vil kanskje kunne sies å ligne på Agambens (2010) *Homo sacer*-skikkelse, mens enkelte andre langt fra er redusert til nakent liv.

Enkelte av informantene opplever utvisningen som en straffereaksjon. Jeg spør en av informantene som kommer fra et krigsrammet øst-afrikansk land om han synes at utvisning er som en straffereaksjon.

---

⁸³ For liknende argumenter se også Legomsky (1977 og 2007), samt Pauw (2000).

⁸⁴ Se kapittel 2 for presentasjon av informantene.

S: It is punishing, very bad punishing.

K: Hmmm

S: I think it is a punish. You losted time here, you bee sick and then they force you to go back to (navnet på landet), it is very bad things to do with a person, you know.

K: So you don't think it is right to do that?

S: No.... Me I don't want to go back. I don't want to go there. I don't want to live without my family here.

Informanten er 28-29 år gammel, han tror han var ca. 10 år da han forlot sitt opprinnelsesland. Han forteller at han forlot hjemstedet sitt alene og at han ikke har sett familien sin på nesten 20 år. Han dro først til et naboland og reiste deretter noen år senere til Norge, han ankom Norge alene da han var omentrent 17 år gammel. Han har på det tidspunktet jeg intervjuer ham vært i Norge i over 10 år, han er gift med en Norsk kvinne og de har en 9 år gammel datter sammen. Utvisningen vil potensielt få store konsekvenser både for denne mannen og for familien hans.

4.2.1 Utvisning som straff for familien- Forholdsmessighet og proporsjonalitet

En informant fra et vest-afrikansk land har bodd 17 år i et annet europeisk land før han kom til Norge. Hans kone og hans 13 år gammel datter bor fortsatt i dette europeiske landet. Han har imidlertid ikke permanent oppholdstillatelse i dette landet og hans visum gikk ut i april 2010. Han har advokatbistand og de er i en prosess for å skaffe ny oppholdstillatelse slik at han etter endt soning kan bli sendt tilbake til det Europeiske landet han bor i. Norske myndigheter har sagt at de vil sende han tilbake til opprinnelseslandet om papirene ikke er i orden før løslatelse. Personen virker bekymret for dette og er svært kritisk til at norske myndigheter vurderer å returnere han til Afrika, da han har kone og barn i Europa. Han sier at å utvise ham til opprinnelseslandet ville være å straffe hans datter.

N: If you are a father you have responsibility for your kids, my kids does not have anything to do with this, you can not punish my kids, because is taking me to (landet han kommer fra) is punishing my kids, they have not seen me for 27 months, I have only talked by phone, I call two time every week.

N: That (deportation) is the worst punishment, then putting me here. I don't give a damn, what I want is that I know...I will never be happy anywhere in the world without my kids.

Han synes at utvisning vil være en ennå hardere straff enn fengselsstraffen, fordi han vil bli skilt fra sin familie.

Som nevnt i kapittel 3 kan en utlending ikke utvises om dette vil være et uforholdsmessig tiltak ovenfor personen selv eller ovenfor den nærmeste familie. I forholdsmessighetsvurderingen gjøres det en avveining mellom forholdets alvor og utlendingens tilknytning til riket⁸⁵. Forholdsmessighetsprinsippet eller proporsjonalitetsprinsippet er en viktig rettssikkerhetsgaranti. Forholdsmessighetsprinsippet er også et viktig prinsipp i norsk strafferett, dette prinsippet setter rammer for hvilken straff som kan ilegges. I denne vurderingen ser man hen til handlingens straffeverdighet (Eskeland 2006:56). Hvor straffeverdige forholdet er avhenger av handlingens grovhet (Eskeland 2006:131-132). Dette prinsippet er også styrt av Norges internasjonale menneskerettighetsforpliktelser og er som tidligere nevnt et viktig element i vurderingen om en utenlandsk statsborger kan utvises fra Norge.

Barns beste skal være et grunnleggende hensyn når det gjelder forholdsmessighetsvurderingen i utvisningssaker⁸⁶. Barnekonvensjonens artikkel 9 om ”Foreldreomsorg og ikke-atskillelse fra foreldre”, setter imidlertid ikke noe absolutt hinder for splittelse av barn og foreldre gjennom utvisning (Meidel 2010). Den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen verner om respekt for privatliv, familieliv, hjem eller korrespondanse⁸⁷. Disse rettighetene er heller ikke absolutte, artikkel 8 (2) gjør unntak for retten til privatliv og familieliv. Ett inngrep i disse rettighetene kan allikevel gjennomføres uten at dette er uforholdsmessig hvis tiltaket oppfyller visse krav (Kjølbros 2010:589).

For at et vedtak om utvisning skal være forholdsmessig må det søke å *oppnå et legitimt- eller anerkjennelsesverdig formål* (Kjølbros 2010:598). Midlet må i tillegg være *egnet* for å oppnå formålet. Hensynet til å forhindre ”uorden eller kriminalitet” kan være et legitimt formål (Kjølbros 2010:598)⁸⁸. Dette formålet må anses som så tungtveiende at ikke utvisningen fremstår som uforholdsmessig. Videre må utvisningen være *nødvendig i et demokratisk samfunn* (Kjølbros 2010:599). Inngrepet må være nødvendig i et demokratisk samfunn av hensyn til den nasjonale sikkerhet, offentlige trygghet eller landets økonomiske velferd, for å

---

⁸⁵ jf. utl. § 70.

⁸⁶ jf. utl. § 70 siste punktum

⁸⁷ jf. EMK artikkel 8 (1).

⁸⁸ For en oversikt over legitime formål se EMK artikkel 8 nr. 2

forebygge uorden eller kriminalitet, for å beskytte helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter⁸⁹. Vurderinger om formålet er *egnet* og om det er *nødvendig* vurderes ut fra *rasjonalitetsbetraktninger* og er snakk om sammenliknbare størrelser (Meidel 2010). ”For det første må middelet være egnet til å oppfylle formålet. Videre må det være nødvendig å bruke dette middelet i det konkrete tilfellet” (Meidel 2010:180). Meidel (2010) argumenterer for at det er lite spor etter slike ”rasjonalitetsbetraktninger i norsk rettspraksis” og at en slik vurdering er nødvendig for at barnets behov skal komme tydelig frem.

” Ved spørsmålet om den enkelte utvisning er ’nødvendig’, er statene av menneskerettighetsdomstolen tillagt en skjønnsmargin, ’a margin of appreciation’. Høyesterett har tolket dette slik at det ’avgjørende er om utvisningen på det grunnlag den har, står i et *rimelig* forhold til de negative virkninger den har for familieliv og privatliv’ ”⁹⁰ (Ot.prp. nr. 75 (2006-2007) s. 283. Min kursiv). Dette betyr at forholdet mellom målet og middelet må være *rimelig*, det må gjøres en avveining mellom statens behov for å forebygge kriminalitet og uorden og de negative konsekvenser en utvisning vil medføre for utlendingen selv eller vedkommendes familie. Det må altså gjøres en avveining mellom *samfunnets behov* og *enkeltindividets behov* (Meidel 2010). ”Disse to størrelsene- *alvorlighetsgrad* og *tilknytning* til Norge- skal balanseres mot hverandre⁹¹” (Meidel 2010:181. Min kursiv). Meidel mener at dette er usammenliknbare størrelser, og at dette ikke lenger dreier seg om rasjonalitetsvurderinger, men om *rettferdighetsvurderinger* (Meidel 2010:181). Høyesterettspraksis viser at rimelighet vurderes ut fra om en utvisning vil medføre *vanlig* eller *uvanlig* belastningsnivå.

Høyesterett⁹² uttaler at det normale er at utvisning griper inn i et etablert familieliv på en belastende måte både økonomisk, følelsesmessig og sosialt og lett kan medføre psykiske problemer. Disse belastningene er imidlertid ikke i seg selv tilstrekkelige til at utvisning er et uforholdsmessig tiltak. I saken konkluderte Høyesterett (...) med at forholdene for barnet ikke gikk ut over det som må antas å være normalsituasjonen ved utvisning og at utvisningen derfor ikke var uforholdsmessig (Humlen 2010:445. Min kursiv).

---

⁸⁹ jf. EMK art. 8 (2).

⁹⁰ jf. Rt. 1996 s. 551.

⁹¹ Se Utlendingsloven 2008 § 70.

⁹² I Rt. 2009 s. 534 uttaler Høyesterett under henvisning til Rt. 2005 s. 229.

Jeg vil sette spørsmålstegn ved om man kan kalle situasjonen beskrevet over en *normalsituasjon*. Meidel (2010) spør om ikke brudd mellom foreldre og barn allerede er langt over vanlig belastningsnivå? Jeg vil ut i fra betraktningene ovenfor om vanlig og uvanlig belastningsnivå hevde at utvisningen er et tilsiktet onde, som er ment som et onde. Utvisning er en pønal reaksjon på en lovovertrødelse, som medfører negative konsekvenser for personen selv og eventuelle familiemedlemmer, og som faktisk føles som en straffereaksjon for enkelte av de som utvisningen rammer. Myndighetene vet at å utvise en person som har barn i Norge kan få potensielt store konsekvenser ikke bare for enkeltpersonen, men også for familien. Konsekvensene for familien er imidlertid ikke ønskelig eller tilsiktet fra myndighetenes side, men kommer som en naturlig konsekvens av å utvise en person som har barn i landet. Kanskje kan man snakke om *the pains of deportation*⁹³? Sykes (1958) omtaler *the pains of imprisonment* i dagens fengsel som noe helt annet en den kroppslige pinen som straffedømte tidligere ble påført⁹⁴. Han argumenterer for at selv om smerten ved moderne straffegjennomføring kanskje ikke er så eksplisitt kan den være svært skadelig for de innsatte. Sykes (1958) viser hvordan straffen har mange utilsiktede virkninger, straffens virkninger kan bli til noe som i utgangspunktet ikke var intendert fra myndighetenes side. Ved en utvisning tolererer man at man påfører den utviste personen en påkjenning for å oppnå et mål som man antar vil gagne samfunnet som helhet. Man tolererer også at eventuelle barn blir påført en belastning ved tapet av en forelder, selv om dette i utgangspunktet ikke er en ønsket konsekvens. Konsekvensene ved å utvise de som har barn i Norge blir på den måten mye større en det som var ønskelig eller intendert fra myndighetenes side⁹⁵. Meidel (2010) spør seg videre hvorvidt eller i hvilken grad det er rettferdig å ofre enkeltpersoners rettigheter for samfunnets skyld. Utvisning er en praksis som fører med seg kompliserte og sammensatte rettferdighetsspørsmål som jeg ikke fullt ut kan drøfte innen rammene av denne oppgaven. Selv om ikke selve organiseringen av utvisningsinstituttet eller lovgivningen nødvendigvis er ”quasi-criminal”, kan et vedtak om utvisning være straff i enkeltsaker hvis en utvisning er uproporsjonal eller ”excessive” (Pauw 2000:342-343).

Som jeg har vist ovenfor spiller forholdsmessighet en vesentlig rolle i utvisningsvurderingen etter norsk lovgivning. Stumpf (2006b og 2009) hevder at “while criminal law is animated by

---

⁹³ Takk til veileder Katja Franko Aas for denne ideen.

⁹⁴ For en nyansering av dette argumentet se, Ben Crew (2011). ”Depth, wight, tightness: Revising the pains of imprisonment” i *Punishment and Society*, 13:509-528.

⁹⁵ Se også kapittel 5 om konsekvenser for familien.

the idea that the punishment must be proportionate to the crime⁹⁶, proportionality is scarce in immigration law⁹⁷” (Stumpf 2009:1687). Det finnes imidlertid omstendigheter eller tilfeller hvor utvisning ikke kan gjøres gjeldende også etter amerikansk lovgivning (Stumpf 2009:1693-1698), men Stumpf er kritisk til om det i disse tilfellene faktisk gjøres en reell proporsjonalitetsvurdering. Hun argumenterer for at det ikke gjøres noen reell vurdering av forholdsmessighet siden det ikke foreligger andre alternative sanksjonsmuligheter⁹⁸ (Stumpf 2009:1698). Hun etterlyser videre en mer differensiert sanksjonsmodell basert på forholdets alvor og på hvilke konsekvenser sanksjonen vil få for den personen som rammes. Slik utvisning er i dag, er denne sanksjonen et spørsmål om enten eller. Enten blir man utvist eller ikke, det er ingen sanksjonsmulighet mellom disse to ytterpunktene. Imidlertid vil også lengden på innreiseforbudet ivareta hensynet til forholdsmessigheten, da dette kan gjøres tidsbegrenset eller varig⁹⁹. UDI har imidlertid foreslått alternative sanksjonsmidler for brudd på utlendingsloven¹⁰⁰. Stumpf (2009) foreslår at man også kan ha alternative sanksjoner for utvisning på grunn av straffbare handlinger som ivaretar kravet til proporsjonalitet på en mer tilfredsstillende måte. Dette kan være for eksempel ”restricting or delaying access to immigration benefits, imposing probation- like conditions or requiring community service, higher application fees for immigration benefits, or attending remedial courses on citizenship preparedness” (Stumpf 2009:1737).

---

⁹⁶ See generally Michael Davis, *How to Make the Punishment Fit the Crime*, 93 ETHICS 726 (1983) (advocating a method for incorporating proportionality into retributive punishment schemes); Andrew von Hirsch, *Proportionality in the Philosophy of Punishment: From "Why Punish?" to "How Much?"*, 25 ISR. L. REV. 549 (1991) (examining the theory of proportionality as it applies to criminal punishment).

⁹⁷ See Kanstroom(2000) , *Deportation, Social Control, and Punishment: Some Thoughts About Why Hard Laws Make Bad Cases*, 113 HARV. L. REV. , at page 1891 (noting the "automatic and often disproportionate nature of the deportation sanction"); Legomsky (2007), *The New Path of Immigration Law: Asymmetric Incorporation of Criminal Justice Norms*, 64 WASH. & LEE L. REV. at page 473 ("[T]he present state of affairs virtually invites policymakers to abandon any sense of proportion.").

For en nyansering av argumentet om proporsjonalitet ved utvisning se Stumpf (2009:1693).

⁹⁸ Se Stumpf (2009) side 1688, fotnote 20 for nyansering av dette argumentet. Sanksjoner i den norske utlendingsloven er bortvisning, utvisning eller tilbakekall av tillatelse, alle sanksjonene vil i utgangspunktet kunne ende med at personen må forlate landet. Sanksjoner kan også være bøter eller fengsel.

⁹⁹ Se kapittel 4.2.2.

¹⁰⁰ Jeg vil komme tilbake til dette i kapittel 5.

Enkelte av informantene jeg intervjuet i Oslo fengsel er svært opptatt av hvordan utvisningen ikke bare rammer dem selv, men også familien og barna. 3 av de jeg intervjuet i Oslo fengsel har barn i Norge eller i annet Europeisk land, disse reflekterer i varierende grad over konsekvensene for familien. Som jeg viste over er det spesielt én av disse som legger stor vekt på at en utvisning vil være en straff ikke bare ovenfor ham selv, men også ovenfor barna. Det er imidlertid de personene som er utvist for brudd på utlendingsloven som gir klare uttrykk for at utvisningen får store konsekvenser for barna og hvordan utvisningen påvirker familien¹⁰¹. En grunn til at de som er utvist for brudd på straffeloven i noe mindre grad vektlegger konsekvenser for barna, kan være at utvisningen ikke er gjennomført ennå. Det kan derfor kanskje være vanskelig å forestille seg hvilke konsekvenser dette vil få i fremtiden. At disse informantene ikke legger hovedvekten på konsekvenser for familien kan kanskje også komme av at frihetsberøvelsen fører til at andre aspekter eller elementer ved eksklusjonen blir mer betydningsfulle. Dette betyr imidlertid ikke at utvisningen ikke vil få konsekvenser for familien.

En av informantene i Oslo fengsel snakker om hvilke konsekvenser utvisningen vil få for hans datter og hvilke forpliktelser han har ovenfor sin familie.

S: The most important thing for me is to go back home and hug my children and embrace them. To be with my family, that is the most important thing for me. Because they telling me that they want to take me to Africa I have not been there for over 10 years. They tell me that they want to take me to Africa.... I have nothing there, the only thing I have is my family.

En av de andre informantene er veldig opptatt av at han ikke vil forlate sin familie her i Norge, da dette er den eneste familien han har.

S: No.... Me I don't want to go back. I don't want to go there. I don't want to live without my family here.

K: Sorry

S: I don't want to live without my family here. I cannot live without them, because they are the ones that I have survived because of them.

---

¹⁰¹ Se kapittel 5.1.1.

4.2.2 Innreiseforbudets lengde- Forholdsmessighet og proporsjonalitet

I all hovedsak ser det ut til at de personene jeg har intervjuet som kommer fra EØS-land ikke er spesielt bekymret for hvilke konsekvenser utvisningen vil medføre. Enkelte har ikke planer om å komme tilbake til Norge på et senere tidspunkt, så et innreiseforbud vil ikke få store konsekvenser for dem. To av informantene reflekterer imidlertid spesielt rundt varigheten på utvisningen og har store problemer med å forstå hvordan myndighetene kan rettferdiggjøre en varig utvisning. En informant fra et øst-europeisk EU-land anerkjenner alle forholdene i forbindelse med straffesaken, men mener at det å utvise han på livstid ikke er forholdsmessig sett i lys av alvorligheten av lovbruddet han har begått.

H: You know.. So I mean... Look, when I came to this county, hmmm... you know... Like I said it was not in my plan to get involved in any criminal activity, however I did, and I am guilty of that you know, so I am not blaming Norway for that. I am not blaming the system, the cops, the judge, the prosecutor whatever, they are doing their job, so you know there is no problem with that whatsoever. The problem is with the... with the... The.. the... extradition/ deportation. Look I am a first time offender, I did not kill nobody here. They did not get me for sales of narcotics, they got me for possession of narcotics. Hmmm... In any county you go to you have to be.. hmmm... freaking mad man to be kicked out for life. Because usually they say, in other countries in Europe they say 2 years or 5 years, you know and that's it.

Proporsjonalitet er som forklart ovenfor et viktig prinsipp i den norske strafferetten og i internasjonal rett som styrer Norges rett til å utvise utenlandske statsborgere. Lengden på innreiseforbudet vil variere fra tidsbegrenset til varig. Hvor lenge innreiseforbudet skal vare er til en viss grad også en skjønnsvurdering og likner på forholdsmessighetsvurderingen etter utlendingsloven § 70, hvor man veier samfunnets nytte opp mot konsekvensene vedtaket får for personen selv eller nærmeste familie. Et varig innreiseforbud kan i enkelte tilfeller bryte med prinsippet om proporsjonalitet. Når en person utvises fra landet er det blant annet for å beskytte samfunnet mot fremtidige lovbrudd. Lengden av utvisningen kan kun rettferdiggjøres innenfor et tidsrom som er proporsjonalt og nødvendig (Pauw 2000). Pauw argumenterer for at når personen ikke lenger kan anses som en fare for samfunnet kan man ikke lenger rettferdiggjøre en utvisning. En varig utvisning vil i slike tilfeller kunne falle inn under definisjonen av straff (Pauw 2000:341).

4.2.3 Legitimitet og statens suverenitet

Flere av de andre informantene anerkjenner statens rett til å utvise personer som ikke er velkomne i landet. Enkelte reflekterer rundt statens behov for å beskytte seg selv og sine borgere og mener at utvisning er et legitimt virkemiddel. Flere understreker imidlertid at forskjellsbehandling av utenlandske og norske fanger ikke er riktig. Problemstillinger som knytter seg til opplevelsen av forskjellsbehandling i domstolen og kriminalomsorgen vil jeg komme tilbake til senere i dette kapitlet.

En av informantene som kommer fra et nord-afrikansk land ser ikke på utvisningen som straff.

V: Nei, det er ikke straff, de har rett til å kaste meg ut for dette er ikke mitt hjemland, det er ikke straff, det er riktig. Det er som; hvis for eksempel, hvis en person kommer inn i mitt hus uten invitasjon ville jeg kaste vedkommende ut igjen med en gang, men hvis jeg inviterer personen inn i mitt hus kan jeg akseptere det og tilby ham et værelse og mat, men hvis noen kommer uten min invitasjon, så ville jeg kaste ut personen med en gang. Slik som jeg gjorde, for jeg kom til Norge uten invitasjon og de har rettigheter til å kaste meg ut, det er ikke straff, skjønner du hva jeg mener?

Han kom til Norge uten ”invitasjon” som han uttrykker det, og siden han ikke var invitert til landet anerkjenner han at utvisningen er et *legitimt* virkemiddel for å sende han ut av landet. *All bruk av statsmakt skal være legitim i en demokratisk rettsstat, derfor er det flere dimensjoner av legitimitet (Mæhle 2007b:442). Den lovgivende makt må være legitim og ha demokratisk legitimitet. Rettens legitimitet måles ut fra om retten oppfyller tre ”grunnleggende rettsstatlige forventninger”, det er forventninger om at retten skal være rettferdig, forutberegnelig og demokratisk forankret (Mæhle 2007b:449. Min kursiv). Rettsanvendelsen må også være legitim, rettsanvendelsen må balansere de tre grunnleggende prinsippene om rettferdighet, forutberegnelighet og demokratisk forankring (respekt for lovgivers hensikt) for å være legitim (Mæhle 2007b:453). Som jeg skal vise senere i oppgaven er det ikke alle informantene som er enig i at utvisningen er en legitim raksjon. I det avsluttende kapitlet vil jeg vise hvordan retten eller rettsanvendelsen ikke oppleves som legitim. Mange av informantene opplever at kravene til *rettferdighet* eller *forutberegnelighet* ikke blir oppfylt.*

Sitatet ovenfor vitner også om at vedkommende anerkjenner *statens suverene rett* til å nekte han å bli i landet. En stat har *suveren* rett til å bestemme hvilke personer som har lov til å reise inn i landet og hvem som har rett til å oppholde seg på territoriet og på hvilke vilkår (Hammar 1990:9). Denne suverene retten gjelder også beslutningsmyndighet over hvem som kan utvises fra landet. Statens evne til å kontrollere grensen og dermed kontrollere hvem som krysser grensen og hvem som oppholder seg på statens territorium er fundamentalt for statens suverenitet (Castles og Miller 2009). Utvisning er i så måte et viktig virkemiddel for å regulere og kontrollere innvandring til Norge (Humlen 2010:437). Innvandringskontrollen vil være motivert og begrunnet ut fra ulike hensyn, det viktigste vil for mange stater imidlertid være å bevare *suvereniteten* gjennom territorial kontroll, i kombinasjon med *intern kontroll* for å bevare politisk integrasjon og stabilitet (Brochmann 1999. Min kursiv).

Selv om nasjonalstatene til en stor grad selv bestemmer hvem som skal komme inn i landet og hvilke vilkår som gjelder for opphold på territoriet, er det imidlertid flere internasjonale konvensjoner som modererer nasjonalstatens handlingsrom i innvandringskontrollen. Guild (2009) setter spørsmålsteget ved suverenitetens handlingsrom og natur. Det påpekes at flere migrasjonsstudier ofte tar for gitt statens suverenitet overfor utlendinger, migranter og irregulære (Guild 2009:48). Guild viser hvordan ulike internasjonale forpliktelser begrenser statens mulighet til å utvise utlendinger, og hvordan dette har stor innvirkning på individenes handlingsrom.

When one examines the struggles of individual immigrants with the state regarding the claim to the sovereign right to expel the immigrant on security grounds, one becomes aware of the limits of state sovereignty are the centrality of the agency of individuals (Guild 2009:48).

Norsk innvandringspolitikk er i stor grad styrt av internasjonale forpliktelser¹⁰². I tillegg er ulike internasjonale menneskerettighetsorganer med på å påvirke medlemslandenes forståelse av menneskerettighetene. Myndighetene må blant annet forholde seg til avgjørelser gjort i European Court of Human Rights (EMD), dette kan sette begrensninger for statens

---

¹⁰² De internasjonale menneskerettighetsforpliktelsene det her er snakk om er blant annet: menneskerettighetserklæringen av 1948, europarådets konvensjon om menneskerettigheter av 1950 (EMK) med tilleggsprotokoll, flyktningkonvensjonen av 1951 med tilleggsprotokoll, FNs konvensjon mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff (CAT 1984), Den internasjonale konvensjonen for sivile og politiske rettigheter (SP) og barnekonvensjonen av 1989 (Vevstad og Øyen 2010: 42).

handlingsrom på innvandringsfeltet (Soysal 1998:200 og Brochmann 1999:4). ”Human rights discourse is widely evoked in national policy language and government rhetoric pertaining to the rights of international migrants” (Soysal 1998:202). Nasjonale domstoler har også en viktig rolle for å sette begrensninger for myndighetenes utforming av innvandringspolitikken (Joppke 1998). At domstolen har makt til å påvirke statens innvandringspolitikk blir i enkelte tilfeller sterkt kritisert av myndighetene. Den engelske innenriksministeren Theresa May har nylig fremmet kritikk mot domstolens praktisering av mennekeskerttighetene i utvisningssaker. Hun mener at praksis er med på å undergrave demokratiet¹⁰³. Flertallsuttalelsen i makt- og demokratiutredningen gir uttrykk for samme bekymring, de mener å se en ’rettsliggjøring’ der rettsvesenet får mer makt på bekostning av folkevalgte organer (Engelstad, Selle og Østerud 2003:16). Kritikk av flertallsuttalelsen vektlegger imidlertid hvordan internasjonale menneskerettigheter og rettighetspolitikk kan bidra til å *utvide* demokratiet, dekke opp demokratiunderskuddet og gjøre demokratiet mer fullstendig, nettopp gjennom å styrke kvinner, barns og andre minoriteters rettsstilling (NOU 2003:19 s. 75).

Internasjonale menneskerettigheter og domstolpraksis er på lik linje med å påvirke hvilke bestemmelser man har for utvisning av utenlandske borgere og hvordan disse praktiseres Guild (2009). Ulike internasjonale konvensjoner vil kunne begrense statens rett til å utvise utenlandske statsborgere¹⁰⁴. Som jeg har vært inne på tidligere gjelder dette blant annet EMK artikkel 8 om rett til respekt for familieliv og privatliv. For at vedtaket om utvisning skal være forholdsmessig må visse krav oppfylles. Tiltaket må blant annet være *nødvendig i et demokratisk samfunn*, for å avgjøre om tiltaket er nødvendig er statene tillagt en skjønnsmargin (Ot.prp. nr. 75 (2006-2007) s. 283). Dette skjønnsrommet begrunnes ut i fra at det er statene som er hovedansvarlig for å gjennomføre rettighetene i EMK og at nasjonale myndigheter har bedre kunnskap om nasjonale forhold enn det EMD har (Sørensen 2004:135). Hva som anses som et presserende samfunnsbehov og hva som vil være passende/nødvendig metode i de ulike landene vil dermed kunne variere.

---

¹⁰³ The Guardian 17.02.2013. <http://www.guardian.co.uk/politics/2013/feb/17/theresa-may-attacks-judges-deportation>

¹⁰⁴ Blant annet Flyktningkonvensjonen, Europarådets konvensjon om menneskerettigheter av 1950 (EMK), Den internasjonale konvensjonen for sivile og politiske rettigheter (SP) og FNs torturkonvensjon.

Å kontrollere hvem som befinner seg på statens territorium er altså en viktig del av statens suverenitet (Castles og Miller 2009). Migrasjon har derfor medført store utfordringer for nasjonalstaten, deriblant en direkte utfordring av suvereniteten (Castles og Miller 2009:2-3).

Skjønnsmarginen i EMK kan også sees som et sentralt virkemiddel for å kombinere behovet for *internasjonal kontroll og statens suverenitet* (Gross og Aoldin 2001:626 i Sørensen 2004:144-145). Hvordan man skal gjøre avveininger mellom hensynet til humanitære prinsipper og egennytte og er et sentralt dilemma i innvandringspolitikken. Her befinner man seg i spenningsfeltet mellom nasjonale behov, innvandringspolitiske hensyn og prinsipper om rettssikkerhet og internasjonale konvensjoner (Brochmann 1999). Slike problemstillinger er svært aktuelle i utvisningssaker. Som jeg allerede har vist kan slike saker inneholde svært kompliserte avveininger mellom motstridende hensyn, samt kompliserte spørsmål om rettferdighet - ikke bare for de enkeltpersonene det gjelder, men også for nærmeste familie.

4.2.4 Inkapasitering eller ekskapasitering?

En av informantene fra et øst-europeisk EU-land reflekterer rundt statens behov for å beskytte seg selv og sine borgere, og mener at utvisning er et legitimt virkemiddel.

H: Look it is the country protecting its property, its citizens, its laws, and.... and... any reasonable... minded person can understand that so. So if it did not do that you can imagine.... What would happen if everybody was just realized back out on the street from here. Every foreigner, lets say. Ehhhh... Even though this is not happening, and most of us being put on a plane and sent home, five different people are taking our spots. Coming through Svinesund or wherever.

Han anerkjenner at utvisning er et legitimt virkemiddel, men setter spørsmålsteget ved om dette virker da Schengen er et område med åpne grenser.

Tidligere i oppgaven har jeg kort skissert hvordan forvisning før ble brukt som straffereaksjon også ovenfor egne borgere. Jeg har også beskrevet hvordan forvisning av utenlandske statsborgere ikke kun kan sees som et privilegium staten har på grunn av sin suverenitet, men også som et resultat av en prosess som Walters (2002) omtaler som ”governmentalization of deportation”. Maktapparatet ble opptatt av å maksimere velferd for befolkningen, og

utviklingen av utvisningsinstituttet på 1800-tallet kan sees i lys av dette begrepet¹⁰⁵. Weber og Pickering (2013) argumenterer for at utvisning i den nyliberale staten kan sees som ”et statlig tiltak for å eksportere risiko” (2013:112). ”... neo-liberal governments, who no longer interpret their duty towards their constituents through the provision of welfare, but govern largely through the production of community safety and the preemption of threats” (Weber og Pickering 2013:112). Utvisning blir på denne måten et redskap for å eksportere personer som anses for å være en trussel eller utgjøre en risiko for samfunnet¹⁰⁶. Man fjerner uønskede elementer fra samfunnet, ikke gjennom frihetsberøvelse, men gjennom en territoriell ekskludering. Utvisning blir derfor en teknikk for å kontrollere ulike befolkningsgrupper og hindre *mobilitet* (Westfelt 2008)¹⁰⁷. Westfelt mener derfor at man heller burde snakke om ”*excapacitation*” isteden for ”*incapacitation*”. Personer som anses som en fremtidig samfunnsfare utvises for å beskytte samfunnet mot fremtidige lovbrudd. Reaksjonen skiller seg i så måte fra reaksjoner etter straffeloven som i all hovedsak har til hensikt å normalisere personen for senere å kunne reintegrere personen i samfunnet¹⁰⁸.

4.2.5 Sikkerhet for hvem?

Guild (2009:65 og 97) argumenterer for at det i utvisningsvurderingen oppstår motstridende hensyn mellom statens krav på sikkerhet og individets sikkerhet. Dette samsvarer med diskusjonen ovenfor om proporsjonalitet, hvor Meidel (2010) spør hvorvidt eller i hvilken grad det er rettferdig å ofre enkeltpersoners rettigheter for samfunnets skyld. En av begrunnelsene for utvisning slik det foreligger i det norske lovverket er behovet for å beskytte samfunnet mot personer som kan utgjøre en samfunnsfare. Spørsmålet blir da: ”whose collective security is the justification for the deprivation of the human being’s individual security”? (Guild 2009:97). Westfelt (2008) studerer denne avveiningen mellom behovet for menneskelig beskyttelse og kriminalitetsforebyggende formål og spør, ”hva kan et menneske

---

¹⁰⁵ Utvisningsinstituttet blir på denne tiden utvidet til å gjelde flere mennesker som var sosialt uønskede i landet og som var ansett for å utgjøre en trussel mot landets befolkning.

¹⁰⁶ Se også kapittel 5.2 for hvordan Kripos omtaler personer med uklart identitet og bakgrunn som en mulig sikkerhetsrisiko og kriminalitetsproblem.

¹⁰⁷ Diskusjonen om mobilitet vil jeg komme tilbake til i kapittel 5.3, ’Utvisning for å hindre uønsket mobilitet’.

¹⁰⁸ Om det moderne fengselsvesenet kun er gjennomsyret av den panoptiske logikken kan imidlertid diskuteres. Med utgangspunkt i Baumann (2000a) viser Westfelt (2008) at dagens fengselsvesen ikke lenger er gjennomsyret av en *panoptisk logikk*. Bauman viser at i enkelte tilfeller kan hensikten med fengselsstraffen sies å gjøre personer ute av stand til å se og å bli sett (Bauman 2000a:102). Hensikten er å gjøre personer usynlige og ekskludere dem (Bauman 2000a:106). Simon kaller dette *waste management prisons* (Simon 2007:153). ”Hvor hensikten er å håndtere risiko og skape kontroll, sortere fanger etter farlighet og deretter plassere de i rett fengsel etter hvilken sikkerhetsrisiko de utgjør” (Simon 2007:153, gjengitt i Westfelt 2008: 80).

utsettes for? Og hva har de rett til beskyttelse fra?” (Westfelt 2008:94). I utvisningsvurderingen gjøres det en rettslig vurdering av om det er trygt å sende personen tilbake til sitt opprinnelsesland eller om personen har krav på beskyttelse. En person har krav på beskyttelse om tortur og umenneskelig behandling, uavhengig av om en person har blitt anerkjent som flyktning eller ikke (Westfelt 2008:94). Det varierer i stor grad hvor sårbar en person vil være ved retur til opprinnelseslandet. Blant mine informanter anser jeg det som relativt uproblematisk for enkelte av dem å returnere med tanke på krav på beskyttelse mot tortur og umenneskelig behandling. Dette betyr imidlertid ikke at det også for dem kan være problematiske aspekter ved en eventuell retur. Dette kan for eksempel være som følge av manglende nettverk i opprinnelseslandet på grunn av langvarig opphold i Norge, dette gjelder også langvarig fengselsopphold. Flere av informantene snakker også om manglende fremtidsutsikter, som mangel på demokrati i opprinnelseslandet, korrupsjon og mangel på jobbmuligheter. Imidlertid er det andre av mine informanter som kanskje kan falle inn under kategorien av personer som trenger beskyttelse eller som kanskje kan ha krav på beskyttelse mot tortur eller umenneskelig behandling.

Én av informantene kommer opprinnelig fra et krigsrammet øst-Afrikansk land og vil ved en eventuell retur dit kunne befinne seg i en svært sårbar posisjon. Han er den personen i mitt materiale som kommer nærmest Agambens (2010) *Homo sacer*-skikkelse. Han forteller at han ikke har familie eller kjente i opprinnelseslandet i dag. Moren hans er død og broren vet han ikke hvor befinner seg, sist gang de snakket sammen for flere år siden var broren i eksil i et annet Afrikansk land. I tillegg til dette er personen syk og avhengig av medisiner for å holde sykdommen under kontroll. Informanten synes det er bra å være i fengsel fordi han får medisinsk behandling der. Han er svært opptatt av sin sykdom under intervjuet og virker bekymret for hvordan han skal kunne leve med denne sykdommen i opprinnelseslandet hvor det ikke er tilgang på medisiner. Jeg spør ham om lengden på innreiseforbudet, om dette er tidsbegrenset eller varig.

S: Once you finish your sentence.

K: Ok... but normally it says something about the duration that you cannot come back to Norway? Maybe 2 years, 5 years, depends.

S: When are you going to come back? If they send you to Sweden, then you can wait 2 years, then you can come back, but to (navnet på landet) you never come back you know that (ler og trekker på smilebåndet).

K: you can never come back?

S: Ye, when you go to (navnet på landet), it is another survival there. It is very difficult to come back here again.

K: So if you have to go back there you think it is going to be difficult for you to come back?

S: Yes, very difficult, because I know nobody. I have not been there for a long long time ago. What you are bringing to a country when you come back, you don't have money, you don't have nothing. You have only sickdom, you have problem (trekker på smilebåndet). So it would be very bad for you even, you will die for the mentality, when you have nothing there. And anything you loved you have left there.

K: Anything you...

S: Like your family, your wife, your children you left them in Norway, you never see them. It will be a very difficult life.

Sitatet over viser hvordan han er bekymret for å returnere, han er også svært lei seg over å eventuelt måtte reise fra den eneste familien han har her i Norge. På den annen side er dette en person med noen ressurser som gjør han til en sterk person som ikke bare er redusert til *nakent liv*. Han har kone og familie som hjelper han til å få et bedre liv. Han understreker at hans familie betyr alt for ham og at de er en støtte for ham i den vanskelige situasjonen han befinner seg i.

S: Yes, of cause without her I think I will die here ("ler" litt, trekker på smilebåndet).

K: Without her, your wife or your daughter?

S: Yes, my wife and my daughter. Because when you have your family it will be better to live, you know. And she is supporting me about many things, about my health, about my ..... you know. To do something right every time, to not go that way.

K: You think that you would have died if it had not been for your family?

S: Of course. She is the one that will pay everything, the food, the house, you know. And I don't have nothing, I don't have 1 krone. You cannot support you if you don't have work. So it will be very you know.....

Jeg har i utgangspunktet ikke noe grunnlag for å vurdere hvor sårbare informantene fra Nigeria vil være ved en eventuell retur. De dette gjelder uttrykker engstelse og motstand mot retur, men det virker ikke som de er redde for sitt liv ved en eventuell retur. Det er imidlertid interessant å merke seg at norske myndigheter ikke anmerker utvisningen i passet til Nigerianske statsborgere¹⁰⁹. ”Årsaken til dette er at utviste eller bortviste nigerianske borgere kan risikere straff eller andre sanksjoner i hjemlandet fordi de anses å bidra til å sverte Nigerias omdømme” (UDI- Praksisnotat¹¹⁰).

---

¹⁰⁹ Vedtak om utvisning skal anmerkes i utlendingens pass eller annet reisedokument, jf. utf. § 14-5 (1) jf. § 5-4 (2), med mindre det er grunn til å anta at dette kan utsette innehaveren av reisedokumentet for straff eller andre sanksjoner i hjemlandet eller i det landet utlendingen utvises til.

¹¹⁰ UDI- Praksisnotat. PN 2011-002. Asylpraksis – Nigeria.
<https://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-praksisnotater/pn-2011-002/>

Jeg har ikke anledning til å gå nærmere inn i denne problemstillingen, men et annet interessant spørsmål er hvordan man vurderer behovet for sikkerhet i avsenderlandet¹¹¹ kontra behovet for sikkerhet i mottakerlandet¹¹². En person som anses som en fremtidig samfunnsfare utvises for å beskytte samfunnet mot fremtidige lovbrudd. Hvordan vurderer man da behovet for sikkerhet i mottakerlandet? I denne sammenhengen argumenterer Guild (2009:54) for at sikkerheten i landet der personen utvises fra dermed ansees som mer viktig enn sikkerheten i det landet vedkommende skal sendes tilbake til.

4.3 Kontakt med politiet og domstolen. Maktfordeling og likhet for loven

Som jeg har vist ovenfor er det enkelte av informantene som ser på utvisningen som en straff enten ovenfor seg selv eller for familien. Det er imidlertid ikke alle som er enige i dette. Enkelte anerkjenner statens suverene rett til å utvise utenlandske statsborgere som ikke følger loven og andre reflekterer rundt behovet for å beskytte innbyggerne mot fremtidig kriminalitet. Enkelte av informantene forteller om eksklusjonen de blir utsatt for som en prosess; de er ikke særlig opptatt av hvilke konsekvenser utvisningen vil få, men er imidlertid svært opptatt av andre ekskluderende aspekter i prosessen.

Jeg vil nå vise hvordan den *banoptiske*, ekskluderende logikken gjør seg gjeldende innen kriminalomsorgen og andre offentlige instanser som kommer i kontakt med personer som er utvist eller som potensielt kan utvises fra Norge. Denne eksklusjonen finner sted i møtet mellom de utenlandske kriminelle og norske myndigheter både før og etter at prosessen rundt utvisning er igangsatt og før utvisningen er et endelig faktum. Det viktige her er kanskje om personen er ”deportable” (De Genova 2002) eller ”potensielt utvisbar”. Om personen er ”potensielt utvisbar” slår den ekskluderende *banoptiske* logikken inn før vedtaket om utvisning er et endelig faktum. Dette vises tydelig med at man blant annet kan forhåndsvarsle om utvisning så snart det er tatt ut tiltale i straffesaken. Allerede før en eventuell domfellelse gjør denne logikken seg gjeldende og ’utvisningsmaskineriet’ begynner å jobbe.

---

¹¹¹ Det landet som utviser personen.

¹¹² Det landet personen utvises til.

4.3.1 Maktfordelingsprinsippet

Flere av informantene er svært opptatt av at politiet har mye makt. En av informantene uttrykker dette slik.

C: The police in this country is the one that decide, you know. The system in my county work really bad, but the court decides. Here the police says so much and they give you that much. The system here is a little strange.

Flere mener at det er en svikt i maktfordelingen mellom utøvende og dømmende makt. Maktfordelingsprinsippet innebærer at statsmakten skal være delt i tre: Lovgivende, utøvende og dømmende makt (Mæhle 2007a:151-152). Separat juridisk institusjon gjennom en uavhengig domstol er av særlig betydning for å kunne kontrollere resten av maktapparatet (Tamanaha 2004:35). Mine informanter reflekterer rundt at politiet er den myndighet som bestemmer og som ”dikterer” domstolen i de avgjørelsene de skal ta.

Flere av de jeg intervjuet i Oslo fengsel var svært kritiske både til politiets metoder og fremgangsmåte når det gjaldt siktelse og under rettssakene mot dem. En av de rumenske informantene sier.

R: He is God here ye, the police yes. This country don't have God, you don't have nothing. You give me one lawyer, my lawyer don't have power. My lawyer stayed there and he watched, he don't have power. In every country in Europe, is normal I pay for lawyer the lawyer speak for me. Here the lawyer don't speak for me. The police, it is... like this.

Den andre rumenske informanten sier.

R: The police is the law here, not the court, the police. Here they have the rule here in the prison, you have to follow the rules to manage.

4.3.2 Likhet for loven

Enkelte av informantene er svært kritiske til den behandlingen de har fått i domstolen og forteller om subjektive opplevelser av forskjellsbehandling med tanke på straffutmålingen. Spesielt de to rumenske informantene mener straffutmålingen de har fått er svært urettferdig. De mener at de har fått en høyere straff på bakgrunn av deres rumenske statsborgerskap.

K: You feel like you get treated differently because you are from Romania?

R: Ye, but when I go in court you know, in court they tell me that normal for you is 1 year and 6 months, yes they say they have changed the... the rule, and now you get more because you are from Romania you get 2 years and 5 months, like this he tell me. And I want to appel for this, but they don't accept. I want to appel for this, it is not normal you speak like this in court.

Den andre rumenske informanten sier.

K: So you feel that you are treated like a foreigner?

R. Yes, absolutely. And in the court as well, when they do not treat us the same. Why did they put one year extra to the sentence? First court 3 years, second court 3 years, highest court gave us one year extra.

K: Do you know why they did that?

R: The Norwegians having a similar case as mine they would get 1 year and 7 or 9 months. It is a big difference, 1 year and 9 months is half sentence compared to what I got.

Denne subjektive opplevelsen av forskjellsbehandling i domstolen er interessant sett i forhold til at det i den senere tiden faktisk har skjedd en endring i straffeutmålingen for såkalte mobile vinningskriminelle. Her gis det strengere straffer ikke kun ved organisert kriminalitet, men også på grunn av *mobilitet*. Strengere straffer begrunnes ikke med bakgrunn i statsborgerskap, men på grunn av at vedkommende kommer inn i landet med den hensikt å begå vinningskriminalitet¹¹³. Men i praksis betyr dette at man får strengere straffer for utenlandske statsborgere da mobilitet innen landegrensene ikke straffes på samme måte. Man kan stille spørsmålstegn ved om slike straffer som i praksis differensierer og lager ulike regimer på bakgrunn av statsborgerskap er forenelig med idealer om likhet og rettferdighet som er en viktig del av rettssikkerhetsprinsippet (Bernt 2007). En slik praksis som beskrevet ovenfor vil kunne ligne på Agambens begrep om *unntakstilstanden* (Agamben 2005). Imidlertid refererer unntakstilstanden til rettens suspensjon (Agamben 2005:4), hvor de som befinner seg i unntakstilstanden er totalt ekskluderte fra den rettslige beskyttelsen og redusert til nakent liv (Agamben 2010). En slik straffeutmålingspraksis er ikke en opphevelse av rettsorden, dette er et rettslig regulert, men differensiert system. Man har en domstolsbehandling som er underlagt strafferettens rettssikkerhetsgarantier, imidlertid gjør man unntak fra vanlig rettspraksis og man lager egne ordninger for utenlandske statsborgere.

Det kan også være grunn til å stille spørsmål ved om kravet til *likebehandling* blir ivaretatt eller om *maktfordelingsprinsippet* blir overholdt ved varetektsfengsling av utenlandske

---

¹¹³ Se for eksempel Rt-2011-765 avsnitt 20

statsborgere. Flere av informantene i mitt materiale snakker om lange opphold i varetekt og at de ble satt i varetekt fordi de ikke hadde tilknytning til landet. En av informantene snakker om varetektsfengslingen.

N: I have been 6- 7 months in arrest. I have to go every forth week to the court. But because I am a foreign citizen I will stay in prison anyway so...It is no chance for me to go out. I do not go to the court, I just sign the papers. I accept the four weeks.

En informant fra Nigeria satt ni måneder i varetekt.

N: They said, because you have no status in Norway, I have nobody in Norway they said that I would run away.

I forhold til andelen utenlandske soningsfanger er andelen utenlandske varetektsfanger påfallende høy¹¹⁴ (Arntzen 2013:2). Arntzen (2013) spør om dette skyldes at terskelen for å varetektsfengsle utenlandske statsborgere er ubegrunnet lav. Han finner at domstolen forstår manglende statsborgerskap som mangel på *tilknytning* til landet. Mangel på tilknytning fører til at domstolen anser det som sannsynlig at personen vil unndra seg straffegjennomføring. Det har ifølge Arntzen (2013) blitt etablert en rettspraksis i tingretten hvor det legges stor vekt på manglende tilknytning. ”Konstateringen av mangelen på tilknytning begrunnes gjennomgående ikke, ut over at siktede ikke er norsk statsborger” (Arntzen 2013:80). Vurderingen fremstår på denne måten ikke som individuell, og tilfredsstillende derfor ikke kravene til individuell behandling¹¹⁵. Allmennprevensjon skal ikke være begrunnelse for varetektsfengsling. Imidlertid blir enkelte varetektsfengslinger begrunnet med at vedkommende er et ’samfunnsproblem’¹¹⁶. I de sakene hvor ’samfunnsproblem’ har blitt brukt som begrunnelse for varetekt har vedkommende vært siktet for vinningskriminalitet. Arntzen mener at ”det er nærliggende å tro at terminologien stammer fra politiets, med KRIPOS og Oslo-politiet i spissen,¹¹⁷ økte satsing på bekjempelse av utenlandske vinningskriminelle, og at siktelsene i disse sakene ofte inneholder samme begrunnelse som dommeren gjengir i kjennelsene” (Arntzen 2013:82).

---

¹¹⁴ Kriminalomsorgen (2012). Om lag 30 % av de som soner i norske fengsler er utenlandske statsborgere, mens tallet er ca. 53 % for varetektsfengslede (2011).

¹¹⁵ Krav i straffeprosessloven § 171 første ledd nr. 1 og i EMK artikkel 5.

¹¹⁶ 24 % av fengslingene på bakgrunn av unndragelsesfare blir begrunnet med at den siktede utgjør en samfunnsfare (Arntzen 2013:92)

¹¹⁷ Jf. blant annet Kripos (2012). Trusselvurdering mobile vinningskriminelle.

En slik varetaktspraksis er også et eksempel på et unntak fra normal rettsorden og rettspraksis. Ikke direkte et unntak i Agambens (2005) forståelse av begrepet, men en rettslig regulert praksis som lager en særordning for personer uten norsk statsborgerskap. En slik praksis reiser noen videre spørsmål som jeg ikke har mulighet til å gå videre inn på i denne oppgaven. Man kan stille spørsmål ved om en slik praksis fører til at utøvende myndighet får innflytelse på beslutninger som i utgangspunktet skal foretas av den dømmende makt? Betyr dette at makt flyttes til påtalejuristene i politiet? Og hva har en slik eventuell maktforskyvning å si for rettssikkerheten?

4.4 Følelsen av forskjellsbehandling i fengselet

Flere av informantene har en subjektiv opplevelse av forskjellsbehandling på grunn av statsborgerskap innen kriminalomsorgen. Mange av dem er svært opptatt av at de ikke har de samme rettighetene eller får tilgang til de samme tjenestene som norske innsatte. Dette er en problemstilling som flere av intervjuobjektene tar opp på eget initiativ som jeg i utgangspunktet ikke hadde tenkt at kom til å bli et sentralt moment under intervjuet. Men tema om *forskjellsbehandling* og *rettferdighet* kom opp som et naturlig tema da jeg spurte om det var noen norske innsatte på den avdelingen de var eller om det var mange utenlandske innsatte.

Ugelvik (2012) skiller mellom 'insider-prisoners' og 'outsider-prisoners', og beskriver hvordan offentlig debatt og media-diskurs har blitt stadig tøffere og medført en debatt om hvorvidt utenlandske kriminelle skal ha de samme mulighetene eller samme standard som norske innsatte (Ugelvik 2012:68). Oslo fengsel har en spesiell avdeling for de som skal deporteres tilbake til opprinnelseslandet etter endt soning. Noen av mine informanter satt fengslet på denne avdelingen. Det har i den senere tid også blitt opprettet en egen avdeling for utenlandske innsatte i Kongsvinger fengsel. Tilnærmet hele fengselet vil i løpet av 2013 bli forbeholdt utenlandske innsatte. Myndighetene fokuserer på at en slik segregering vil kunne føre til et bedre samarbeid i justissektoren og legge til rette for mer effektiv uttransport og soningsoverføring av utenlandske straffedømte. Det legges også vekt på at utenlandske innsatte ikke skal tilbakeføres til det norske samfunnet og at man ved å opprette egne avdelinger for disse kan tilrettelegge innholdet i straffegjennomføringen på en mer

hensiktsmessig måte¹¹⁸. Hvorvidt innholdet i straffegjennomføringen ved disse avdelingene blir tilrettelagt på en fordelaktig og hensiktsmessig måte for de utenlandske innsatte er et empirisk spørsmål¹¹⁹.

En av de øst-europeiske informantene anerkjenner statens rett til å utvise utenlandske statsborgere som ikke er ønsket i landet, men han er svært negativt innstilt til å opprette egne avdelinger for utenlandske straffedømte.

H: If someone does bad in your country you don't want that person there, I see that. But the way they go about doing it... For instance in Ullersmo prison there are making avdeings just for foreigners.

Ugelvik (2012) spør hvordan man skal forstå denne politikken hvor man skiller 'the insider-prisoner' fra 'the outsider-prisoner' basert på statsborgerskap. Myndighetene ser ut til å ha ulike målsetninger for disse to gruppene innsatte. Når det gjelder the 'insider-prisoner' er det fortsatt disiplinierende rehabilitering som er hovedmålet (Ugelvik 2012:71). For 'the outsider-prisoner' er imidlertid målet et annet. "The disciplinary goals of rehabilitation and reintegration give way to more clan-cut security goal like effective incapacitation and deportation" (Ugelvik 2012:70-71). Westfelt (2008) sier "fängelsets roll kanske i och med utvisningen kan sägas reduceras till den punitiva, retributiva rollen av vedergällning, medan utvisningen sedan får spela rollen av prevention genom inkapacitering i form av en annan typ av rumslig separering och osynliggörande" (2008:81). Man kan si at den *panoptiske* kontrollen som vektlegger disiplinierende normalisering er gjeldende for 'insider-prisoners', mens 'outsider-prisoners' blir utsatt for *banoptisk* kontroll som vektlegger total eksklusjon i form av utvisning. Fordi målet om rehabilitering blir fraveket i saker som gjelder 'outsider-prisoners', kan man si at en form for 'state of exception' (Agamben 2005) råder i Oslo fengsel (Ugelvik 2012:72). Ugelvik argumenterer for at enkelte av tredjelandsborgerne i Oslo fengsel kan sies å kunne ligne på en form av Agambens *Homo sacer* skikkelse. Videre argumenterer han for at staten kun tar vare på deres *nakne liv*, ved at de kun får tilgang til et minimum av medisinsk behandling, samtidig som de er ekskludert fra ulike privilegier som 'insider-prisoners' kan nyte godt av (Ugelvik 2012). Hvorvidt utenlandske innsatte kan karakteriseres som en *Homo sacer* skikkelse kan diskuteres. Flere av de jeg har intervjuet vil ikke falle inn

---

¹¹⁸ Justis- og beredskapsdepartementet (2012). Pressemelding 10.12.12. Kongsvinger fengsel: Ny avdeling for utenlandske innsatte. Se <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/pressecenter/pressemeldinger/2012/kongsvinger-fengsel-ny-avdeling-for-uten.html?id=709573>

¹¹⁹ Kriminalomsorgen uttaler at det er viktig for de som fagetat å ta vare på den høye faglige kvaliteten, og at det ikke skal være noe B-fengsel for denne innsattegruppa (Kriminalomsorgen 2012).

under en slik beskrivelse. Dette er ressurssterke personer med Europeisk statsborgerskap som ikke vil ha grunn til å frykte for sitt liv ved retur til opprinnelseslandet. Som jeg viste i delkapittel 4.2.5, 'Sikkerhet for hvem?' er det imidlertid andre av informantene som kan sies å være i en betydelig mer sårbar situasjon og som har helt andre returforutsetninger. Enkelte av disse kan ha likhetstrekk med *Homo sacer* skikkelsen.

Man kan til en viss grad si at de utenlandske innsatte befinner seg i en slags *unntakstilstand*, men som jeg allerede har vært inne på er ikke dette et unntak i Agambens (2005) forståelse av begrepet. Dette er rettslige regulerte spesielle ordninger eller regimer på bakgrunn av statsborgerskapsrettigheter. Et differensiert system hvor alle ikke har de samme rettighetene. Mine informanter observerer dette og ser på dette som urettferdig og anerkjenner ikke dette som legitime tiltak eller legitim behandling.

Følelsen av å bli forskjellsbehandlet i fengselet er noe flere av informantene er svært opptatt av. En av informantene fra Romania sier.

K: Cause there is a lot of foreign nationals in this prison, are there any Norwegians at all?

R: Yes, they have a special 'avdeling'.

K: Have you been there?

R: No, it is not possible (ler)

K: Have you heard about it?

R: Of course.

K: What do people say about that 'avdeling'?

R: All of them they see the difference. They talk like 2-3 hours on the phone a week. We only have 20 minutes in the week, they have 2-3 hours. For them it is allowed to have DVD and play station, for us it is not allowed to have play station or DVD in the room. They have billiard in their avdeling, we do not have that. It is a lot of things (ler litt).

En av de andre informantene sier.

C: You know Norwegian people here there is not so much together with all the people, they have a special floor on the top, c3, and the people up there have the best floor. We have only 20 minutes to phone and they have 2 hours, so... And they have the best work, they can go to fishing, work in the kitchen, they can go out, and like this... But... all the people here have only 20 minutes to call, but they give you 10 extra if you have a child. But this 10 minutes to (navnet på landet) is like 1 minute, it is too fare. You say hello, then you have to wait one minute to get answer. Hei pappa... and then you are finished. That is kind of hard you know.

Avdeling C3 som flere av informantene refererer til er en 'kontraktsavdeling for gjengangere'. Dette er en avdeling for spesielt motiverte innsatte med særlig fokus på løslatelsesarbeid og motivasjonsarbeid for overføring til behandling, til overgangsbolig eller til tett oppfølging av frimsorgen. Informantene ser ikke ut til å kjenne til hva slags avdeling dette er. De føler at de blir forskjellsbehandlet fordi de er utenlandske og flere hevder at dette er rasisme fra statens side. De blir til en viss grad også forskjellsbehandlet på bakgrunn av statsborgerskap, da det ikke vil være mulig for dem å komme på en slik avdeling siden de skal deporteres etter endt soning.

Ugelvik (2012) påpeker at flere av de utenlandske innsatte får tilgang til et minimum av medisinsk behandling, samtidig som de er ekskludert fra ulike privilegier som 'insider-prisoners' kan nyte godt av. En av informantene fra Nigeria snakker om tilgang til skoletilbud for de innsatte.

N: Some people go to school. But not everybody. People who go to school is people who come from Norway or have Norwegian pass, or has invitation of coming here.

K: Who has the intention of staying here?

N: Yes, not even to have intention, you have to have access. You have a wife or... Like the mostly somalian people who live in Norway, they are the people who go to school. If they know that they are going to expel you, they will tell you that there is no need for going to school, and you have to work.

En av de øst-europeiske informantene mener også at det er lettere for de norske innsatte å få tilgang til skole og helsetilbud.

K: You do not get any education in the prison?

N: They can give you as well, but it is more for the Norwegian people, it is easier for the Norwegian people to get education.

K. Do you feel that there is any difference between the Norwegian inmates and the foreigners?

N: Yes.

K: In what way?

N: When they want something, when they want something it is easier for the Norwegian people to get it, work, all kinds of stuff, if you want to speak to a doctor or if you want to go to a therapist or something. It is much easier if you are a Norwegian than if you are a foreigner.

K: Why do you think it is like that?

N: It is not what I think, I know it is like that, I can see the difference because I have tried several times to go to the therapist here, and they denied it, and when I talk to some Norwegian guys... they go with no problem.

K: Why do they deny you the treatment?

N: They make up excuses, that they do not know my time, how long I am going to stay her in jail or if it is going to be helpful if I go.

Ugelvik (2012) viser også hvordan 'the outsider-prisoners' blir forskjellsbehandlet når det gjelder *prøveløslatelse*. Oslo fengsel nektet tidligere å gi prøveløslatelse til utenlandske innsatte som skulle utvises hvis politiet ikke hadde mulighet til å uttransportere personen ved løslatelse. Denne bestemmelsen er nå til vurdering hos Sivilombudsmannen, da det er tvil om at regelen lar seg forene med EMK artikkel 5 (Retten til frihet og sikkerhet) og praksis har blitt endret. En av informantene fra Nigeria er opptatt av at mange utenlandske innsatte blir nektet prøveløslatelse etter 2/3 soningstid.

N: Another thing that is not good is that, they deny foreigner prisoners 2/3.

K: Deny them to .....?

N: The 2/3, when they share your sentence in to three and you sit two. But most of them don't have address, and they have to bring papers to show where they are working.

K: So they don't get out of prison after 2/3?

N: The prison will deny it and some of them will stay until the end of the sentence.

En av informantene som hevder at politiet ikke kan tvangsreturnere ham til opprinnelseslandet vet ikke om han får prøveløslatelse etter 2/3. Han mener at 2/3 er en mulighet som gis til utenlandske innsatte som skal deporteres.

K: You said that your 2/3 is coming up soon.

C: Yes the 29 this month

K: But you do not know what is going to happen after that?

C: I don't know, because you know, in this situation here the most of the people who get this 2/3 here are going to be deported you know. But my case they cannot do it, so... I don't know if I will be able to get 2/3. They give this opportunity to 'utlandisk' to foreigners. But with me I am not going to be deported so I do not know whether I am able to get 2/3. I have all the papers that they need, I have my address, I have my work contract, and... so I have the letter from my girlfriend. So... I don't know.

Departementet har nå foreslått 'prøveløslatelse etter halv tid for utenlandske innsatte som utvises med varig innreiseforbud'¹²⁰. Bakgrunnen er at andelen utenlandske innsatte har økt betydelig i de senere årene. Myndighetene har soningsoverføring som hovedmål, men på grunn av dagens regelverk ser de et behov for andre supplerende virkemidler for å redusere antallet utenlandske innsatte i norske fengsler (Justis- og beredskapsdepartementet 2011a). Tidligere hadde man en ordning med løslatelse av utenlandske innsatte på 7/12 tid (altså mellom ½ og 2/3 tid), dette var begrunnet i at utenlandske innsatte var ansett for å ha en tyngre soning på grunn av språkproblemer, lite besøk og mangel på muligheter til permisjon. Denne ordningen ble imidlertid opphevet i 2009 fordi man antok at soningsforholdene i

---

¹²⁰ Justis- og beredskapsdepartementet (2011a). Prøveløslatelse etter halv tid for utenlandske innsatte som utvises med varig innreiseforbud. Forslaget har vært på høring og er nå til behandling i departementet.

Norske fengsler hadde endret seg og at utenlandske fanger ikke lenger automatisk kunne sies å ha et tyngre fengselsopphold sammenlignet med andre innsatte. Kriminalomsorgens sentrale forvaltning argumenterte med at forhold som kan gjøre et fengselsopphold spesielt tyngende for en utenlandsk innsatt kan avhjelpest på annen måte, gjennom soningsoverføring eller bedre tilrettelegging av kontakt med familie i hjemlandet. Det nevnes også i begrunnelsen at det i dag er flere utenlandske innsatte og at forholdene i fengslene er bedre tilrettelagt for denne gruppen i dag enn tidligere (Kriminalomsorgen 2009)¹²¹. Det kan imidlertid stilles spørsmålsteget ved om dette stemmer. Ugelvik (2012:70-71) beskriver hvordan myndighetenes mål om rehabilitering og reintegrasjon i samfunnet blir tilsidesatt og erstattet med hovedfokus på sikkerhet og inkapasitering gjennom utvisning for utenlandske innsatte. Mine funn viser at flere av de innsatte sjelden eller aldri får besøk av familie eller andre personer mens de soner i Norge. De aller fleste er svært misfornøyde med at de kun har 20 minutter ringetid i uken da dette er den eneste måten de kan holde kontakten med familien i hjemlandet.

I forslaget om halvtidsløslatelse, som nå er til behandling i departementet, ser argumentasjonen ut til å knytte seg først og fremst til ønske om å frigi soningsplasser, sekundært å lette soningen for utenlandske innsatte. I høringsbrevet legges det vekt på at ”denne gruppen innsatte skal ikke tilbakeføres til det norske samfunnet og vil i liten grad ta del i de rehabiliteringstiltakene som er innrettet mot tilbakeføring” (Justis- og beredskapsdepartementet 2011a:4). Høringsbrevet fremhever også at dette forslaget innebærer et gode for de utenlandske innsatte, nemlig tidligere løslatelse. Dette er allikevel en særordning for en spesiell gruppe, hvor normal rettspraksis og rettsorden fravikes.

Det maktregimet som omslutter de utenlandske innsatte er som jeg har forsøkt å vise et regime som har total eksklusjon som sitt mål. ”Mål om rehabilitering og reintegrering blir tilsidesatt for en effektiv inkapasitering gjennom utvisning” (Ugelvik 2012:70-71). Denne

---

¹²¹ Kriminalomsorgen (2009). Rundskriv 28.04.2009. *Oppheving av ordningen med prøveløslatelse når 7/12 av straffen er gjennomført*. St.meld. nr. 37 (2007-2008) *Straff som virker- mindre kriminalitet- tryggere samfunn*.

logikken skaper 'outsider-prisoners' som blir utsatt for en spesiell eksklusjon¹²², hvor intensjonen er total eksklusjon. Jeg vil ikke gå i detalj i denne diskusjonen, imidlertid vil jeg avslutningsvis kort vise hvordan informantene forholder seg til identiteten som 'outsider-prisoner', og hvordan de responderer på å bli sett på som en 'outsider' eller en uønsket person.

4.5 Motstand mot eksklusjon/ Identitetsbygging

Ugelvik (2012) diskuterer hvordan de ekskluderte 'outsider-prisoners' reagerer på den identiteten de blir tildelt, og hvordan de forsøker å forhandle sin egen identitet. Butlers (1995, 1997) arbeider¹²³ anerkjenner de sosiale kreftenes innvirkning på individet, men ser dette i samspill med enkeltindividets mulighet for handling og muligheten til å *motsette* seg den identiteten man blir tildelt (Ugelvik 2012:74. Min kursiv). Dette handlingsrommet åpner dermed opp for at man kan ha mange ulike subjekter, eller sagt på en annen måte; et handlingsrom vil resultere i at enkeltindividene finner sin egen måte å takle det å bli gitt en identitet. For eksempel vil det å bli plassert i kategorien 'outsider-prisoner' kunne takles på ulike måter. Muligheten for å motsette seg denne identiteten vil også være tilstede (Ugelvik 2012:74)¹²⁴. Innsatte jobber for å bygge opp sin egen identitet og motsetter seg den ekskluderingen de blir utsatt for (Ugelvik 2012). Enkelte av disse elementene er noe jeg kjenner igjen fra mitt eget materiale. En av informantene beskriver sin situasjon.

C: I have been here for almost 3 years without papers, so I could not work, I had to work in black. I have been working a lot in black because I had to support myself. I got no help from "sosialen", NAV, from the system, so nobody helped me. This is one thing that sometimes make me angry, because I have been running the streets for almost 4 years without work, not because I do not want to work, but because my papers stopped. I was working in a company for 4 years, and plutselig some day they sent me a letter saying that your 'skatt' is finished. And my boss said to me "I am sorry but we can not keep you here"...

Gjennom hele intervjuet er informanten opptatt av å vektlegge at han er en lovlydig borger. Han understreker at han har jobbet og betalt skatt og at han ikke har mottatt støtte fra NAV. Han forsøker å se på seg selv som en nyttig bidragsyter til vårt samfunn.

---

¹²² Ugelvik (2012) bruker Althussers (1971) teori om interpellasjon for å diskutere den posisjonen 'outsider-prisoners' befinner seg i. Jeg har ikke anledning til å gå inn i denne diskusjonen innen rammene av denne oppgaven.

¹²³ Butler (1995 og 1997) har jobbet videre med og omskrevet Althussers teori om interpellasjon. "She places the possibility of agency, adaptation and resistance centre stage" (Ugelvik 2012:74).

¹²⁴ Ugelvik (2010) går i detalj på å beskrive teknikker som 'outsider-prisoners' bruker for å motsette seg denne identiteten.

Flere av informantene er svært opptatt av å distansere seg fra de ”norske” kriminelle.

K: And you are staying in departemt A and they (de norske insatte) are staying upstairs?

C: Yes, on the top floor, C3.

K: Not in the same area as you?

C: No, No. The doors are never closed. They can move freely around in the avdeling. Not like A, they open the door for lunch and close for dinner. No it is open all the time. It is different. And plus they are more criminal than the other people, they are here for killing people, lot of heroin and cocaine. I don't get it. I really don't get it.

En annen utbredt teknikk blant ’outsider-prisoners’ er å kritisere staten og dens politikk.

’Outsider-prisoners’ stoler ikke på den norske staten og mange har en opplevelse av at staten jukser eller lager egne regler for å få dem ut av landet (Ugelvik 2012:75). Flere av mine informanter er svært kritiske til den norske statens politikk ovenfor utenlandske innsatte. Som jeg har forsøkt å vise ovenfor er det enkelte som er svært kritiske til utvisningspraksis. Andre anerkjenner statens rett til å utvise utenlandske statsborgere som har begått lovbrudd i landet. Disse informantene er mer kritiske til behandlingen de har fått av ulike myndighetsorganer. Flere av informantene snakker om hvordan Norge er verdens beste land å bo i og landet med Nobels fredspris. De er imidlertid sterkt kritiske til måten de har blitt behandlet på og stiller spørsmål ved om Norge etterlever menneskerettighetsforpliktelsene. Jeg vil diskutere dette nærmere i det avsluttende kapitlet ’Rettferdighet for hvem?’

Noen av informantene forsøker også å gjøre motstand mot myndighetenes ønske om å sende dem ut av landet. Enkelte gir klart uttrykk for at de kommer til å motsette seg uttransport så langt dette lar seg gjøre. Dette gjelder spesielt de som har en landbakgrunn eller en sak som gjør det vanskelig for myndighetene å tvangsreturnere dem. Motivasjon for å kjempe mot retur vil kunne variere (Valenta 2012). En av informantene med somalsk landbakgrunn er informanten som gir klare uttrykk for at han kommer til å motsette seg en eventuell retur til Somalia. Han ønsker ikke under noen omstendighet å returnere til Somalia.

S: No me... I don't want to go back to Somalia, if they tell me go back to Somalia. I don't want to go back to Somalia!

K: Hmmm

S: I can live for myself, so I look for another way, where I am going to go, for an ending for this race.

K: Sorry.

S: The ending. If they say, you have to leave, ok you have to leave. But I am not going to leave anyway. I am going to stay in prison or outside. Whatever it costs I will be there.

Årsaken til at han ikke ser det som et alternativ å returnere er at han har bodd i Norge i over ti år og har barn i landet, barna er norske statsborgere. Videre frykter han for sitt liv ved en eventuell retur til Somalia.

En av informantene snakker om hvordan han har lov til å bli i Norge mens han har en søknad til behandling. Om dette er noen bevisst strategi for å unngå uttransportering kan jeg ikke være sikker på, men det virker som han er veldig bevisst på at så lenge han har en søknad til behandling kan han lovlig oppholde seg i Norge. Han snakker om at ”systemet jobber for ham”, tiden er på hans side, i alle fall for en liten stund mens søknaden er til behandling. En av informantene har advokatbistand og jobber på denne måten for å unngå uttransportering etter endt soning.

Hvorvidt man kan kjenne igjen trekk fra Agambens (2010) *Homo sacer*-skikkelse i mine informanter, kan som jeg har vist ovenfor diskuteres. Enkelte av mine informanter vil kunne sies å ha enkelte likhetstrekk ved denne rettighetsløse og sårbare skikkelsen. Det er først og fremst én person i mitt materiale som i dag befinner seg i en svært sårbar livssituasjon og som også vil kunne komme til å befinne seg i stor fare om han må returnere til opprinnelseslandet, som er et krigsrammet Afrikansk land. Imidlertid har selv denne personen ressurser og egenskaper som gjør at han jobber for sine rettigheter og jobber for å få et bedre liv. I forbindelse med *Homo sacer*-figuren kritiseres Agamben (2010) for å formidle et negativt og svakt bilde av mennesket (Esposito 2008). Guild (2009) sier ”refugees are neither victims nor *Homo sacer*; they are struggling for their rights” (2009: 25). Andre setter fokus på mangelen på subjekt i Agambens analyse. Hvor er det handlende subjektet? (Negri 2008). Jeg vil i all hovedsak argumentere for at mine informanter ikke er *Homo sacer*, da de verken er rettighetsløse eller redusert til nakent liv. Det er imidlertid viktig å få frem nyansene, enkelte av informantene vil som jeg allerede har argumentert for komme nærmere en slik definisjon enn andre. Flere av mine informanter er fra ulike EU-land. Det er ingen tvil om at flere av disse er sterkt preget av møtet med domstolen og fengselsvesenet, men dette er allikevel til en stor grad ressurssterke personer som heller ikke vil ha noe å frykte ved retur til hjemlandet. Imidlertid er det enkelte av disse informantene som uttrykker en klar maktesløshet ovenfor myndighetene. Dette gjelder for eksempel informanten som snakker om at han ikke motsetter seg å bli varetektsfengslet. Han samtykker og signerer papirene, fordi han vet han ikke har mulighet for å slippe unna varetekt fordi han er utenlandsk statsborger. Dette er en passiv

handling som vitner om en avmaktfølelse. Dette er kanskje noe i kontrast til informantene jeg har intervjuet for brudd på utlendingsloven, som i enda større grad ser ut til å opponere mot myndighetenes eksklusjon og finne løsninger for å bedre sin livssituasjon.

5 Utvisning for brudd på utlendingsloven

Dette kapitlet omhandler utvisning for brudd på utlendingsloven, og hvordan personene selv opplever den eksklusjonen de blir utsatt for. I likhet med forrige kapittel vil viktige spørsmål være; hvordan oppleves og forstås denne reaksjonen av de utviste selv? Anser de utvisningen for å være en legitim reaksjon eller anser de denne reaksjonen som straff eller en form for dobbeltstraff? Er det eventuelt andre forhold som føles ekskluderende i tillegg til eller som følge av utvisningen? Hvordan reagerer informantene på denne eksklusjonen, eventuelt hvilke motstrategier benytter de seg av? Jeg har intervjuet fem personer som er utvist fra Norge som følge av brudd på utlendingsloven. Informantene ble rekruttert gjennom organisasjonen "Grenseløs kjærlighet". Dette er en støtteorganisasjon som blant annet jobber med å gi råd og støtte til personer som er utvist og deres familiemedlemmer. Alle informantene er gift med norske statsborgere. Dette kan antas å være en spesiell gruppe som ikke gir et spesielt representativt eller nyansert bilde av de utvistes livssituasjon. 4 av 5 informanter har funnet en "løsning" på utvisningsproblemet, og bor i dag sammen med sin familie i Sverige eller Danmark til tross for at det norske utvisningsvedtaket i utgangspunktet gjelder for hele Schengenområdet.

Da jeg intervjuet informantene sommeren 2012 hadde alle vært tilbake i opprinnelseslandet etter å ha oppholdt seg i Norge i en kortere eller lengre periode. En av informantene oppholdt seg fortsatt i opprinnelseslandet, mens de fire andre var bosatt i et annet Europeisk land. Da jeg startet prosjektet hadde jeg i utgangspunktet tenkt å gjennomføre intervjuer med personer som hadde mottatt utvisningsvedtak, men som fortsatt oppholdt seg i landet. Dette av metodiske grunner, da det ville være lettere å komme i kontakt med informanter som oppholdt seg her i landet, samt lettere å gjennomføre intervjuene her i Norge. Underveis i prosessen kom jeg også i kontakt med enkelte personer som var utvist, men som ikke lenger oppholdt seg i Norge og som hadde vært tilbake i opprinnelseslandet. Disse intervjuene ble svært nyttige, da flere av informantene kunne bidra med andre perspektiver enn de personene som ennå ikke hadde forlatt Norge.

Som i kapittel 4 vil de empiriske funnene analyseres med utgangspunkt i noen teoretiske betraktninger rundt to ulike former for kontroll, den *panoptisk*- disiplinerende kontrollen og den *banoptiske*- totalt ekskluderende kontrollen. Når det gjelder hvorvidt utvisning kan regnes som straff viser jeg til diskusjonen under kapittel 4.1. En sentral forskjell mellom utvisning for brudd på straffeloven og brudd på utlendingsloven er imidlertid at personene som utvises for brudd på utlendingsloven i all hovedsak ikke vil være straffedømte. Overtredelser av utlendingsloven vil i de fleste tilfeller ikke bli behandlet strafferettslig, men kun medføre en forvaltningsmessig reaksjon, enten *tilbakekall* av tillatelse, *bortvisning* eller *utvisning* fra landet¹²⁵. Utvisning for brudd på utlendingsloven vil også være en sanksjon som kommer som følge av en lovovertrødelse, men lovovertrødelsen vil her være av en ganske annen karakter enn det som rammes av straffeloven. Et viktig spørsmål blir da om handlinger som irregulær innreise eller irregulært opphold kan sies å være en kriminell handling?

Det har de senere årene vært en voldsom økning i antall utvisninger på grunn av brudd på utlendingsloven. Som Mohn (2013) viser har denne økningen vært enda kraftigere enn økningen i utvisninger på grunn av kriminalitet. På 90-tallet og frem til 2002 lå tallet på rundt 150 utvisninger årlig, fra 2002 steg tallene til rundt 700 per år. I 2011 lå tallet på rundt 1700 vedtak om utvisning. Spørsmålet er om denne økningen er som følge av en endring i retning av strengere praksis? Mohn (2013:59) mener at man her klarere kan se at økningen skyldes en praksisendring. Den kraftige økningen i antall utvisninger fra 2008 til 2009 skyldes blant annet en praksisendring, hvor UDI begynte å utvise personer som ikke hadde opplyst til myndighetene at de tidligere hadde søkt asyl i et annet Europeisk land¹²⁶ (UDI årsrapport 2010). I tillegg til dette har det blitt en praksisendring som følge av implementeringen av *Returdirektivet*¹²⁷, her settes det opp en *skal regel* for utvisning hvis utreiseplikten ikke overholdes¹²⁸. I tillegg har det i den senere tiden blitt et sterkt fokus på at utvisning for brudd

---

¹²⁵ Jeg vil imidlertid komme tilbake til muligheten for å reagere strafferettslig ved overtredelser av utlendingsloven. Se Riksadvokaten (2008). ”Riksadvokatens retningslinjer for påtalebehandling av straffbare handlinger som avdekkes i utlendingsaker”.

¹²⁶ Dette gjaldt i såkalte Dublinsaker.

¹²⁷ Europaparlaments- og Rådsdirektiv nr. 2008/115 EF (returdirektivet) ble gjennomført i norsk rett med virkning fra 24.12.2010. Direktivet innebærer en felles returpolitikk for Schengen- landene og i enkelte tilfeller en strengere utvisningspraksis enn tidligere praktisert i Norge.

¹²⁸ Om det har blitt en økning som følge av implementeringen av Returdirektivet er ikke entydig klart. Justis- og politidepartementet anslo ved implementeringen av direktivet at det kommer til å dreie seg om ca. 750 flere vedtak om utvisning per år. Andre instanser mente imidlertid at økningen kunne bli større (Prop. 3L (2010-

på utlendingsloven kan virke kriminalitetsforebyggende (UDI seminar 11.10.12). Om dette er en medvirkende årsak til økningen i antall utvisninger har jeg ikke mulighet til å si noe om, imidlertid er det verdt å merke seg at det har vært et sterkt fokus på utvisning innen utlendingsforvaltningen i den senere tiden¹²⁹.

5.1 Utvisning som straff

En utenlandsk statsborger uten oppholdstillatelse kan utvises når utlendingen *grovt* eller *gjentatte* ganger har overtrådt en eller flere bestemmelser i loven, dette kan blant annet være snakk om ulovlig innreise, ulovlig opphold eller ulovlig arbeid¹³⁰. En utenlandsk statsborger kan også utvises hvis vedkommende forsettlig eller grovt uaktsomt har gitt *vesentlig uriktige* eller *åpenbart villedende opplysninger* i en sak etter loven, eller *unndrar* seg gjennomføringen av et vedtak som innebærer at vedkommende skal forlate landet¹³¹.

Som jeg har vist i kapittel 4 har utvisning flere likhetstrekk med straff, dette gjelder både for *begrunnelse* og *innhold/karakter*. Kanstroom (2000) argumenterer for at utvisning av personer som har bodd lenge i landet på grunn av kriminalitet bør karakteriseres som straff. Legomsky (2007) mener at man også kan argumentere for at utvisning som følge av brudd på innreise- eller oppholdsvilkår kan klassifiseres som straff. Han sier at "the elements of retribution, concededly, are less likely to be present, but the same deterrence and incapacitation arguments that surface in criminal cases might be at work here"¹³² (Legomsky 2007:514-515). Begrunnelsen for hvorfor man ønsker å utvise personer som har brutt utlendingsloven vil altså være noe annerledes enn begrunnelsen for utvisning av utenlandsk straffedømt. *Avskrekking* gjennom *allmennprevensjon* anses imidlertid også som en viktig begrunnelse for utvisning for

---

2011). Myndighetene mener at strengere praksis vil kunne bidra til å stimulere økt bruk av frivillig retur (Prop. 3 L (2010-2011)).

¹²⁹ Det vises til økt fokus på utvisning i forvaltningen, "Utvisningsprosjekt" i regi av POD med UDI og Politiets Utlendingsenhet. Se Aftenposten artikkel 17.02.2013. *UDI foredrag ga flere utvisninger*. Fokus på forbedret samarbeid mellom politiet og UDI i utvisningssaker, bla. UDIs operative vaktfunksjon og ulike hurtigprosedyrer for utvisning som har blitt utviklet de senere årene (UDI seminar om utvisning 11.10.2012).

¹³⁰ Ulovlig innreise og ulovlig opphold er terminologi som brukes i utlendingsloven. Når jeg viser til utlendingslovens bestemmelser vil jeg i all hovedsak bruke denne terminologien, ellers vil jeg bruke begrepene irregulær innreise og irregulært opphold.

¹³¹ jf. utl. § 66 (1) a.

¹³² Utvisning etter utlendingsloven bygger på en *kontraktsmetafor*, hvor utlendingen bryter vilkår for innreise og opphold og utvisningen kommer dermed som følge av dette kontraktsbruddet (Kanstroom 2000). *Gjengjeldelse* kan dermed også tenkes å være en begrunnelse for denne formen for utvisning. Når en person bryter vilkårene for opphold kan staten rettferdiggjøre en utvisning ovenfor vedkommende (Stumpf 2009:1738).

brudd på utlendingsloven. Når det skal vurderes om en overtredelse er en grov overtredelse ”kan det ikke legges vesentlig vekt på hvordan overtredelsen ville bli bedømt strafferettslig” (Humlen 2010:425). Høyesterett uttaler¹³³ ”at overtredelser av utlendingsloven må ses i et forvaltningsmessig perspektiv” (Humlen 2010:425). Det vektlegges her at mye av det som reguleres i utlendingsloven er basert på *tillit*, dette medfører at det foreligger sterke *allmennpreventive hensyn* som tilsier at en overtredelse bør få konsekvenser (Humlen 2010:425. Min kursiv).

Behovet for å beskytte samfunnet gjennom *inkapasitering* vil kunne tenkes å være mindre relevant når man snakker om utvisning etter utlendingsloven, fordi dette er snakk om lovovertridelser av en annen karakter¹³⁴. Overtredelser som ’ulovlig innreise’ eller ’ulovlig opphold’ vil strafferettslig anses som mindre alvorlige overtredelser hvor personen i de fleste tilfeller ikke kan sies å utgjøre noen fremtidig fare for samfunnet. Imidlertid er det interessant å se at Legomsky (2007) argumenterer for at inkapasitering også er en viktig begrunnelse for utvisning etter utlendingsloven. ”.....immigration admission criteria are designed to screen out those whose presence would not be beneficial, and because individuals who violate U.S. immigration laws are likely to do so because they do not meet the criteria for legal entry, the removal of immigration violators effectively isolates the American public from whatever harms the admission criteria were meant to prevent-i.e., incapacitation” (Legomsky 2007:515). Som Legomsky påpeker er innreise- og oppholdsvilkår formulert på en måte som ”siler ut” de personene som man ikke anser som nytteige eller ønskede immigranter. Disse personene overtrer derfor utlendingsloven fordi de ikke oppfyller innreise- eller oppholdsvilkårene etter loven. Utvisning blir på denne måten et redskap for å inkapasitere og hindre uønsket mobilitet, jeg vil komme nærmere tilbake til dette senere i kapitlet.

---

¹³³ i dom gjengitt i Rt. 2009 s. 534 avsnitt 49.

¹³⁴ Overtredelser av utlendingsloven er straffbart, jf. utl. § 108.

5.1.1 Utvisning som straff for familien- Forholdsmessighet og proporsjonalitet

Kanstroom (2000) skiller, som jeg har gjort rede for i forrige kapittel, mellom to former for utvisningslovgivning. 'Social control deportation law' omhandler utvisning av personer som er bosatt i landet på grunn av "post-entry conduct". Kanstroom (2000:1909) omtaler denne som en *punitiv* form for utvisning. Som jeg har forsøkt å vise i kapittel 4 er personer som utvises for straffbare handlinger, altså 'social control deportation law', en svært heterogen gruppe. Dette kan være personer med permanent opphold og svært sterk tilknytning til Norge gjennom langvarig opphold og familie. Imidlertid er det ikke alle utviste som har noen tilknytning til Norge. For disse personene vil heller ikke et vedtak om utvisning få spesielt store konsekvenser eller heller ikke føles som noen *punitiv reaksjon*. 'Extended border control deportation law' omhandler utvisning på grunn av brudd på innreise- eller oppholdsvilkår, altså brudd på utlendingsloven. Kanstroom (2000) kaller denne formen for utvisning for *regulerende*¹³⁵ og argumenterer for at denne modellen hviler på en *kontraktsmetafor*, hvor utlendingen bryter noen vilkår for innreise og opphold og at utvisningen kommer som følge av dette kontraktsbruddet.

Utvisning kan være et redskap for å kontrollere og regulere innvandringen til Norge (Ot.prp. nr. 75 s.288), men selv om målet er å regulere kan denne reaksjonen i aller høyeste grad oppfattes som *punitiv*. I mitt materiale anser alle informantene at utvisningen er en straff overfor dem selv. Flere understreker at utvisningen er en straff først og fremst for familien og barna¹³⁶. Én av informantene er fra et øst-europeisk land utenfor EU med kone og to barn i Norge. Jeg spør ham om han kan si noe om rettferdighet sett i forhold til utvisningsreaksjonen.

D: Ja, det er en straff for meg, men det straffer egentlig min kone og mine barn først og fremst, som kunne ikke se meg. Også jeg tilbød min advokat alternativer. Jeg sa: "vet du hva, hvis det

---

¹³⁵ Det er imidlertid enkelte vilkår for utvisning etter 'extended border control' logikken som også kan omtales som en mer *punitiv* form for utvisning, for eksempel om en utenlandsk statsborger ved innreise blir informert om at man kan utvises om man begår enkelte type handlinger. Dette kan for eksempel være at man ikke skal mota trygde- eller helseytelser innen de fem første årene man bor i landet, om man bryter dette lovforbudet kan man bli utvist (Kanstroom 2000:1907).

¹³⁶ En person kan ikke utvises fra landet om dette er et uforholdsmessig tiltak ovenfor personen selv eller nærmeste familie. For diskusjonen om forholdsmessighet og forpliktelser etter EMK artikkel 8 se kapittel 4.2.1.

er mulig jeg er klar for å komme til Norge også, også høre om jeg kunne få utvisningen for eksempel (blir avbrutt). Jeg synes det var mest urettferdig mot dem fordi... Ja, jeg snakket med advokat og jeg sa at jeg kunne godt få en fengselstraff, for da kunne jeg, jeg vet ikke.. jeg snakket med advokat om det finnes noen alternativer, men det var ikke noen alternativer.

K: Så du ville heller sone fengselsstraffen?

D: Ja, jeg vet ikke, jeg kunne være i fengsel, også være med familie på dagen liksom, eller, men det var ikke mulig.

K: Så du føler at det ville... det er verre straff å være fraskilt fra familien og være utvist, enn å eventuelt være i fengsel?

D: Ja, for du vet når man for eksempel, jeg snakket med min kone om det. Hvis man dreper noen i Norge, så etter et halvt år eller ett år man kan få besøk, nei man kan få besøk i fengsel selvfølgelig! man kan få permisjon og gå liksom og besøke familien også... Men jeg hadde ikke den muligheten, jeg kunne bare vente, hvis hun får fri fra jobben eller får ferie.

En av de andre informantene anser utvisning som en straff, han mener at straffen først og fremst rammer familien og barna hans hardest.

N: Ye, I feel it is a hard punishment, because they don't give it to everybody you know. They don't give it to everybody.... Expulsion of cause, it is a punishment that... it is not a too bad a punishment you know. If they are going to expel me from a country they have to think of the consequences not just for me, but how this is affecting other people.

N: So the consequences for expelling me is not just for me, they are punishing me and punishing my kids, and punishing my family, for something that I did, you know. So why not punish me... I was prepared to go to jail you know. Every offence has a punishment, you understand?

Den eneste kvinnelige informanten i mitt materiale kom til Norge som Au-Pair. Hun giftet seg med en norsk mann og da hun ble gravid reiste hun tilbake til opprinnelseslandet frivillig for å regularisere oppholdet. Hun bor nå i "hjemlandet" med sin lille sønn som er norsk statsborger, mannen bor i Norge.

P: I know that it is 2 years ban, I did not know that it is 5 years now. I know that there is some offense, but I did not know that they will give you 5 years. It is really disappointing, because I left voluntary, and then they punish you by denying you to go back there for 5 years. And it is very hard, because they know that I am married to a Norwegian and that we have a child.... and... to disappointing. I chose to leave from there, so maybe we can win the case.

Sitatene over kan bidra til å nyansere skillet mellom 'extended border control deportation law's' *regulerende karakter* og 'social control deportation law's' *punitive karakter*. Min empiri viser at personer som har vært bosatt i Norge i en periode og som har familie i landet

også kan utvises for brudd på utlendingsloven¹³⁷. Flere av informantene opplever derfor reaksjonen som *punitiv*.

Det har i den senere tid kommet to viktige dommer fra Den Europeiske Menneskerettighetsdomstolen (EMD) og høyesterett som er av betydning for norsk praksis ved utvisning av personer med barn i riket¹³⁸. UDI sendte 14.07.2011 et brev til Justis-og politidepartementet med forslag om praksisendring med bakgrunn i disse domsavsigelsene. Direktoratet ønsket å kunne legge vekt på en noe videre tilnærming til barnets beste i tråd med dommen fra EMD og Høyesteretts mindretall (UDI 2011b). Departementets tilsva¹³⁹ legger til grunn at det skal ”gjerast ei konkret og heilskapleg vurdering etter utlendingslova § 70, inkludert ei vurdering av barnets beste (...) På denne bakgrunn meiner departementet at det ikkje er riktig å instruere om at eitt eller fleire spesifikke moment skal vere eit vilkår for, eller automatisk medføre, at utvisning reknast som uforholdsmessig” (Justis- og beredskapsdepartementet 2011b). De legger videre til grunn at denne instruksjonen ikke vil medføre noen vesentlig endring i utvisningspraksis av personer som har barn i riket. Utvisning er et inngripende tiltak og det normale er at en utvisning vil gripe inn i familielivet på en belastende måte, og dette er ikke i seg selv tilstrekkelig til at vedtaket er uforholdsmessig (Justis- og beredskapsdepartementet 2011b)¹⁴⁰. UDI har også senere gitt uttrykk for et ønske om oppmykning av praksis¹⁴¹. Departementet ønsker ikke en slik oppmykning da de mener at dette vil undergrave respekten for utlendingsloven og flere vil kunne bryte regelverket, dette vil også svekke myndighetenes mulighet til å opprettholde en kontrollert innvandring¹⁴². UDI argumenterer i sitt forslag til praksisendring for at en slik endring vil medføre flere henleggelsesaker og at respekten for utlendingsloven vil kunne svekkes. Imidlertid ønsker de å bøte på denne utfordringen ved å innføre alternative sanksjonsmidler for mindre brudd på utlendingsloven. *Alternative sanksjonsmidler* som er foreslått er *bøter*, eventuelt *tilleggstid* før permanent oppholdstillatelse kan innvilges (UDI 2011b).

---

¹³⁷ Kun personer uten lovlig opphold kan utvises for brudd på utlendingsloven, dette betyr imidlertid ikke at disse personene ikke kan ha sterk tilknytning til landet.

¹³⁸ EMD *Nunez* og høyesterett Rt. 2011 s. 948 (Kashtanjeva)

¹³⁹ Justis- og beredskapsdepartementet (2011b). GI-14/2011- Instruks.

¹⁴⁰ Se diskusjon om ’normalsituasjonen’ ved utvisning i kapittel 4.2.1.

¹⁴¹ NRK Dagsrevyen 05.02.2012. Innslag med UDI direktør Ida Børresen og statssekretær i Justisdepartementet, Pål K. Lønseth. Se <http://tv.nrk.no/serie/dagsrevyen/nmfa03020512/05-02-2012>

¹⁴² Svar fra statssekretær i Justisdepartementet, Pål K. Lønseth i NRK Dagsrevyen 05.02.2012.

Ved å kunne ta i bruk et større spekter av sanksjoner er direktoratet av den oppfatning at forvaltningens kontroll med inn- og utreise og utlendingers opphold i riket, kan bli mer målrettet og effektiv i forhold til dagens regelverk. Dette fordi man i større grad kan tilpasse reaksjonsformen i den enkelte sak ut i fra forholdets alvor og samfunnets behov for å reagere. Reaksjonen vil da i flere tilfeller fremstå som rimelig og mer i tråd med den alminnelige rettsoppfatning (UDI 2010b).

I *Gjennomføringsplan for utlendingsfeltet 2010* står det at ”Departementet vil på den annen side vurdere mulighetene for andre reaksjoner enn utvisning for mindre grove brudd på utlendingslovgivningen” (Justis- og politidepartementet 2010:27). Hvorvidt departementet fortsatt jobber med dette er uklart, UDI har ikke fått noen tilbakemelding fra departementet på dette forslaget.

Som jeg var inne på i forrige kapittel etterlyser Stumpf (2006b og 2009) en mer differensiert sanksjonsmodell som er mer proporsjonal, og som i større grad tar hensyn til forholdets alvor og de konsekvenser sanksjonen får for den enkelte. UDIs forslag om alternative sanksjonsmidler for brudd på utlendingsloven kan sees i denne sammenhengen. Stumpfs forslag til alternative sanksjoner ligner noe på det forslaget som UDI har kommet med (Stumpf 2009:1739-1740). Imidlertid foreslår Stumpf (2009) at fengselsstraff også kan være en alternativ sanksjon i tilfeller hvor overtredelsene er grove eller omstendighetene skjerpene. Dette forslaget tydeliggjør i stor grad at utvisning er en *punitiv* reaksjon. Dette samsvarer også med mine informanternes forståelse av hva utvisning er. Alle informantene er klar over at de har begått en overtredelse og anerkjenner at alle handlinger får sine konsekvenser. Flere av informantene er imidlertid villige til å ta fengselsstraff for å gjøre opp for seg. Som sitatene ovenfor viser er to av informantene helt klare på at en fengselsstraff ville vært å foretrekke fremfor en utvisning, da de mener at fengselsstraff ville fått mindre konsekvenser for dem selv og for familien. Hvorvidt fengselsstraff eller deportasjon vil få størst konsekvenser vil avhenge fra enkeltindivid til enkeltindivid og om vedkommende har familie i landet eller ikke. Stumpf (2013b) beskriver hvordan en gruppe irregulære arbeidere i USA valgte deportasjon fremfor fengsel, ”fordi deres hovedanliggende var å kunne arbeide for å forsørge familien” (Stumpf 2013b:59).

Som jeg nevnte i kapittel 4 er det de personene som er utvist for brudd på utlendingsloven som gir klare uttrykk for at utvisningen får store konsekvenser for barna og hvordan utvisningen påvirker familien. Dette er sannsynligvis på grunn av at de har blitt rekruttert gjennom en støtteorganisasjon for personer som er utvist og deres familiemedlemmer. Disse personene har, til forskjell fra de som er utvist for brudd på straffeloven, allerede fått erfare hvilke konsekvenser dette får for familien og barna. Alle disse informantene har oppholdt seg i opprinnelseslandet i en kortere eller lengre periode på grunn av utvisningen og har dermed fått oppleve hvilke konsekvenser en utvisning får.

Det vil i mange tilfeller være spesielle praktiske problemstillinger knyttet til å opprettholde kontakten mellom foreldre og barn når en forelder blir utvist og oppholder seg i et annet land (Meidel 2010). ”Små barn kan ikke selv holde kontakten med de utviste foreldrene, og kommunikasjon uten direkte kontakt er vanskelig. Barna er avhengige av den andre forelderens samarbeid og velvilje samt økonomiske evne” (Meidel 2010:177). En av informantene er særlig opptatt av at det var vanskelig å kommunisere med et lite barn på telefonen eller på Skype.

U: .....men min familie og min datter de ble rammet verst, tror jeg. Fordi det å snakke med en liten pike som er 6 måneder, selv om hun reiste akkurat fra (opprinnelseslandet) etter at hun så pappa i to uker for eksempel. Det var ikke noe lett å snakke med henne på Skype, frem til i fjor hun var allerede tre år da. Det er en ting å snakke i realiteten, det er en annen ting å snakke på skype eller på telefonen. Det synes jeg er det verste.

De 4 personene i materialet mitt som har vært borte fra barna sine i den perioden utvisningen varte kan alle fortelle at dette har påvirket deres forhold til barna i større eller mindre grad¹⁴³. Meidel (2010) påpeker at en splittelse av familien ved utvisning ikke er motivert ut fra barnets behov, slik som i andre tilfeller ved splittelse mellom foreldre og barn som for eksempel som følge av omsorgssvikt. Små barn er spesielt sårbare ved en adskillelse fra en omsorgsperson. Det kan være en *psykisk belastning* for små barn å miste sine foreldre (Meidel 2010).

---

¹⁴³ Den kvinnelige informanten som er utvist oppholder seg i opprinnelseslandet sammen med sin norske sønn, og er i så måte ikke adskilt fra barnet sitt. Derimot er det hennes norske ektemann og faren til barnet som er adskilt fra sønnen. Ektemannen bor og arbeider i Norge og forsøker å besøke dem så ofte det lar seg gjøre. Dette barnet blir også fraskilt fra en av sine foreldre, ikke den som er utvist, men den andre parten. Hvilke konsekvenser dette direkte får kommer ikke klart frem av intervjuet, men informanten gir klart uttrykk for at å være adskilt fra ektemannen er en stor belastning.

Young children are especially vulnerable to adverse consequences of separation because of their physical dependence on and emotional attachment to their parents/ primary caregiver. They are also less able to comprehend the circumstances of any separation. Situations which are most likely to impact negatively on young children include [...] situations where children experience disrupted relationship (including enforced separations) [...] (FNs barnekomité generelle kommentar nr. 7, 2005, avsnitt 18).

En av informantene fra et vest-Afrikansk land fikk ikke møte sitt yngste barn før barnet var 3 år gammelt. Hans fravær synes å ha påvirket barna i svært stor grad. Hans yngste datter kjenner ham ikke og sønnen er svært sint på faren for at han har vært borte fra dem så lenge. Jeg spør han hvordan utvisningen har påvirket hans forhold til barna.

N: Ye... It is really affecting, it is really affecting as I am talking with you, because they don't even know who I am. The day when I arrived they were running away from me. I tried to hug her, she was running away from me. My son is really angry with me, we fight every day. I try everything I can to bring them close again. It is something that could cause someone to shade tears, it is something that could make one cry. But that is life.

Sønnen har ifølge faren en utfordrende oppførsel, og han må ha ekstra oppfølging på skolen på grunn av dette. Faren tror at han er psykologisk påvirket av hans fravær.

N: The mother and the grandparents were telling him: "he will soon come, he will soon come". He never trusted any of them again. They will tell him: "don't worry your dad will soon be here". And soon, soon, soon, when is that soon coming? They don't know.

N: One time he left the house in the middle of the night, somebody that was driving at night that saw him on the road and brought him back to the house. He told the man that he was looking for his father.

To av de andre informantene snakker om hvordan barna er tettere knyttet til moren.

S: Yee for my daughter, I don't understand, because the first time I came she called me papa, you know, and I don't... and I don't understand we were talking on Skype you know, we had contact. But I am thinking now, you know if I was here when she was born, then we will have more close relationship, then she will be not all the time something happen she have to go to her mother or maybe when something's happen to she can come to me, you know.

K: Du sa jo litt om det i stad, men jeg vet ikke om du kan si noe om hvordan dette har påvirket forholdet til datteren din?

D: Ja, min eldste datter som bodde med mamma første tre årene av hennes liv, selv nå vi bor sammen nesten 1,5 år, nei litt over ett år, hun er mer knyttet til mamma enn til meg. Så det var veldig vanskelig. Hun kjenner meg godt, hun så meg flere ganger og vi snakket på skype, men du vet Skype hjelper ikke og få gode relasjoner mellom små barn og foreldrene som bor gud vet hvor. Så du vet, min minste datter som er 1,5 år som har kjent meg hele livet sitt det går

veldig fint. Min eldste datter det har vært vanskelig, nå det går bedre, men til å begynne med det var ikke noe lett.

5.2 Kobling mellom brudd på utlendingsloven og kriminalitet

Jeg vil nå vise hvordan myndighetene i stadig økende grad knytter koblinger mellom brudd på utlendingsloven og kriminalitet. Det har blitt et betydelig sterkere fokus på hvordan brudd på utlendingsloven kan føre til og gjøre det ”enklere” å begå andre kriminelle handlinger, og utvisning for brudd på utlendingsloven brukes dermed aktivt som et kriminalitetsbekjempende tiltak. I tillegg kan brudd på utlendingsloven i seg selv sees på som en kriminell handling som kan straffeforfølges, denne problemstillingen vil jeg komme tilbake til i delkapittel 5.2.1.

Avsnittet nedenfor viser hvordan Riksadvokaten kobler sammen brudd på utlendingsloven og kriminalitet.

Utlendinger som oppholder seg i landet med ukjent bakgrunn og identitet, eller som ikke forlater landet til tross for pålegg om det, *kan* utgjøre en betydelig sikkerhetsrisiko og kriminalitetsproblem. Dessuten er brudd på utlendingsloven ikke sjelden en forutsetning for utlendinger som ønsker å begå kriminalitet her i landet, for eksempel omfattende vinningskriminalitet i flere politidistrikt som det har vært atskillige tilfeller av de siste år (Riksadvokaten 2008).

I Kripas rapport ”Den organiserte kriminaliteten i Norge – trender og utfordringer 2013–2014” ser man tydelig eksempel på hvordan irregularitet og uavklart identitet kobles sammen med kriminalitet.

Antallet irregulære migranter som oppholder seg i Norge uten avklart identitet, er bekymringsfullt. Irregulære migranter kan knyttes til ulike kriminalitetsområder, både som ofre og gjerningspersoner (Kripas 2013:4).

Det er en risiko for at antallet mennesker som *oppholder seg ulovlig* i Norge vil øke. Det vil igjen føre til *alvorlig kriminalitet* som *menneskehandel, menneskesmugling, bruk av falske identiteter, svart arbeid, narkotika- og vinningskriminalitet* (Kripas 2013:3. Min kursiv).

Som sitatene ovenfor viser trekker Riksadvokaten og Kripas klare koblinger mellom brudd på utlendingsloven og kriminalitet. Dette medfører at myndighetene forsøker å hindre kriminalitet gjennom å håndheve bestemmelsene i utlendingsloven (UDI seminar 11.10.12).

Håndhevelse av utlendingsloven og utvisning for brudd på utlendingsloven blir på denne måten et kriminalitetsforebyggende tiltak. Som jeg viste i kapittel 3 har det i de senere årene vært et klart fokus på at utvisning kan være kriminalitetsforebyggende. Dette gjelder altså ikke bare utvisning som følge av brudd på straffeloven, men også utvisning etter utlendingsloven.

Som sitatene over viser er det et sterkt fokus på *identitet*. Det vektlegges også at personer uten sikker identitet kan utgjøre en *sikkerhetsrisiko*. Aas (2013a) argumenterer for at dette er ”noe som i stadig større grad rettferdiggjør bruken av tvangsmidler” (Aas 2013a:227) som vanligvis er tiltak som tilhører strafferetten. Dette kan sees i sammenheng med diskursen om *’securitization of migration’* (Huysmans 2006¹⁴⁴). Aas (2011b) viser hvordan ”EU policy documents, migration control is regularly addressed together with issues of terrorism and organized crime” (Aas 2011b:143). “According to Simon (2007), ‘governing through crime’ represents an attempt at solving social problems through strategies of criminalization and aggressive law enforcement (.....)” (Aas 2011b:143). Walters (2004) viser hvordan man i økende grad kan se en tendens til at myndigheter “govern central aspects of global migration by strategies of *criminalization* and *illegalization*” (Walters 2004:247 i Aas 2011b:143. Min kursiv). I Norge kan man også si at det har skjedd en *criminalization* i forhold til identitet og irregularitet, eller andre brudd på utlendingsloven¹⁴⁵. Videre skal jeg se hvordan irregularitet i seg selv sees som en kriminell handling som kan straffes med fengsel eller bøter.

5.2.1 Jeg er ikke kriminell. Motstand mot eksklusjon/ Identitetsbygging

Flere forskere viser hvordan ’immigration violations’ som tidligere var et sivilrettslig spørsmål blir kriminalisert og underlagt strafferettslig behandling (Stumpf 2009:1721, Legomsky 2007 og Kanstroom 2004)¹⁴⁶. Overtredelser av utlendingsloven er straffbart også i

---

¹⁴⁴ Se diskusjonen i Aas (2011b).

¹⁴⁵ Overtredelser av utlendingsloven er straffbart, jf. utl. § 108.

¹⁴⁶ I Norge har man gått i motsatt retning, i alle fall på papiret. I den gamle Utlendingsloven fra 1988 var det en generell straffehjemmel, hvor alle brudd på utlendingsloven var straffbare. I den nye loven fra 2008 er det oppramset en lang liste over spesifikke paragrafer, hvor kun enkelte av lovbruddene er straffbare (Johansen, Ugelvik og Aas 2013:9).

Norge¹⁴⁷. Grove og gjentatte brudd på utlendingsloven kan dermed politianmeldes og straffeforfølges. Brudd på utlendingsloven blir normalt kun behandlet forvaltningsmessig, gjennom ileggelse av administrative reaksjoner som utvisning, bortvisning eller tilbakekall av tillatelse. I 2008 kom imidlertid Riksadvokaten med retningslinjer for når tiltale skal tas ut i slike saker. Man mente at behovet for å reagere strafferettslig på enkelte utlendingslovbrudd hadde økt¹⁴⁸. ”Det bør reageres med straff, i tillegg til en forvaltningsmessig reaksjon, ved bruk av uriktig identitet eller falske reisedokumenter, ved overtredelse av et eksisterende innreiseforbud, ved gjentatte ulovlige innreiser, og ved langvarig ulovlig opphold og ulovlig arbeid” (Riksadvokaten 2008). Årsaken til at man så dette som et behov var at disse ”lovbruddene vanskeliggjør utlendingsmyndighetenes arbeid, medfører vesentlig ressursbruk og kan undergrave asylinstituttet” (Riksadvokaten 2008). Og som tidligere nevnt anser man at personer som oppholder seg i landet med ukjent identitet kan utgjøre en sikkerhetsrisiko og kriminalitetsproblem (Riksadvokaten 2008). Årsaken til at man ønsker å skjerpe praksis og straffeforfølge flere overtredelser av utlendingsloven er tett knyttet opp mot den generelle forståelsen av kriminalitetsbildet, hvor man de senere årene har hatt et økt fokus på organisert kriminalitet og terrortrusselen mot landet. Statistikken over straffeforfølgning av utlendingslovbrudd er mangelfull. Mohn (2013:55) mener at straffeforfølgning i liten grad benyttes ovenfor slike overtredelser, men at dette til en viss grad kan sies å være noe økende.

En straffereaksjon vil kunne komme i *tillegg* til et vedtak om utvisning. Imidlertid ser det ut til at straff ikke er hovedmålet, det legges vekt på at straffesaken ikke skal forsinke behandlingen av utvisningsvedtaket eller være til hinder for en effektiv uttransport. Dette gjelder imidlertid ikke ved særlig grove overtredelser av utlendingsloven, hvor allmenne hensyn gjør seg sterkt gjeldende (UDI RS-2010-021). I Storbritannia har man også i økende grad begynt å straffeforfølge brudd på ’immigration regulations’, imidlertid ser det også her ut til at uttransport er hovedmålet (Aliverti 2012a:6). I enkelte tilfeller kan straffeforfølgelse av utlendingslovbrudd sees på som en sanksjon som kan hjelpe til med å oppnå målet om uttransport. Fengsling etter straffeloven vil ”kjøpe” utlendingsforvaltningen mer tid til å forsøke å overkomme de hinder som eventuelt måtte være i veien for å returnere personen (Aliverti 2012a).

---

¹⁴⁷ jf. utl. § 108

¹⁴⁸ Riksadvokaten (2008)- Riksadvokatens retningslinjer for påtalebehandling av straffbare handlinger som avdekkes i utlendingsaker mv.

Straff kan også komme som et *alternativ* til utvisning, i de tilfeller hvor grove brudd på utlendingslovgivningen ikke fører til en forvaltningsmessig reaksjon. Dette kan være hvis vedkommende som begår overtredelsen er Norsk borger. Eller hvis vedkommende har oppholdstillatelse og vilkårene for tilbakekall av tillatelsen ikke er oppfylt¹⁴⁹. En anmeldelse vil også være aktuelt i de tilfeller hvor vilkår for utvisning er oppfylt, men hvor utvisning vil være et uforholdsmessig tiltak (UDI RS-2010-021). Det vil altså si at hvis myndighetene ikke kan utvise personen for lovovertrædelsen som er begått, har man allikevel muligheten til å ilegge en strafferettslig reaksjon. Hva som er straff og hva som er en administrativ reaksjon ser her ut til å gå over i hverandre. Mindre alvorlige overtredelser av utlendingsloven vil ikke straffeforfølges, og utvisning vil i enkelte saker kunne bli et *alternativ* til straffeforfølgning¹⁵⁰ (Mohn 2013:56).

Som vist ovenfor finnes det ulike sanksjonsmuligheter for brudd på utlendingsloven, *administrative* og *strafferettslige*, disse kan brukes som *alternativer* til hverandre eller komme *i tillegg til*. ”These strategies are not mutually exclusive but can work together” (Aliverti 2012a:2). ”Andrew Ashworth (2000:247) explains that many so-called ’regulatory offences’ are enforced by regulatory agencies that work through threats and negotiation to ensure compliance, thus keeping prosecution as a background threat” (Aliverti 2012a:7). Aliverti (2012b) finner at muligheten for å straffeforfølge brudd på ’immigration regulations’ i all hovedsak fungerer som en slik trussel. Utlendingsloven og utvisningsbestemmelsene skal sikre en regulert innvandring til Norge og er i så måte regulerende av natur, men man kan også bruke trusselen om straffeforfølgelse for å sikre at regelverket følges.

Hvorvidt riksadvokatens instruks praktiseres, eller i hvilken grad brudd på utlendingsloven faktisk forfølges strafferettslig er et empirisk spørsmål¹⁵¹. Husabø og Suominen (2012) viser at hvor terskelen ligger for å opprette en straffesak varierer over tid og fra politidistrikt til politidistrikt. Etterforskningskapasitet og fengslingsplasser kan være medvirkende årsaker

---

¹⁴⁹ Personer med oppholdstillatelse kan ikke utvises for brudd på utlendingsloven

¹⁵⁰ I noen tilfeller kan bruk av utvisning også legitimere mildere straff se Riksadvokaten (1998, punkt IV) (Mohn 2013:56).

¹⁵¹ Mohn (2013:55) mener at straffeforfølgning i liten grad benyttes ovenfor slike overtredelser, men at dette til en viss grad kan sies å være noe økende.

som påvirker valget om å etterforske et lovbrudd begått i en utlendingssak (Husabø og Suominen 2012:18). Dette sammenfaller i stor grad med Aliverti (2012a) sine funn om at uklare retningslinjer for når en overtredelse skal straffeforfølges og ikke bare behandles administrativt fører til lite konsekvent praksis og forskjellsbehandling (Aliverti 2012a). Vurderingen om man skal ta ut tiltale for brudd på immigrasjonsregelverket er strekt preget av skjønnsbaserte avgjørelser. Muligheten for å returnere personen til opprinnelseslandet er her viktig, og tiltale tas generelt ut hvis det *ikke* er mulig å uttransportere personen. Videre spiller nasjonalitet en viktig rolle. De personene som oftest blir tiltalt er personer som kommer fra land hvor Storbritannia ikke har returavtaler. Tilgjengelige etterforskningsressurser og ulikheter mellom distriktene vil også spille inn og føre til en tilfeldig og vilkårlig praktisering av straffeforfølgelse for disse type lovbruddene (Aliverti 2012a). Man kan spørre om en slik praksis er forenelig med kravet om rettferdig og lik behandling. Praksisen er uforutsigbar og det blir derfor vanskelig å forutberegne sin rettslige stilling (Aliverti 2012a og Ashworth 2000:246).

Som jeg har vist tidligere argumenterer Stumpf (2006a) for at man i økende grad ser fremveksten av en 'crimmigration law'. "The closer connection between criminal and immigration law enforcement feeds a growing perception that immigration violations are on the same continuum as traditional crimes" (Stumpf 2013b:63). Et viktig spørsmål blir da om irregulært opphold er en kriminell handling? Eller om det å oppgi uriktig identitet kan karakteriseres som alvorlig kriminalitet slik det fremkommer av Kripos rapport?¹⁵². Flere av mine informanter er svært opptatt av at de ikke er "kriminelle", i tillegg til å skille mellom utvisning av personer som har overtrådt utlendingsloven og personer som har begått det de ser på som "ordentlig kriminalitet". Hva kriminalitet egentlig er blir da et relevant spørsmål å stille. Kriminalitetsbegrepet kan defineres ut fra relasjonen mellom tre sentrale elementer. Et lovbrudd består av en *handling* og en *lovbestemmelse* som angir en beskrivelse av denne handlingen og angir en straff. I prinsippet er dette de to elementene som må være tilstedet for at en handling skal kunne karakteriseres som et lovbrudd, men i praksis trengs også et statlig apparat til å *håndheve loven* (Hauge 1990). "I et moderne samfunn er det svært mange forskjellige handlinger som er straffbare. Ser man alle handlingene under ett, har de bare én ting til felles som skiller dem fra andre handlinger: De er straffbare. For øvrig er de vidt

---

¹⁵² Kripos (2013). *Den organiserte kriminaliteten i Norge – trender og utfordringer 2013–2014*.

forskjellige med hensyn til art og alvorlighetsgrad” (Eskeland 2006:42). Handlinger som å oppholde seg irregulært i landet eller komme til Norge uten gyldig reisedokument vil være av en ganske annen karakter enn andre mer alvorlige kriminelle handlinger, som å skade andres eiendeler eller skade mennesker, ved for eksempel vold eller ran.

En av informantene fra Nigeria anser ulovlig opphold for å være en “uønsket handling”, noe som ikke er bra, men det er ikke noe kriminelt.

N: The offence you commit have a consequence, ether by jail or a fine, you know. The different offences are in categories, you know. So the offences are in different categories, you know. In my case it is a minor offence, you know, you can not throw me in jail for life or... or.... Just for staying illegally, I did not kill anybody, I did not commit any crime, I was not in the street selling drugs.

Han reflekterer også rundt hvordan ulike lovbrudd kan deles inn i ulike kategorier etter alvorlighetsgrad. Han anser det å være irregulær for å være en mindre alvorlig overtredelse. Han er også opptatt av hvordan straffen må være proporsjonal til den lovovertrædelsen som er begått.

Hva kriminalitet er har også vært gjenstand for diskusjon innen det kriminologiske fagfeltet (Høigård 2003, Christie 2004 og Olaussen 2004). Olaussen (2004) argumenterer for at” kriminalitet er handlinger med en bestemt kvalitet, og (...) en *sosial realitet* som finnes uavhengig av enkelthandlinger” (2004:25). Olaussen argumenterer for at kategorien kriminalitet bygger på en allmenn enighet om moralske spørsmål. ”Det essensielle hos Durkheim er hans påpeking av at kriminalitet er *like handlinger- i den forstand at alle samfunnsmedlemmer vanligvis misbilliger dem* (1933:73). Og i likhet med Weber var han opptatt av å få frem den moralske *enigheten*, og at forbrytelser krenker *kollektive følelser*” (Olaussen 2004:28. Kursiv i original). Man kan stille spørsmålstegn ved om irregulært opphold kan karakteriseres som en handling som krenker den kollektive følelse og om det er moralsk enighet om at dette er en handling som er moralsk ond og bør straffes. Christie (2004) argumenterer for at det å klassifisere noe som kriminalitet bare er én av mange mulige måter man kan klassifisere uønskede handlinger på (2004:18). ”Kriminalitet finnes ikke før de uønskede handlingene har vært gjennom høyt spesialiserte meningsskapende prosesser....”

(Christie 2004:17-18). Kriminalitet er en sosial konstruksjon som avhenger av tid, sted og situasjon. Christie mener at ”kriminalitet er et produkt av historiske, kulturelle, sosiale og mentale prosesser” (2004:22). Han argumenterer videre for at handlinger som kan klassifiseres som kriminalitet er som en ”uendelig naturressurs”, og at det er potensielt svært mange handlinger som kan gjøres til gjenstand for kriminalisering (Christie 2004).

Forarbeidene til straffeloven inneholder en prinsipiell diskusjon om kriminalisering. ”Siden straff er et tilsiktet onde, er det naturlig å stille spørsmålet om straff er etisk berettiget, og om hvor langt man i tilfelle kan gå i å bruke straff” (NOU 1983:57 s. 49). Det er derfor nødvendig å stille visse grunnleggende *krav til kriminalisering*. Det kan være vanskelig å angi ”entydige kriterier for hvilke handlinger som bør sanksjoneres med straff” (Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 83). *Skadefølgeprinsippet* er imidlertid et grunnkriterie for kriminalisering.

Kommisjonen har som utgangspunkt at det bør vises tilbakeholdenhet med bruk av straff (.....). Først og fremst bør bare handlinger som medfører skade eller fare for skade, straffsanksjoneres (skadefølgeprinsippet). Atferd bør ikke gjøres straffbar bare fordi et flertall misliker den. Skadefølgeprinsippet bygger på at individet i størst mulig grad bør kunne handle fritt, og at straff bare bør anvendes når tungtveiende grunner taler for det (Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 83).

I tillegg til skadefølgeprinsippet kommer to tilleggsvilkår. For det første må straff ”bare brukes dersom andre reaksjoner og sanksjoner ikke finnes eller åpenbart ikke vil være tilstrekkelige” og for det andre bør straff ”bare brukes dersom nyttevirkningene er klart større enn skadevirkningene” (Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 88). Zedner (2013) argumenterer for at ved kriminalisering av ”immigration offences” blir ikke vanlige standarder for kriminalisering ivare tatt, som for eksempel krav til forsett, skyld og skadepriusippet. Hvis man legger skadefølgeprinsippet til grunn, blir det avgjørende hva det er som kan regnes som skade. ”In respect of many immigration offences it is unclear what the harm, or putative harm, is” (Zedner 2013:51).

En av informanten snakker om hvorvidt opplysninger om uriktig identitet kan karakteriseres som en kriminell handling.

K: If we can talk some more about the relationship between the violation of the immigration law and the deportation or the expulsion, ... the reason why you were expelled was because you gave a different name?

S: Different name yee...

K: And that's the only reason?

S: yeee, for me its not like, not like a crime, for me that is not a crime, you know, because I was facing a situation and I get a bad advice, you know.

Den kvinnelige informanten kom til Norge som Au-Pair og oppholdt seg i en tid irregulært i landet etter at oppholdstillatelsen hadde gått ut. Hun ble stoppet av politiet på vei ut av Norge, hun skulle reise tilbake til hjemlandet for å søke om familiegjenforening med sin norske ektemann derfra.

P: On that day. The immigration checked my passport when I left the country. I admitted that I had been illegal in Norway. I know that I have been illegal, but I did not do anything harm in your country, I helped your country.

Hun vektlegger at skadefølgeprinsippet ikke er oppfylt ved at man oppholder seg irregulært i et land og at hun dermed ikke har gjort noe kriminelt.

Alle informantene som er utvist for brudd på utlendingsloven understreker at ulovlig opphold ikke er noen kriminell handling, og at utvisning dermed ikke er rettferdig. De er videre svært opptatt av å skille mellom utvisning som følge av overtredelse av utlendingsloven og utvisning for brudd på straffeloven. Informanten fra et tidligere sovjet-land snakker om at han har oppholdt seg irregulært i Norge og at han ikke ser på dette som en kriminell handling. Han vektlegger også at han forsøkte å gjøre gode ting mens han var i Norge.

D: Du vet, jeg synes ikke at jeg gjorde noen kriminelle handlinger, selv om jeg bodde i Norge ulovlig jeg prøvde liksom å gjøre gode ting, som å jobbe frivillig og sånt. Selv om jeg hadde store muligheter da jeg bodde på gata, til å begynne med narkotika, til å selge narkotika, men det gjorde jeg ikke. Og da tenkte jeg, hvorfor må jeg straffes så voldsomt? Og du vet, for meg, jeg tenkte ikke så mye på meg, jeg tenkte mest på min datter og min kjæreste som var helt uskyldig i den saken, jeg tror det er de som har blitt straffest mest.

En av informantene snakker om hvor alvorlig han anser det for å være å oppgi uriktig identitet og hvordan andre gjør ting som er mer alvorlig enn det han har gjort.

S: Yeee it's not serious, like... because I see many guy doing like... even more bad than me, and that is not a crime, and they are free here you know, they let them be free here you know. And I don't blame them, because they don't have a choice, and when you don't have a choice, you choose the way you know, it's like giving you more opportunities. They feel like it was

drugs, me I feel it was asylum. (....) So, some they choose the easy way, some choose the hard way, I choose this way, the right way.

Den ene Nigerianske informanten fremhever også at han aldri har hatt problemer med politiet. Han er opptatt av at folk skal vite at det ikke bare er personer som har 'questionable character' som kan utvises fra Norge.

N: When my wife had to explain to some persons, when you does not have a questionable character you can still be expelled. I want to let people know that there are not all that they expel from Norway that have questionable character, like myself, I don't have, I don't have a questionable character. Like I explained to you where I lived to where the police station is in Norway is about 5 minutes walk. Before I went to Nigeria I went to the police station myself with my passport and the ticket, that I paid myself.

K: So you don't think that is it fair that they expelled you?

N: No, it was not really right to expel me because one I do not have any questionable character, two they say that I was supposed to have left the country before the time. I did not get any information. If I had the information I leave!

Den andre informanten fra Nigeria synes det er svært urettferdig å utvise ham som har barn i Norge og setter det opp mot å utvise personer som har begått kriminalitet.

N: It is not like arresting a drug dealer and send him away. A drug dealer that came into Norway and then stayed for three months and then send him away. It is not the same thing to send someone with children away. If you arrest a drug dealer that has no connection to Norway, that came in.. and than yee. You know, selling drugs on the street and then get arrested. You can send him away, because he is trying to destroying society, you know. So you can send him away, but you don't send someone with family away because he stayed in the country illegally.

Hva betyr det å ha 'questionable character'? Eller hva er det som ødelegger samfunnet? Mine informanter er svært opptatt av å distansere seg selv og sine handlinger fra "ordentlig kriminalitet" som er skadelig for samfunnet. Brudd på utlendingsloven vil typisk være handlinger som er straffbare da de er såkalte *mala prohibita*. Dette er handlinger som er straffbare fordi det finnes lovgiving som stempler disse handlingene som straffbare, ikke fordi de sees som handlinger som er moralsk forkastelige eller onde av natur uavhengig av lovgivning (Duff 2011:128). Dette er i motsetning til *mala in se* som er "crimes consisting in conduct whose (supposed) moral wrongfulness is largely independent of the law" (Duff 2011:127). Dette er handlinger som ansees som skadelige eller onde av natur, som for eksempel drap, voldtekt eller andre legemsbeskadigelser. Slike handlinger sees som en

”public wrong” som det er i fellesskapets interesse å sanksjonere¹⁵³.”My claim is not that only morally wrongful conduct is actually criminalized, but that to criminalize conduct must be to portray it as morally wrong” (Duff 2011:127, fornote 5). Spørsmålet er om irregulært opphold eller irregulær innreise uten reisedokumenter er handlinger som er skadelige, samfunnsfiendlige, onde eller moralsk forkastelige av natur? Som sitatene ovenfor viser, reflekterer og moraliserer informantene over det de har gjort. Hva er det som ødelegger eller er skadelig for samfunnet eller hva vil det si å ha en tvilsom personlig karakter? De mener at det de har gjort, som er å oppholde seg i landet irregulært eller å oppgi uriktig identitet ikke er skadelig for samfunnet og at dette ikke kan regnes som kriminalitet. Dauvergene (2008) argumenterer for at irregularitet i stadig økende grad oppfattes som handlinger som er samfunnskadelige og en ”public wrong” som er kriminalitet i *mala in se* forstand. “The predominance of the term “illegal” also underscores a shift in perception regarding the moral worthiness of these migrants. While previously immigration infringements were not widely regarded as criminal, those who enter and remain without authorization are increasingly perceived a “criminal” in a *mala in se* sense (Dauvergene 2008:16).

Det spesielle med flere av bestemmelsene i utlendingsloven er at de er straffbare kun for utenlandske statsborgere. Stumpf (2013b) argumenterer derfor for at man i slike tilfeller faktisk ikke straffer *handlinger*, men *status*. ”In contrast to traditional criminal violations which target *conduct*, migration crimes are unique in requiring as an element the *status* of being a noncitizen without federal immigration authorization. In other words, it is not conduct but rather a person’s citizenship status that defines the violation of criminal law” (Stumpf 2013b:69-70. Min kursiv). ”Enda mer problematisk og vanskelig er det at disse lovbruddene ofte er en helt nødvendig del av *mobiliteten* også for de som har høyst legitime mål for reisen” (Johansen, Ugelvik og Aas 2013:17. Min kursiv). Dette gjelder for eksempel flyktninger som må ta seg inn i Europa ved hjelp av illegale midler for å kunne søke om beskyttelse. Flere forskere peker på at det i mange tilfeller er umulig for flyktninger å ta seg inn i Europa på lovlig vis (Vevstad 2013 og Aas 2011b) og hvordan de strenge tiltakene som er igangsatt for å hindre ulovlig innvandring fører til negative konsekvenser for flyktninger (Dauvergene 2008).

---

¹⁵³ Imidlertid kan straffeloven “provide distinctive definitions of the public wrongs that it identifies” (Duff 2011:127, fornote 5). Det er i følge Duff to veier til kriminalisering, én gjennom å identifisere handlinger som er moralsk gale også forut for lovgivningen, da har man å gjøre med en potensiell *mala in se* handling. Den andre veien er gjennom å regulere adferd, selv om en slik adferd ikke sees som moralsk gal forut for regulering, man kan allikevel ha gode grunner til å regulere for eksempel trafikk.

5.3 Utvisning for å hindre uønsket mobilitet

Som jeg har vært inne på tidligere kan utvisning brukes som et redskap for å inkapasitere og på den måten hindre uønsket *mobilitet*. Westfelt (2008) viser hvordan utvisning er en strategi for å håndtere og kontrollere *mobilitet*, denne avhandlingen omhandler kun utvisning for brudd på straffeloven. Man anser utenlandske kriminelle for å være uønsket i landet og kontrollerer denne befolkningsgruppens mobilitet ved å utvise dem og på den måten ekskludere dem gjennom en territoriell *exkapisitering* (Westfelt 2008). Som jeg var inne på tidligere i kapitlet mener Legsomsky (2007:725) at inkapasitering også er en viktig begrunnelse for utvisning etter utlendingsloven. Innreise- og oppholdsvilkår er utformet på en slik måte at man skiller ut de migrantene som man ikke anser som ønskede, disse personene vil dermed ikke oppfylle vilkårene etter loven og kan dermed utvises fra landet.

”På lik linje med bevegelser av kapital, varer og informasjon representerer menneskets mobilitet et viktig aspekt ved den globale utviklingen” (Aas 2007:29). Å være mobil og å kunne bevege seg fritt om i verden blir høyt verdsatt i den globale tidsalderen (Baumann 1998:77). Paradoksalt nok er denne mobiliteten tett forbundet med effektiv kontroll av den samme mobiliteten (Aas 2007:31). Baumann (1998) argumenterer for at friheten til å kunne bevege seg rundt i verden eller det å ikke ha denne friheten har blitt en av de viktigste stratifiserende faktorene i globaliseringens tid (Baumann 1998:87). ”Å være lokal i en globalisert verden er et tegn på sosial deprivasjon og fornedrelse” (Baumann 1998:2). Baumann kaller dette ”the exterritoriality of the new global elites and the forced territoriality of the rest” (Baumann 2000b:221)¹⁵⁴. Mobilitet blir høyt verdsatt i dagens globaliserte verden, men som flere forskere viser¹⁵⁵ er det ikke alle som har anledning til å delta i den globale og mobile verden; man har å gjøre med en høyst *stratifisert mobilitet* (Aas 2007:31. Min kursiv). ”The freedom of movement awarded to most cosmopolitan actors stands in stark contrast to the immobility regimes to which a larg part of the world’s population are subjected” (Aas

---

¹⁵⁴ Det kan være nyttig å nyansere dette perspektivet noe. Enkelte grupper blir utsatt for mer repressiv kontroll enn andre, imidlertid argumenterer Bigo og Guild (2005a) for at Bauman er for optimistisk når det gjelder elitens ’freedom of movement’. De hevder at alle blir kontrollert av den transnasjonal overvåkingen, selv elitene (2005a:3). Selv fri innvandring er en form for innvandringskontroll (Brochmann 1999). Bigo og Guild argumenterer videre for at fattige mennesker ikke er fanget i det lokale slik som Bauman sier, disse personene kan også emigrere og på den måten er man med på å restrukturere maktbalansen mellom rike og fattige land (2005a:3).

¹⁵⁵ Brochmann (1999), Castler og Miller (2009), Bigo og Guild (2005a og 2005b), Weber og Bowling (2004).

2011b:147). Brochmann (1999) viser at enkelte grupper mennesker blir utsatt for strengere kontroll enn andre. OECD landene nyter generelt godt av mindre restriksjoner og kan reise forholdsvis fritt i Europa. Europeiske statsborgere kommer på toppen av hierarkiet med full 'freedom of movement' innen hele EU området (1999:3). Denne nye eliten er ikke kun betinget av statsborgerskap, men også klasses tilhørighet. "Class plays an important role: destination countries compete to attract the highly skilled through privileged rules on entry and residence, while manual workers and refugees often experience exclusion and discrimination" (Castles og Miller 2009:4). "Throughout the world, rich and professional people can go to work and live where they like; it is the poor who are unwanted" (Hudson 2011:124)¹⁵⁶. En slik kategorisering skaper et hierarki av stater og statsborgerskap (Aas 2013b). Imidlertid er ikke plassering "bare et spørsmål om landet er rikt eller fattig, men også i hvilken grad det produserer uønsket mobilitet, og om det er villig til å samarbeide for å begrense denne mobiliteten samt ta tilbake dem av sine borgere som er uønsket i vestlige land" (Aas 2013b i Aas 2013a:229).

En av informantene reflekterer rundt det faktum at det finnes et hierarki når det kommer til bevegelsesfrihet, og hvordan personer fra fattige land ikke har de samme mulighetene til 'freedom of movement'.

P: I chose to go to Norway because it was a big opportunity that my host family bring me to Norway. And it is really hard for me as a (nasjonaliteten). It is very hard if you are from Asia to go to another place, especially in Europe. I got the opportunity so....

K: Why is it hard to go somewhere else?

P: Because for the Asian people, like me. We can see that sometimes because, you have a lot of documents that you need to present, because of poverty, we are a third country, that makes it difficult for us to go to another country. So I can say that I am very lucky that the Norwegian family bring me to Norway. Because they are the ones that started everything and paid for everything, including my air ticket.

En av informantene snakker om betydningen av å ha Europeisk statsborgerskap

S: He (sønnen) has double citizenship. But I am following the Norwegian one (ler)..

K: You are using the Norwegian passport?

S: Yes

K: Why?

---

¹⁵⁶ Se også Guild (2005) som viser at eksklusjonen av de fattige har vært målsetningen for innvandringsreguleringen i Europa fra 90- tallet og frem til i dag. Fattigdom ekskluderer mennesker fra å flytte og mangel på mobilitet fører til at man går glipp av økonomiske muligheter (Dauvergene 2008:154).

S: I think it is better to use that one. For him to go out to another country, because for us we need to have some documentation..... but for European people they can go out and they can go in to another county.

K. Is it easier for them to travel you mean?

S: Yes, yes

Alle skal ha rett til å forlate ens egent hjemland¹⁵⁷, men det finnes imidlertid ingen internasjonal rett å reise inn i et annet land (Hammar 1990). Dauvergene (2009) viser at den uønskede mobiliteten som er strengt regulert også i mange tilfeller er kriminalisert. Enkelte av mine informanter vil havne i den siste kategorien mennesker, hvor deres mobilitet er uønsket og kan straffefølges. ”Det å krysse grensen (.....) blir en målskive for kriminalisering. Mennesker deles inn i underkategoriene ”lovlig” og ”ulovlig” ”(Aas 2013a:299). Dauvergen (2009) argumenterer for at det å bevege seg over landegrenser ikke er kriminalitet, men burde være en rettighet. ”Of all the specific liberties which may come into our mind when we hear the world ”freedom”, freedom of movement is historically the oldest and also the most elementary. Being able to depart for where we will is the prototypical gesture of being free, as limitation of freedom of movement has from time immemorial been the precondition for enslavement” (Arendt 1968:9).

En av informantene reflekterer tydelig rundt denne retten til å bevege seg fritt mellom ulike land. Han mener at ’freedom of movement’ burde være en rettighet. Jeg spør informanten hva han tenker om at han har blitt utvist fordi han har vært ’ulovlig’ i landet.

N: I always knew that it is not right to... it is not right for me to.... It is not criminal offence. People have the right to choose where they want to live you know. As long as you are not a criminal, as long as you are not committing crimes, people should have the right to move. But, but... for me to go into someone’s county without a permission you know, it is not fair to go into someone’s country without the right papers, it is a little bit wrong. But all the same you know, it is a process that has to be looked into carefully, because people have reasons to move. Some people move because they are in a war, because they don’t have food, good water, people have different reasons to move you know.

De Genova (2010) argumenterer for at ’the freedom to move’ ikke kan forstås som en rettighet, da rettigheter må være tilknyttet et politisk regime. ”We must emphatically distinguish between freedom- as ontological condition- and anything on the order of a ”right”

---

¹⁵⁷ Artikkel 13 i FN’s verdenserklæring om menneskerettigheter av 1948. Imidlertid fører *eksternalisering* av innvandringskontrollen til at personer blir hindret fra å emigrere (Se blant annet Hudson 2011).

that has been ordained within one or another normative or juridical framework. In this regard, the freedom of movement may best be understood, precisely, *not* as a right- and neither as something so juridical (and decidedly modern) as a “human right”, nor anything so metaphysical as a putative “natural right”(De Genova 2010:39).

Statens suverene rett til å bestemme hvilke personer som har lov til å reise inn i landet og hvem som har rett til å oppholde seg på territoriet og under hvilke vilkår (Hammar 1990:9) gjør at ‘freedom of movement’ ikke kan sees som noen rettighet. Som jeg har nevnt tidligere gjelder denne suverene retten også beslutningsmyndighet over hvem som kan utvises fra landet. Slik som Westfelt (2008) viser kan utvisning derfor sies å være en teknikk som styrer eller hindrer mobilitet. Dette gjelder både for personer som er utvist for brudd på straffeloven og for de som er utvist for brudd på utlendingsloven. Utvisning kan sies å være et ”immobility regime” (Aas 2011b) både for å sende personer ut av landet og for å hindre senere innreise.

5.4 Følelsen av skam ved retur til opprinnelseslandet

” Migrasjon er vanligvis sett på som en prosess som kun går i én retning, der studier fokuserer på hvorfor folk flytter, migrasjonsreisen, ankomst -og integreringsspørsmål, men sjelden på hjemsendelse” (King 2000:7). Westfelt (2008) argumenterer for at man kan se utvisning som en del av en migrasjonsprosess, hvor utvisning fungerer som tvungen repatriering.

Returnmigrasjon er et komplekst felt som jeg ikke skal gå i detalj på i denne oppgaven. Det er imidlertid interessant å se på noen aspekter ved dette fenomenet, da enkelte av mine informanter har historier og erfaringer med retur til opprinnelseslandet. En retur fra Norge vil kunne arte seg veldig forskjellig avhengig av ulike omstendigheter. Faktorer som kan spille inn er bakgrunnen for innreise, oppholdsstatus i Norge, hvilken landbakgrunn vedkommende har og omstendigheter rundt selve utreisen, for eksempel om utreisen kommer som følge av en utvisning, eller om returen er tvungen eller frivillig.

Alle informantene som er utvist for brudd på utlendingsloven har reist frivillig ut av Norge etter å ha oppholdt seg her irregulært i en periode, enten som avviste asylsøkere eller

irregulært etter at oppholdstillatelse hadde gått ut¹⁵⁸. Alle informantene har norske ektefeller og barn som er norske statsborgere. På grunn av etablering av familieliv og en følelse av ansvar ovenfor familien gir flere av informantene uttrykk for et ønske om å få slutt med dette ”ulovlige”, hvor man ønsker å regularisere oppholdet og begynne et nytt liv. Alle informantene uttrykker også tanker om at tvungen retur vil gjøre det vanskeligere å returnere til Norge på et senere tidspunkt og velger dermed å returnere frivillig. De blir rådet av ulike instanser til å dra tilbake til hjemlandet for å søke om familiegjening derfra. Når de søker om familiegjening er det flere av informantene som ”legger alle kortene på bordet” og forteller myndighetene hele historien om irregulært opphold i Norge og i enkelte tilfeller bruk av uriktig identitet. Informasjonen de gir ved søknad om oppholdstillatelse medfører at utlendingsmyndighetene fatter vedtak om utvisning.

Den andre formen for retur er tvangsretur, hvor myndighetene organiserer transporten og effektuerer denne med tvang mot personens vilje. Å dra et så skarpt skille mellom frivillig- og tvungen retur reflekterer imidlertid ikke nyansene i fenomenet. Selv om personen i enkelte tilfeller reiser tilsynelatende frivillig, vil nok dette i mange tilfeller føles som en tvungen retur, da personen ikke føler at det finnes noe annet alternativ enn retur. For de personene som returnerer er ikke skillet mellom frivillig retur i regi av IOM og deportasjoner alltid klare. Begge former for retur anses som ufrivillig og er knyttet til skam og sosialt stigma (Thorbjørnsrud m. fl. 2013:66). Den norske studien som omhandler forholdene for personer som har returnert til kurdisk- Irak samsvarer i store trekk med annen forskning på feltet. Brotherton (2008) viser hvordan personer som blir utvist fra USA og uttransportert til den Dominikanske republikk møter et svært vanskelig liv, hvor samfunnet der ser på de deporterte som ”less than human”. Han viser hvordan de blir marginalisert og hvordan de er mer utsatt for blant annet politivold. Peutz’ (2006) studie av personer som deporteres fra USA og Canada til Somalia viser hvordan disse opplever en ny eksklusjon fra det somaliske samfunnet når de returnerer dit. De vender tilbake som mislykkede innvandrere. De har vanskeligheter med å tilpasse seg og føler at de ikke høre hjemme i Somalia. Headley’s (2005) studie fra Jamaica viser hvordan deporterte ofte er stigmatiserte, utenfor samfunnet og uten fast bopel. Mine informanter reflekterer også rundt noen av problemstillingene som fremkommer i forskningen som er nevnt ovenfor. Spesielt to av informantene reflekterer

---

¹⁵⁸ En migrant kan returnere frivillig til hjemlandet etter å ha fått avslag på søknad om oppholdstillatelse, enten på egenhånd eller ved ’assistert frivillig retur’ hvor man får både økonomisk og praktisk hjelp fra norske myndigheter til å returnere. Se UDI assistert frivillig retur: <http://www.udi.no/Sentrale-tema/Retur-og-tilbakevending/Retur-frivillig-og-tvungen/>

tydelig rundt følelse av skam ved retur til opprinnelseslandet, til tross for at de returnerte frivillig. En informant fra et vest-Afrikansk land forteller.

S: And me before I came my mother make a lot of sacrifice, she sell many things, many of her things, for me to succeed in life, so I don't want to go back, because when I go back its like I can't make it and people there... You feel ashamed when you go back without realizing nothing so...

Videre snakker han om hvordan 'deportees' blir oppfattet i opprinnelseslandet.

S: No.... people they reject them you know, because they say that you have the opportunity to make it, to go to Europe. They are thinking like... if you go to Europe you have to succeed, you understand... So if you don't make it, it's like.... Its like when you come you will be welcome, but they will get disappointed about you.

Da vedkommende returnerte til hjemlandet ønsket han ikke å fortelle hvorfor han returnerte eller at han var kommet tilbake for å bli på ubestemt tid, altså inntil innreiseforbudet var over. Han var redd for at folk kom til å tro at han hadde gjort noe galt i Europa hvis de fikk vite at han var utvist. Han fortalte derfor at han bare var tilbake på ferie og at planen var å reise tilbake til Europa så snart som mulig. Jeg spør informanten hvordan folk ville reagere hvis de fikk vite at han var utvist fra Europa.

S: Yeee, they will talk you know, they will talk about many things, maybe I have been selling drugs and then they expel me... Or me I don't want to tell them the truth, you know. I don't want like... I was scary about that too.

Det informanten ovenfor beskriver er en form for 'dobbelstigma' (Peutz 2010:385). Personen er ekskludert fra Norge, men personen føler seg også marginalisert ved retur til "hjemlandet". "Deported bodies are suspected of carrying with them the pollution contracted abroad while also remaining anomalies at home, their forced return subverting the mythologized immigrant success story" (Peutz 2010:385).

5.5 Strategier for å omgå utvisningen. "EØS-løsningen"

Selv om en person er utvist fra Norge og Schengen, vil vedkommende nødvendigvis ikke være forhindret fra å bosette seg i et annet land innenfor Schengen. Fire av fem informanter i mitt materiale var på det tidspunktet jeg intervjuet dem bosatt i andre Europeiske land. De benytter seg av den såkalte 'EØS-løsningen'. Som innebærer at man ved å gjøre gjeldende den norske ektefellens EØS-rettigheter kan få opphold i et annet Europeisk land, selv om utvisningen til Norge fortsatt er gjeldende. Mine informanter som har benyttet seg av denne løsningen fikk altså innvilget innreisevisum og oppholdstillatelse i henholdsvis Sverige og Danmark, at personen var utvist fra Norge var kjent for vedkommende myndighet da de innvilget opphold. Dette er mulig fordi EØS-regelverket legger til rette for mobilitet over landegrensene, unionsborgerne og deres familiemedlemmer har svært sterke rettigheter til å kunne bevege seg fritt og bosette seg i andre medlemsstater. På denne måten kunne informantene fortsette familielivet i et annet Europeisk land, selv om de er utvist fra Norge. Dette har vært av svært stor betydning for mine informanter som har barn i Norge. Denne løsningen gjorde at barna ikke trengte å være adskilt fra sine foreldre i hele den perioden utvisningen varte.

Innreiseforbudet som følge av en utvisning er dermed ingen absolutt hindring for mobilitet. Det er snakk om et ressursproblem, hvor enkelte har mulighet til å nyttegjøre seg av dette regelverket og dermed oppnå muligheten til fritt å bevege seg innen EU. Mine informanter som har benyttet seg av denne løsningen er ressurssterke personer som til en viss grad har mulighet til å omgå utvisningen. Denne strategien krever ressurser i form av kunnskap om et komplisert regelverk, økonomiske ressurser, samt fleksibilitet og vilje/evne til å flytte familien til et annet Europeisk land. Utvisningen har imidlertid, for enkelte av informantene, medført store negative konsekvenser for dem selv og for familien *før* de klarte å realisere 'EØS-løsningen'¹⁵⁹. Imidlertid kan disse personene i all hovedsak ikke betegnes som en *Homo sacer*-skikkelse som er utstøtt fra loven og samfunnet. Dette er en gruppe som jobber for sine rettigheter og finner løsninger til det beste for seg og sin familie. Som vist tidligere i

---

¹⁵⁹ Se kapittel 5.1.1 'Utvising som straff for familien- Forholdsmessighet og proporsjonalitet, og kapittel 7.2 'Når får jeg se mine barn igjen?'

oppgaven har Agambens teori om *Homo sacer* blitt kritisert for å formidle et negativt og svakt bilde av mennesket (Esposito 2008), i tillegg mangler en analyse basert på dette teoretiske rammeverket et handlende subjektet (Negri 2008). I kapittel 4 viste jeg hvordan man ikke kan karakterisere de informantene som er utvist for brudd på straffeloven som *Homo sacer*. Det er imidlertid viktig å nyansere dette argumentet noe, da enkelte av disse informantene som vist vil kunne sies å ha likhetstrekk eller i alle fall kunne nærme seg en *Homo sacer*- liknende tilstand. Selv om flere av informantene er svært ressurssterke og jobber for sine rettigheter, er det imidlertid flere som viser passivitet ovenfor den eksklusjonen de blir utsatt for. Dette kan vitne om en følelse av avmakt eller at man godtar den behandlingen man blitt utsatt for. Dette kan kanskje sies å være noe i kontrast til informantene jeg har intervjuet for brudd på utlendingsloven, som i kanskje enda større grad ser ut til å finne løsninger for å bedre sin livssituasjon. Jeg vil argumentere for at denne gruppen kommer lenger vekk fra en rettighetsløs *Homo sacer*-skikkelse enn de informantene som er i Oslo fengsel kan sies å være. De personene jeg har intervjuet som er utvist for brudd på utlendingsloven kunne sies å være i en spesiell posisjon fordi de er gift med norske statsborgere. Dette gjør dem i stand til å kjempe for sine rettigheter på en annen måte enn de informantene jeg intervjuet i Oslo fengsel. Det er viktig å understreke at disse informantene er i en spesiell posisjon og kan ikke på noen måte sies å gi et representativt bilde av de utvistes livssituasjon. Man kan anta at andre mindre ressurssterke grupper vil kunne befinne seg i en ganske annen posisjon og være ennå mer sårbare som følge av utvisningen.

Som nevnt tidligere begrenser internasjonale menneskerettigheter den suverene maktens adgang til å utvise utenlandske statsborgere. Guild (2009) argumenterer for at disse begrensningene er en sentral kilde for individets handlingsrom. Menneskerettighetene setter enkeltindivider i stand til å kjempe for sine rettigheter og gir enkeltindividene en betydelig handlingsevne overfor staten (Guild 2009:48). Som vi har sett er denne rettighetsdiskursen med på å forhandle grensene for hvem som kan utvises og hvem som er beskyttet mot utvisning. Spesielt relevant for mine informanter som er utvist for brudd på utlendingsloven er deres evne til å nyttegjøre seg av de ressursene som ligger i retten, ikke i menneskerettighetene, men i EØS-retten. I neste kapittel vil jeg se nærmere på begrepet om *rettsfjerne personer* og se hvorvidt eller i hvilken grad mine informanter kan sies å være fjernt fra retten eller ikke ha evner til å nyttegjøre seg den. Jeg vil argumentere for at dette begrepet er mer egnet, enn Agambens (2010) *Homo sacer* begrep, til å analysere den posisjonen utviste personer befinner seg i. Enkelte av mine informanter ser ut til å ha svært mangelfull kunnskap

om utvisningen og dens konsekvenser. Dette påvirker personenes hverdag på en negativ måte og flere er svært usikre på hva som kommer til å skje i fremtiden. Som jeg har vist i dette kapitlet gjelder dett imidlertid ikke alle informantene. Enkelte har god kjennskap til regelverk og evner i stor grad å mobilisere det potensialet som ligger i retten. Jeg vil også vise hvordan utlendingsloven og straffeloven ikke innehar de samme rettssikkerhetsgarantiene, til tross for at forvaltningen har anledning til å bruke tvangsmidler og andre repressive tiltak som utvisning. Hvilke konsekvenser fører dette med seg?

6 Rettssikkerhetsgarantier i straffeloven og i utlendingsloven

I straffeloven er det innebygget en sterk rettighetstenkning og den er preget av flere prosessuelle regler for å ivareta rettssikkerheten. Utlendingsrettens plassering innen forvaltningsretten gjør at man i saker etter utlendingsloven ikke har de samme rettssikkerhetsgarantiene som i en straffesak (Stumpf 2009 og Legomsky 2007). Som jeg viste i kapittel 4 og 5 er det flere *innholdsmessige* likhetstrekk mellom straff og utvisning. Utvisning kan medføre store konsekvenser og kan oppleves som en punitiv reaksjon for de denne reaksjonen rammer, men siden utvisning ikke er klassifisert som straff gjelder ikke strafferettens rettssikkerhetsgarantier. I tillegg er det slående hvordan straffens *begrunnelser* til en viss grad er sammenfallende med hvordan man begrunner utvisning av utenlandske statsborgere. “Because each of these justifications- *incapacitation, deterrence and retribution*- is traditionally accepted as part of our criminal law, as opposed to our civil law, one might well assume that persons subject to these types of proceedings should at least have the most basic constitutional rights accorded to criminal defendants” (Kanstroom 2000:1894. Min kursiv). I mange tilfeller er rettssikkerheten bedre ivaretatt for personer som er tiltalt eller dømt etter straffeloven, enn for utenlandske statsborgere som ikke har gjort noe straffbart, men som er underlagt immigrasjonslovgivningen (Stumpf 2006a:392-394 og Cornelisse 2010:25). Jeg vil argumentere for at personer som blir utvist fra Norge mangler noen grunnleggende prosessuelle rettigheter som kan gjøre det vanskelig å tilegne seg den informasjonen de har behov for i en vanskelig og sårbar livssituasjon.

Som vist i kapittel 3 har det siden 80-tallet blitt en stadig tettere sammenheng mellom immigrasjons- og kriminalitetskontroll. Legomsky (2007) viser hvordan hånhevelsen av immigrasjonslovgivningen har tatt inn i seg normer fra strafferetten, imidlertid har den ikke inkooperert rettssikkerhetsgarantiene fra straffeprosessen. ”Rather than speak of importation of the criminal *justice* model, then, a more fitting observation would be that immigration law has been absorbing the theories, methods, perceptions, and priorities of the criminal *enforcement* model while rejecting criminal *adjudication* model in favor of a civil regulatory regime” (Legomsky 2007:472).

Rettsikkerhet kan sies å være en grunnleggende verdi i den liberale rettsstaten (Bernt 2007:375). Tamanaha (2004) argumenterer for at ”rettsikkerhet er et overordnet politisk ideal i verden i dag til tross for at man ikke er enige om innholdet i begrepet” (Tamanaha 2004:4). Allikevel er det enkelte elementer i rettsikkerhetsbegrepet det er allmenn enighet om (Bernt og Rasmussen 2010:46). Sentralt i begrepet står tanken om at enkeltindividet har en personlig integritet og autonomi som skal være beskyttet mot overgrep og vilkårlig behandling fra myndighetene. For å være vernet om overgrep og vilkårlig behandling må vedkommende ha mulighet til å *forutberegne sin rettsstilling og forsvare sine rettslige interesser*. Hensynet til *likhet og rettferdighet* anses også som viktige rettsikkerhetsprinsipper (Bernt 2007:374). Rettsikkerhetskravene kan deles i to kategorier; *materiell rettsikkerhet*, som oppstiller krav til den rettslige avgjørelsens innhold, og *prosessuell rettsikkerhet* som angir kravene til hvordan avgjørelsen blir truffet (Bernt og Rasmussen 2010:47). Innenfor disse to kategoriene finnes det flere ulike *rettsikkerhetsgarantier*, som skal ”garantere” at rettsikkerhetskravene blir ivare tatt¹⁶⁰.

6.1 Materiell rettsikkerhet

Legalitetsprinsippet, oppstiller krav om at et inngrep må være hjemlet i lov. Lovregelen angir hva som er rettmessig inngripen eller hva som kan regnes som et overgrep eller vilkårlig behandling (Andenæs og Fliflet 2006:226-227). At inngrepet må være hjemlet i lov er også en forutsetning for at borgerne skal kunne *forutberegne sin rettsstilling*¹⁶¹. Rettsreglene som omhandler utvisning ble beskrevet i kapittel 3. Det vil imidlertid være vanskelig å gjøre seg kjent med sine rettigheter og kunne forutberegne sin rettsstilling i et komplekst moderne rettsystem. Man vil i mange tilfeller derfor være avhengig av økonomisk kostbar advokatbistand for å kunne realisere sine rettigheter. Jeg vil komme tilbake til denne problematikken senere i kapitlet.

---

¹⁶⁰ De materielle- og prosessuelle rettsikkerhetsgarantiene som beskrevet nedenfor er ikke en utømmende liste, men et utvalg av materielle- og prosessuelle krav som er mest relevant sett i forholdt til en utvisningsvurdering.

¹⁶¹ Dette innebærer at rettsreglene skal være tilgjengelige for befolkningen og nedskrevet. Se Bernt 2007 s. 378 for diskusjon rundt vanskeligheter ved forutberegnelighet ved ulovfestet rett eller problemer med forutberegnelighet når retten bygger på praksis. Det settes også ulike krav til klarhet og presisjon i utforming av rettsreglene.

Forholdsmessighetsprinsippet, er en viktig rettssikkerhetsgaranti, og som tidligere vist et grunnleggende prinsipp i norsk strafferett. Som jeg viste i kapittel 4 og 5 er forholdsmessighetsvurderingen også sentral når det kommer til utvisning av utenlandske statsborgere¹⁶².

6.2 Prosessuell rettssikkerhet

Prosessuell rettssikkerhet omhandler krav til hvordan avgjørelsen blir truffet, altså krav til saksbehandlingen. For at man skal kunne sikre borgerne mot overgrep og vilkårlig behandling fra myndighetene er det viktig at offentlige beslutninger oppfyller kravene til *uavhengighet*, *objektivitet* og *saklighet* (Bernt 2007:380-381). Et vedtak om utvisning treffes ikke av domstolen, men av administrativ myndighet. Utlendingsdirektoratet er førsteinstans og Utlendingsnemda er klageinstans. Ved utarbeidelse av ny utlendingslov¹⁶³ ble det diskutert hvorvidt det kunne være hensiktsmessig å behandle utvisning i domstolen. Imidlertid kom departementet frem til at ”administrativ behandling best vil sikre rettssikkerhet, forutberegnelighet og likebehandling i utvisningssaker” (Ot.prp. nr. 75 s. 294). Dette begrunnes med at utlendingsforvaltningen har en spesialisering og en landkunnskap som ikke domstolen besitter. I tillegg sees det hen til at det er prosessøkonomiske fordeler ved å behandle utvisning i forvaltningen og ikke i domstolen.

For at en person skal ha mulighet til å forsvare sine rettslige interesser må prinsippet om *kontradiksjon* ivaretas av lovgivningen og i praksis. Dette er et sentralt prinsipp i både forvaltningsretten og i straffeprosessen, hvor partene skal få mulighet til å uttale seg om påstander som blir fremmet i en forvaltningsrettslig prosess¹⁶⁴ eller i forbindelse med en rettergang (Mæhle 2007a:170). Dette gjelder for eksempel; krav på å varsles til rettsmøter, rett til å være til stede under forhandlingene, til å gjøre seg kjent med materialet som brukes og å ta til motmæle mot det (Slettan og Øie 2001:328). For å ivareta disse rettssikkerhetsgarantiene skal en utlending som vurderes utvist fra riket *forhåndsvarsles* om

---

¹⁶² Stumpf (2006b og 2009) argumenterer imidlertid for at det ikke gjøres noen reell forholdsmessighetsvurdering i utvisningssaker siden det ikke foreligger noen alternativ sanksjonsmulighet. Imidlertid vil også lengden på innreiseforbudet ivareta hensynet til forholdsmessigheten, da dette kan gjøres tidsbegrenset eller varig.

¹⁶³ Lov av 15. mai 2008 nr. 35 og utlendingers adgang til riket og deres opphold her (Utlendingsloven).

¹⁶⁴ Kravet til kontradiksjon gjelder også forvaltningsmessige vedtak jf. forvaltningsloven § 16. Forvaltningsloven gjelder for utlendingsloven så fremt ikke annet følger av loven, jf. utl. § 80.

dette¹⁶⁵. Varselet skal gis skriftlig og angi det faktiske og rettslige grunnlaget for utvisningssaken, og utlendingen skal gis en rimelig frist til å kommentere varselet¹⁶⁶.

Ut i fra funnene i mitt materiale kan man sette spørsmålstegn ved om rettssikkerheten til de dette gjelder blir ivaretatt på en tilfredsstillende måte. Flere av de jeg intervjuet i Oslo fengsel informerte om at de ikke hadde mottatt noe forhåndsvarsel eller de var usikre på om de hadde mottatt dette. Det er riktignok store forskjeller i funnene, enkelte av informantene ser ut til å ha mottatt forhåndsvarsel om utvisning og har kommet med en uttalelse til utlendingsmyndighetene før vedtaket om utvisning ble fattet. Jeg spør en av informantene hvilken informasjon han har fått i løpet av utvisningsprosessen og om han har mottatt forhåndsvarsel.

R: They gave me one paper to answer, but I signed that paper to tell that I agree to be deported, that's it. It was five months ago, they send me the final decision.

Av personene i mitt materiale som er utvist for brudd på utlendingsloven er det kun to informanter som opplyser å ha mottatt forhåndsvarsel og som har kommet med en uttalelse til utlendingsmyndighetene. Én av informantene forteller at han ikke mottok noe forhåndsvarsel.

K: But did you... where you able to give a statement, because normally they will send you this letter before they expel you and tell you that you might be expelled, and then you can answer.

S: Nei. No they did not send me that letter before, they just send me a letter telling me that I am expelled for this.... For this year...

Om mine informanter har mottatt forhåndsvarsel eller ikke er det vanskelig for meg å etterprøve. Dette er fra min side heller ikke ønskelig eller interessant. Det jeg legger vekt på her er at flere ser ut til å ha svært mangelfull kunnskap om prosessen og konsekvensene av et utvisningsvedtak og hva denne usikkerheten gjør med enkeltpersoner i en svært sårbar livssituasjon. At de sier at de ikke har mottatt forhåndsvarsel trenger nødvendigvis ikke bety at de ikke har mottatt dette. Flere av informantene opplyser å ha mottatt flere brev fra utlendingsmyndighetene, men sier at de ikke vet konkret hva som står i brevene. Jeg spør en av informantene om han kan huske hva som stod i utvisningsvedtaket fra UDI, om han er varig utvist fra Norge eller om innreiseforbudet er tidsbegrenset.

---

¹⁶⁵ jf. utf. § 14-5, jf. utl. § 126 (forvaltningslovens § 16).

¹⁶⁶ ff. utl. § 81. Utlendingens rett til å uttale seg.

C: They did not talk about that. They just said go.

K: Was it the UDI or the police who said this?

C: The UDI or the police, both of them because they work together. Most of the letters was from the police, because the UDI gives order to the police. I think so, I do not know.

K: How did you learn that you were expelled, when did you get the papers?.... Do you remember that?

C: I do not remember. I know they have been sending me a lot of letters, a lot, many letters. "You have to go, you have to go, you have to go".

Videre er det viktig at partene som påvirkes av et vedtak blir *underrettet* om avgjørelsen for å ivareta kontradiksjonsprinsippet. Etter forvaltningsloven¹⁶⁷ har man krav på underretning med begrunnelse. Det samme gjelder for personer som er utvist fra Norge. Når UDI eller UNE har tatt stilling til om en person kan utvises, sendes vedtaket over til det aktuelle politidistrikt eller utenriksstasjon som har ansvaret for å underrette personen. I de tilfeller hvor personen sitter fengslet på vedtakstidspunktet vil det da i praksis være kriminalomsorgen som underretter personen om utvisningsvedtaket. Hvordan dette gjøres eller hvilke rutiner kriminalomsorgen har i forhold til dette har jeg ikke mulighet til å si noe om. Det kan allikevel se ut til at det kan være grunn til å stille spørsmålstegn ved måten vedtakene blir underrettet på, da flere av personene som ble intervjuet i Oslo fengsel har mangelfull kunnskap om årsaken til utvisningen, virkning og varighet av innreiseforbudet. Dette kan skyldes flere faktorer som; mangelfull eller uklar underretning av vedtaket, manglende språkforståelse eller manglende evne eller vilje til å ta inn over seg realiteten. Enkelte opplyser å ha fått vedtaket om utvisning på norsk, andre fikk dette på engelsk. Enkelte husker ikke konkret hvilke papirer de har mottatt eller innholdet i disse papirene. En av informantene snakker om at han ble underrettet om vedtaket via tolk på telefonen, det eneste han har oppfattet er at han er varig utvist.

R: They send me something and they translate me. They send me, and this woman who called me, and they tell me.. tell me you have extradition... expulsion all life. I said: "ok". Only this. I don't know what is written there.

K: So you got the letter in English or Norwegian or?

R: No, in Norwegian.

K: In Norwegian. And the translator called you?

R: Ye... and they tell me only that you have all life. So you want to appeal? So it is ok, I don't do nothing.

Bistand og representasjon er en annen viktig rettssikkerhetsgaranti. Har man status som siktet etter straffeprosessloven¹⁶⁸ har man rett til å la seg bistå av en forsvarer¹⁶⁹. Utgangspunktet er

---

¹⁶⁷ §§ 24, 25 og 27.

¹⁶⁸ jf. § 82 (1).

¹⁶⁹ jf. straffeprosessloven § 94.

at siktede i en straffesak har krav på offentlig betalt forsvarer, det oppstilles imidlertid en del unntak¹⁷⁰. Personer som vurderes utvist på grunn av straffbare handlinger¹⁷¹ eller EØS-borgere som er utvist av hensyn til offentlig orden har ikke krav på fritt rettsråd. Personer som ikke har krav på fri rettshjelp må eventuelt selv betale om man ønsker juridisk bistand, eller man kan søke Fylkesmannen om fri rettshjelp¹⁷². Flere av informantene som er utvist for brudd på straffeloven sier de har hatt advokatbistand i forbindelse med utvisningssaken, denne har de finansiert selv. Imidlertid er det flere av de samme informantene som blander utvisningen sammen med andre forvaltningsvedtak i asylsak eller sak om oppholdstillatelse, så hvilke saker advokatbistanden faktisk knytter seg til er i enkelte tilfeller vanskelig å avgjøre. Enkelte sier de har fått hjelp av familie og noen sier de har fått hjelp av fengselsbetjenter til å forstå hva som anføres i dokumentene og til å komme med tilsvar på forhåndsvarslingen eller klage. Jeg spør en av informantene som han har hatt juridisk bistand under utvisningsprosessen.

R: No

K: Have you received help from some voluntary organization?

R: No, I asked the guard...officer here in prison a couple of questions.

En av informantene som selv har betalt for den juridiske bistanden snakker om hvilken økonomisk byrde dette er.

K: Do you have a lawyer helping you with everything....

S: Ye, the lawyer he told me... the last time he told me: "Listen, you have to pay yourself the lawyer".

K: You have to?

S: You have to pay yourself, not the government they cannot pay for you lawyer anymore. I say: "How much you want". He told me: "I need 10 000 kroner". "How am I going to give you 10 000 kroner. I am not sure what you are going to give me, you have you give me positive, not negative (ler litt). If I pay for you 10 000, what are you going to do for me?". I pay 10 000 kroner, when I was outside. And then when I come to prison I will get a letter from the lawyer. I will ask him "They gave me negative and told me to go out of the country, and I pay 10 000 kroner. They say that the case is the last one, you cannot even take appeal". I said: "What are you going to do?". He said: "Send me 5 000 kroner I will try again". I say: "5 000 kroner, I say I am inside now, if I was outside I will get the money". "What do you mean 5 000 kroner. I don't have nothing". You know "if I pay you 5 000 kroner you give me someone news good, or bad?". You know, that 10 000 kroner I borrow somebody.

---

¹⁷⁰ Man har ikke krav på offentlig betalt forsvarer i saker som gjelder promillekjøring, kjøring uten førerkort, i foreleggssaker eller i saker som gjelder inndragning, jf. straffeprosessloven § 96.

¹⁷¹ jf. utl. 92 (1).

¹⁷² Eventuelt kan man henvende seg til ulike frivillige organisasjoner som f.eks. Jussbuss for å få gratis rettshjelp.

At enkelte av personene ikke har fått juridisk bistand under behandlingen av utvisningssaken kan være en ev årsakene til at de mangler vesentlig kunnskap om innholdet av vedtaket og hvilke konsekvenser dette får for dem i fremtiden. Ifølge Bernt (2007) er faktisk rettsikkerhet i mange tilfeller avhengig av støtte til juridisk bistand. Det er selvfølgelig en diskusjon hvor langt statens ansvar skal strekke seg når det gjelder å dekke utgifter til advokatbistand, men Bernt (2007) sier at det kan ”argumenteres for at det bør være et samfunnsansvar å hjelpe borgerne å orientere seg i den jungelen lovgiver og domstolene har skapt” (Bernt 2007:380). FNs torturkomité (CAT) har nylig kommet med kritikk av Norge for at personer som skal utvises ikke har rett til advokatbistand.

In order to fulfill its obligations under article 3 of the Convention, the State party should guarantee all necessary legal safeguards to ensure the rights of persons facing expulsion or return. The State party should also provide appropriate legal aid to foreigners in all expulsion cases if necessary to safeguard their rights and establish procedures to ensure that foreign nationals are informed of their rights in a language they understand (CAT 2012. Fet skrift i original).

CAT påpeker også at informasjon om rettigheter må bli gitt på et språk som personen forstår. To av informantene har mottatt vedtaket om utvisning på norsk¹⁷³. Om vanlig praksis er å skrive utvisningsvedtak på norsk eller engelsk har jeg ikke tilstrekkelig informasjon om. Det kan imidlertid være spesielt vanskelig for en utenlandsk statsborger å tilegne seg den informasjonen som står i vedtaket når dette er skrevet på norsk, selv om vedtaket blir oversatt for vedkommende. Flere av informantene som ble intervjuet i Oslo fengsel opplyser imidlertid at de har hatt advokatbistand i utvisningssaken, som jeg nevnte ovenfor er det imidlertid noe uklart om denne advokatbistanden faktisk knytter seg til behandlingen av utvisningssaken eller om den knytter seg til straffesak eller annen forvaltningsrettslig utlendingssak. Flere av de som opplyser å ha hatt advokatbistand har allikevel begrenset eller svært mangelfull kunnskap om utvisningen, dette kan ha andre årsaker som jeg skal komme tilbake til i neste kapittel om ’Globalisering og kompleksitet’.

Per dags dato har personer som er utvist for brudd på utlendingsloven rett til fritt rettsråd¹⁷⁴. Forslag til endring har imidlertid vært ute på høring. Denne endringen vil innskrenke retten til

---

¹⁷³ Om dette gjelder flere av informantene er uklart, da flere ikke husker konkret hvilke papirer de har mottatt fra utlendingsmyndighetene.

¹⁷⁴ jf. utl. § 92.

advokatbistand for personer som er utvist for brudd på utlendingsloven¹⁷⁵. Alle informantene som er utvist for brudd på utlendingsloven har hatt juridisk bistand i utvisningsprosessen, det virker imidlertid som om alle har finansiert denne selv.

K: Du snakket i stad om at dere har hatt advokat. Har dere betalt for den selv eller har den vært offentlig oppnevnt?

D: Vi betalte advokaten selv.

K: Du har ikke hatt noe gratis advokatbistand under utvisingssaken?

D: Du vet under utvisningssaken det spiller ingen rolle, har du... har man har man en gratis advokat eller har man en betalt advokat, advokaten hjelper ikke i det helet att. Advokaten vår i løpet av den tiden han har skrevet en klage eller to klager.....

Overprøving og kontroll er videre viktige elementer for å ivareta den prosessuelle rettssikkerheten (Bernt og Rasmussen 2010:277-287). Utlendingsdirektoratet er førsteinstans i utvisningssaker og Utlendingsnemda er klageinstans. En av informantene som er utvist for brudd på straffeloven er spesielt kritisk til prosessen, fordi han mener han har blitt fratatt muligheten til å anke på vedtaket.

H: And then I wrote my reasons why I should not be deported. And then the UDI got back to me with the, you know, just the regular talk that I have seen on polish guys paper and Lithuanian guys papers, the standard bullshit.

K: The standard formula

H: Exactly, and when I asked them to please translate it for me, because I don't understand what you are saying, it is written in Norwegian... hmmm... could you please give it to me in my language or English, you know. They took that as an appeal, by request just to.... I can show you the papers. I have so much paperwork in my room it is sick. They took that as an appeal.

K: ok...

H: So.. so I was screwed out of even a chance to appeal to the UDI, because after it went to the.... Hmmm..... What's the higher one?

K: UNE.

H: UNE ye...

Sitatet over viser også at han er kritisk til *utforming av avgjørelsen*, hvor han mener at vedtaket ikke inneholder en individuell begrunnelse. Vedtakets innhold, form og begrunnelse er også viktige elementer for å ivareta den prosessuelle rettssikkerheten (Bernt og Rasmussen 2010:277-287).

---

¹⁷⁵ Justis- og beredskapsdepartementet (2011c). 10.10.2011. Forslag til endring i utlendingsloven § 92 (unntak fra retten til fritt rettsråd uten behovsprøving ved utvisning som følge av oversittet utreisefrist).

Domstolens overprøvningsrett ovenfor forvaltningsvedtak er ikke hjemlet i lov, men er hjemlet i konstitusjonell sedvanerett¹⁷⁶ (Bernt og Rasmussen 2010:351-352). Hvorvidt domstolen kan overprøve deler av skjønnsutøvelsen som forvaltningen utøver i utvisningssaker har vært en diskusjon i domstolen. Tidligere rettspraksis slo fast at domstolen ikke kunne prøve forholdsmessighetsvurderingen fullt ut og at dette var en del av forvaltningens 'frie skjønn'¹⁷⁷. Nyere rettspraksis fra høyesterett slår imidlertid fast at domstolen har full prøvningsrett ovenfor forholdsmessighetsvurderingen i utvisningssaker. I tillegg kan de vurdere om de objektive vilkårene for utvisning er tilstedet¹⁷⁸ (Humlen 2010:423).

En persons rett beskyttelse mot *selvinkriminasjon* er et grunnleggende rettssikkerhetsprinsipp i strafferetten. En person som er tiltalt for en straffbar handling har altså rett til å forholde seg taus om forhold hvis dette kan bidra til å forverre situasjonen eller styrke anklagene mot vedkommende (Slettan og Øie 2001:327). Dette prinsippet gjelder ikke for utlendingsloven, her har en person plikt til å forklare seg eller legge frem nødvendige bevis (Kampen 2010:598-599¹⁷⁹). Opplysningsplikten¹⁸⁰ gjør at tilbakeholdelse av informasjon likestilles med å gi uriktige opplysninger og dette kan dermed føre til *utvisning*, manglende samarbeid kan også føre til *fengsling*¹⁸¹. Puntervold Bø (2013) mener at forklaringsplikten i utlendingsaker kan føre til tilfeller av selvinkriminasjon, for eksempel hvis en asylsøker som frykter for forfølgelse ved retur til hjemlandet har en plikt til å samarbeide om å oppklare identitet og samarbeide om utreise fra Norge.

Videre er *bevisskravene* som gjelder for strafferetten og forvaltningsretten ulike, selv om utfallet av en forvaltningsrettlig prosess også kan innebære inngripende tiltak som utvisning eller administrativ fengsling. Legomsky (2007) argumenterer for at 'the criminal justice model' og 'the civil regulatory model' "allocate the risk of error in different ways" (Legomsky 2007:474). *Prinsippet om at ingen uskyldig skal dømmes* er svært grunnleggende i

---

¹⁷⁶ Utgangspunktet er altså at domstolen kan overprøve forvaltningens vedtak, Det finnes imidlertid unntak. Se Graver (2002) for diskusjon av 'fritt skjønn' og 'lovbundet skjønn' (Graver 2002:256 -261).

¹⁷⁷ Se for eks. Rt. 1995 side 72.

¹⁷⁸ Se for eks. Rt. 2000 side 591.

¹⁷⁹ Se også Puntervold Bø 2013:127-128 og Husabø og Souminen 2012.

¹⁸⁰ jf. utl. § 83 og § 93

¹⁸¹ jf. utl. § 106 kan en utlending pågripes og fengsles når vedkommende ikke *samarbeider om å klarlegge sin identitet*, eller om det er konkrete holdepunkter for å anta at utlendingen *oppgir uriktig identitet*.

strafferetten. Siden straff er et tilsiktet onde er det viktig at retten kommer frem til riktig faktum i saken, og om det er tvil om hva som har skjedd skal tvilen komme den tiltalte til gode (Slettan og Øie 2001:327). ”The civil regulatory model is either agnostic on the question or at least willing to accept a higher risk of an erroneous penalty as a tradeoff for lessing the risk of a wrongdoer escaping responsibility. These differences show up most clearly in the rules that govern *standard of proof*” (Legomsky 2007:474. Min kursiv). Ved utvisning for brudd på utlendingsloven kreves det ikke at forholdet er avgjort i straffesak, men for at overtredelsen skal gi grunnlag for utvisning på det være *tilstrekkelig sannsynliggjort* at overtredelsen har funnet sted (RS 2010-024. Min kursiv). Ifølge Graver (2004) er det ikke etablert noen rettspraksis på hva som skal være beviskravet for forvaltningssaker, dette er heller ikke inngående behandlet i forvaltningsrettlig teori (2004:470). Hva som vil være beviskrav vil videre kunne variere mellom ulike forvaltningsrettlige felt og for forskjellige faktum i den samme saken. Beviskravene vil i enkelte tilfeller kunne sammenlignes med beviskrav for sivile saker som i de fleste tilfeller vil ligge under kravene som stilles i en straffesak (Graver 2004)¹⁸².

Beviskravene for fengsling etter utlendingsloven er lavere enn beviskravene for fengsling etter straffeloven, selv om utfallet av avgjørelsen blir den samme; nemlig frihetsberøvelse gjennom fengsling (Puntermol Bø 2013). Legomsky (2007) beskriver hvordan den sivilrettslige modellen vanligvis ikke benytter frihetsberøvelse som et tiltak. ”The criminal justice model is more likely to prioritize apprehension, arrest, and preventive detention as part of the process; the civil regulatory model, as I define it for present purposes, is less inclined to compromise personal liberty” (Legomsky 2007:474). Mohn (2013) finner at utlendingslovbrudd er ”den vanligste lovbruddstypen det fengsles for uten dom i Norge” (2013:62). Man mangler god nasjonal statistikk over antall fengslinger etter utlendingsloven, imidlertid er det rimelig sikkerhet at ca. 2500 personer ble holdt pågrepet på Trandum i 2011¹⁸³ (Mohn 2013:62). Den økende bruken av fengsling etter utlendingsloven gjør at den tradisjonelle forståelsen av skillet mellom ’criminal justice model’ og ’civil regulatory model’ blir utfordret. Det ser ut til at forvaltningsretten i stadig større grad benytter seg av forvaltningsrettslige tvangsmidler, som i praksis kan bety frihetsberøvelse gjennom fengsling.

---

¹⁸² Det ligger utenfor rammene av denne oppgaven å gå nærmere inn i denne problemstillingen.

¹⁸³ PU (2012)- Årsmelding 2012 s. 17.

Dette er problematisk sett i lys av at personer som utsettes for disse punitive tiltakene mangler noen grunnleggende straffeprosessuelle rettigheter. Denne utviklingen gjelder ikke bare på utlendingsfeltet, men også på andre forvaltningsmessige felt, hvor ”forvaltningen i stadig større utstrekning får adgang til selv å ilegge forvaltningssanksjoner” (Stub 2011:19¹⁸⁴). Stub (2011) studerer tilsynsforvaltningens kontrollvirksomhet, og hvordan forvaltningen har fått adgang til flere virkemidler for å utøve ulike kontrollopgaver. Det kan i praksis være vanskelig å skille disse forvaltningssanksjonene fra strafferettslige sanksjoner (Stub 2011). I likhet med situasjonen for utlendingsfeltet kan dette være problematisk fordi de samme rettssikkerhetsgarantiene ikke gjelder for de to ulike lovsfærene.

Som jeg har vist ovenfor er det flere ulikheter mellom strafferetten og forvaltningsretten når det gjelder rettssikkerhetsgarantier. Rettssikkerhetsgarantier er sterkere innebygd i strafferetten enn i utlendingsretten til tross for at forvaltningen også kan ilegge administrativ frihetsberøvelse og pønale sanksjoner som utvisning. Puntervold Bø (2013) mener at det er hensynet til forvaltningens måloppnåelse som prioriteres fremfor rettssikkerhetsgarantier i forvaltningsretten. Mathiesens (1985) begrep om *rettssikkerhetsjuss* og *styringsjuss* er relevant sett i forhold til denne problemstillingen. Ifølge Mathiesen er ’rettssikkerhetsjussen’ individ og rettighetsorientert, på den annen side står ’styringsjussen’ som er styringsorientert. ’Rettssikkerhetsjussen’ vektlegger ”presise krav til metode, bindende regler, klarhet i instruksjer, samt vekt på autonomi i forhold til politiske interesser og innsnevring av forvaltningsskjønnet- i grunnen styringsjussens motsatser” (Mathiesen 1985:20). Mathiesen (1985:20) argumenterer videre for at klare og presise rettsregler er en fordel for ressursvake grupper. Jeg vil nå gå over til å se om mine informanter kan karakteriseres som ressursvake eller *rettsfjerne personer* som ikke evner å mobilisere det potensialet som ligger i retten.

---

¹⁸⁴ Se NOU 2003:15 *Fra bot til bedring*.

6.3 'Rettsfjerne personer'?

Rettsikkerhetsgarantiene som beskrevet ovenfor skal sikre at enkeltpersoner skal kunne forutberegne sin rettsstilling og ha mulighet til å forsvare seg. De skal sikre en oversiktlig juridisk situasjon for borgerne, imidlertid viser mitt materiale at dette i alle fall til en viss grad ikke fungerer slik i praksis. Flere av informantene jeg har intervjuet har ikke tilstrekkelig informasjon til å kunne vite hvilke konsekvenser et vedtak om utvisning vil få. Dette påvirker personenes hverdag på en negativ måte og flere er svært usikre på hva som kommer til å skje i fremtiden.

Spesielt enkelte av informantene jeg intervjuet i Oslo fengsel hadde generelt dårlig oversikt over egen utvisningssak og hadde vanskelig for å skille utvisningen fra andre utlendingssaker, som asylsak og familieinnvandring. En informant fra Nordvest-Afrika har manglende kunnskap om ankemuligheter og blander utvisningen sammen med avslag på asyløknaden. Jeg spør ham om vedtaket om utvisning er endelig eller om han kan anke avgjørelsen.

V: Jeg vil gjerne anke, men jeg vet ikke hva jeg skal gjøre. Da jeg fikk avslag på asyl ga jeg alle papirene til advokaten min, men jeg har ikke fått noe svar fra advokaten min. Dette er 2 eller 3 år siden nå. Jeg vet ikke hva jeg skal gjøre nå. Fordi jeg vil ikke reise tilbake, mitt hjemland er ikke stabilt, jeg kan risikere mitt liv ved å reise tilbake, det er farlig.

Han har også manglende kunnskaper generelt om utvisningsprosessen og innholdet i vedtaket. Jeg spør ham om han har mottatt vedtak om utvisning fra utlendingsmyndighetene.

V: Jeg vet ikke. Jeg har fått avslag, men jeg husker ikke hva som stod i papirene eller om papirene kom fra UDI eller fra utlendingspolitiet. Jeg har gitt alle papirene mine til advokaten min i 2009, men jeg har ikke fått noe svar.

Flere av informantene hadde også vanskeligheter med å fortelle om de hadde mulighet til å anke vedtaket eller om vedtaket om utvisning er endelig. De fleste sier at politiet har sagt at de skal deporteres, enkelte sier de har mottatt papirer på dette, men er i tvil om hvem papirene kommer fra eller hva utvisningen vil innebære.

En informant fra Somalia har liten kunnskap om årsaken til utvisning og tidspunktet for når kan ble utvist.

K: But what about the expulsion. Have you gotten the papers yet, saying that you are going to be expelled?

S: Ye, I got this in 2004, first time.

K: You got the expulsion in 2004?

S: 2004 the first time. After that I take appeal, and it is the same, negative, negative. And I don't know the reason they give, cause I come from Mogadishu, I come from there from that place. I don't go to school nothing here in Europe here. I lost only my time here now.

S: I got in 2004 expelled, I also get in 2007. I get many times, I don't remember. So the last time they told me: "you have to go yourself". Even this case I am sitting here, they tell me when I finish my sentence you have to go out of the country, yourself on your own. How I go home? Because I have a wife here I have children, now here.

Da jeg var i kontakt med kriminalomsorgen for å få tilgang til personer som kunne være aktuelle for mitt prosjekt fikk jeg opplyst at vedkommende hadde mottatt vedtak om utvisning våren 2012. Som sitatet over viser mener personen selv at han har blitt utvist mange ganger tidligere, først i 2004 og deretter i 2007. Det er uklart hva dette faktisk innebærer, men man kan anta at personen blander utvisningsvedtaket sammen med andre forvaltningsvedtak som innebærer en plikt til å forlate landet, som for eksempel avslag på en asylsøknad.

Som jeg har vært inne på tidligere i oppgaven er det flere forskere som analyserer den sårbare posisjonen irregulære og utviste personer befinner seg i ved hjelp av Agambens terminologi om *Homo sacer* og *unntakstilstanden*. Utsagnene referert ovenfor viser at flere av informantene mangler grunnleggende kunnskap om utvisningen og hvilke konsekvenser dette medfører, denne usikkerheten gjør at vedkommende blir enda mer utsatt i en allerede sårbar livssituasjon. Imidlertid betyr ikke dette at de er totalt ekskludert fra den beskyttelsen som retten gir, eller at personene befinner seg i en unntakstilstand (Agamben 2005). Imidlertid befinner flere av informantene seg i en posisjon hvor det juridiske landskapet virker uoversiktlig og hvor rettigheter er vanskelig å realisere. Begrepet *rettsfjerne personer*¹⁸⁵ (Papendorf 2012) kan kanskje bedre beskrive den sårbare situasjonen mange av informantene befinner seg i. Rettsfjerne personer (Papendorf 2012) vil i all hovedsak tilsvare det man anser som svakrestilte eller marginaliserte grupper. Det er generelt mangel på kunnskap i alle befolkningslag om det potensialet som ligger i retten og rettslige løsninger. "Dette

---

¹⁸⁵ Begrep som er brukt i den tyske rettsliggjøringsdebatten.

kunnskapsproblemet forverres når det er snakk om rettsfjerne befolkningsgrupper som innvandrere, rusmissbrukere eller sosialklienter” (Papendorf 2012:18). Papendorf viser ”hvordan rettsliggjøring og dens konsekvenser oppleves av lag i befolkningen. *Som utgangspunkt går jeg ut fra at det å mobilisere retten avhenger av en persons eller gruppes kunnskap om mulighetene i retten og deres evne til å mobilisere den*” (Papendorf 2012:18).

Hvorvidt eller i hvilken grad mine informanter kan sies å være fjernt fra retten eller ikke ha evner til å nyttegjøre seg den vil variere. Som sitatene over viser er det flere som har svært mangelfull kunnskap om utvisningsvedtaket og hvilke konsekvenser dette vil få i fremtiden. Jeg vil argumentere for at enkelte av informantene jeg intervjuet i Oslo fengsel kanskje kan karakteriseres som rettsfjerne personer. Enkelte har svært liten kunnskap og evner ikke å mobilisere retten eller nyttegjøre seg det potensialet som eventuelt ligger der. Dette gjelder imidlertid ikke alle informantene som er utvist for brudd på straffeloven, enkelte ser ut til å ha god kjennskap til regelverket og evner i stor grad å mobilisere retten. Dette gjelder blant annet en av informantene som kommer fra et øst-europeisk EU-land. Han har økonomiske ressurser til å engasjere advokat og bruker store ressurser på å unngå soningsoverføring til hjemlandet. Informanten som kommer fra et vest-afrikansk land, men som har bodd de siste 17 årene i et annet europeisk land med sin kone og datter, kan også anses som en ressurssterk person. Han har engasjert advokat og jobber intenst for å oppnå rettighetene han mener han har krav på. Han ønsker å bli sendt tilbake til det Europeiske landet han er bosatt i og forsøker iherdig å unngå utvisning til Vest-Afrika. At enkelte av informantene ikke engasjerer seg spesielt i utvisningssaken eller forsøker å gjøre gjeldende de rettighetene de har krav på kan skyldes at utvisningen ikke er viktig for dem, fordi en utvisning ikke vil få veldig store konsekvenser. En av informantene fra et øst-europeisk EU-land opplyste for eksempel at han ikke engang ville klage på vedtaket om utvisning. Det virker som om denne personen er heller likeglad til utvisningen, men er mer opptatt av andre ekskluderende aspekter som ble behandlet i kapittel 4.

På den annen side kan man si at nesten alle de jeg intervjuet i Oslo fengsel har en viss evne til å mobilisere retten, siden de har ressurser til å betale for egen advokatbistand. De fleste opplyser at de har hatt advokat i utvisningssaken, selv om det er vanskelig i enkelte av tilfellene å avgjøre om denne bistanden faktisk knytter seg til utvisningsprosessen eller

juridisk bistand i forbindelse med andre saker, som straffesak eller annen forvaltningsmessig utlendingssak.

Informantene som ble intervjuet som var utvist for brudd på utlendingsloven har i varierende grad kunnskap om utvisningen og regelverket. De fleste ser i all hovedsak ut til å ha bedre kunnskap om konsekvenser og prosessen rundt utvisningen enn de informantene jeg intervjuet i Oslo fengsel. Enkelte forteller at det hovedsakelig har vært ektefellen som har kommunisert med norske myndigheter og at det eneste de kunne gjøre var å vente på svar mens de oppholdt seg i opprinnelseslandet etter utvisningen.

S: No they sent me just a letter... Is my wife who where doing more stuff, because she is here I was there. The only authorities who are there are the consul, and the consul is Swedish, and every time you go there there is one African girl you find, she can not help you. So I was like... me I can not do nothing from there, it's only (navnet på kona) who can do something, you know.

Andre igjen ser ut til å ha engasjert seg mer i sin egen sak, men å kommunisere med norske myndigheter fra utlandet ser ut til å ha medført store utfordringer for flere av informantene.

K: Men da reiste du frivillig ut og så fikk du ikke vite at du var utvist før du var tilbake i 'hjemlandet' ditt?

D: Nei, men du vet, jeg søkte derfra om familiegjenforening i 2008, i... jeg tror det var mai. Juni, saken var behandlet frem til september 2009, så før den tiden jeg kunne ikke få noen informasjon. Jeg ringte til UDI endeløse mange ganger, også jeg kunne ikke... man får ikke noe informasjon fra UDI i det hele tatt.

Jeg spør informanten om han kan fortelle litt om behandlingen han har fått i forbindelse med utvisningsprosessen.

D: Jeg synes at, for eksempel jeg ser hvordan det foregår i Danmark og hvordan det foregår i Norge, så du vet når...for eksempel, hvis man er utvist fra Norge og man har behandling hos UDI, også ringer man fra utlandet også er man i kø nummer 256, også jeg ringte mange ganger til UDI også, man får aldri noe svar, man får aldri noe svar. Jeg spurte om kanskje dere trenger noe ekstra informasjon eller noe, "nei det kan jeg ikke si", "kanskje jeg kan snakke med saks...", "nei du kan ikke snakke med saksbehandler". Du kan ikke snakke med saksbehandler, du kan ikke få noen informasjon, så det er som å snakke med en mur.

Flere av informantene har god oversikt over sin egen sak, men har enkelte vanskeligheter med å orientere seg i det komplekse juridiske regelverket. Flere mener de har fått mangelfull informasjon fra utlendingsmyndighetene, og det har vært vanskelig å komme i kontakt med UDI for å få informasjonen de trenger.

K: You told me that the duration of the expulsion was 2 years you said.

N:Ye.

K: Until when was that?

N: Ye, the same question I have been asking, but they have not answered the question. The day I got the letter saying that I was expelled, I wrote an E- mail to the UDI, asking them: “this expulsion is it from the day I left the country or is it from the day you took the decision?”. I never got any respond. So I had to write my lawyer and ask if she please could be able to reach the UDI, to know when is the time for this expulsion.

Utvisning er en svært inngripende reaksjon, og institusjonen har vesentlige repressive elementer. Allikevel har man ikke rett til gratis advokatbistand i saker som gjelder utvisning på grunn av straff¹⁸⁶. Dette gjør at man må ha visse økonomiske ressurser for å sikre seg juridisk bistand som er en viktig rettssikkerhetsgaranti. Mangel på gratis advokatbistand fører til at mange av mine informanter selv har måttet finansiere denne bistanden. Imidlertid ser det ut til at enkelte av informantene som har hatt advokatbistand allikevel har svært mangelfull informasjon om utvisningen. Dette fører som sagt til en usikker situasjon og som jeg skal vise i neste kapittel er mange av informantene svært usikre på hva som kommer til å skje i fremtiden. Dette kan kanskje skyldes kompleksiteten i sakene og i regelverket. I neste kapittel om 'Globalisering og kompleksitet' vil jeg diskutere hvordan globalisering utfordrer rettsstaten.

---

¹⁸⁶ Man ønsker også å innskrenke retten til fritt rettsråd for personer som er utvist for overtredelser av utlendingsloven. Justis- og beredskapsdepartementet (2011c).

7 Globalisering og kompleksitet

Innledningsvis vil jeg kort se hvordan globalisering har ført til juridisk- og kulturell- eller samfunnsmessig kompleksitet. Deretter vil jeg vise hvor komplekse saker og livshistorier enkelte av informantene har, og hvordan denne kompleksiteten kan gjøre det vanskelig for informantene å forutberegne sin rettslige stilling. Flere av informantene er på grunn av dette svært bekymret for hva som kommer til å skje i fremtiden. Jeg vil også se hvordan informantene reflekterer rundt kompleksitet i tilknytning og identitet. I forlengelsen av dette vil jeg beskrive hvordan myndighetene vurderer 'tilknytning til riket', og vise hvordan myndighetenes definisjon får store konsekvenser for enkelte av informantene.

Som jeg har vist i oppgaven er det enkelte av informantene som opplever utvisning som en straffereaksjon og de anerkjenner dermed ikke utvisning som en legitim reaksjon. Andre anerkjenner imidlertid statens rett til å utvise personer som er uønsket i landet. Disse informantene er imidlertid svært opptatt av andre ekskluderende aspekter i prosessen som de mener er forskjellsbehandling på bakgrunn av statsborgerskap. Felles for alle informantene, enten de opplever utvisningen som et onde eller ikke, er de ulike rettferdighetsbetraktningene de gjør seg, sett i lys av Norge som en *demokratisk rettsstat*. I delkapittel 7.5 'Rettferdighet for hvem?', vil jeg avslutningsvis derfor gjøre meg noen refleksjoner rundt; hva som er rettferdighet i den globale verden vi lever i? Kan man tenke seg en alternativ modell for rettferdighet som er mer hensiktsmessig når man skal diskutere og rettslig regulere globale problemer, og som bedre kan ivareta rettferdigheten for alle mennesker uavhengig av statsborgerskap?

Når man snakker om globalisering snakker man ikke kun om et enkelt fenomen eller ett begrep. "I hovedsak angir ordet en historisk prosess der verden knyttes tettere sammen" (Tranøy og Østerud 2001:9). Globalisering innebærer en utvikling eller endring av både økonomisk, teknologisk, kulturell, sosial, rettslig og politisk karakter. Disse endringene har ført til en radikalt ny form for samtidighet eller en helt kvalitativt ny situasjon¹⁸⁷ (Tranøy og Østerud 2001:9). "The globalization process leads to *hybridity* of what some decades ago

---

¹⁸⁷ Se også f.eks. Bauman 1998, Sassen 1998 og Bauman 2001.

appeared to be relatively stable entities, such as nation state, culture and society” (Aas 2007:179. Kursiv i original). Globalisering fører til økt kompleksitet av kulturell- og samfunnsmessig karakter. ”Raske endringsprosesser og økt mobilitet har gjort samfunnens grenser mer utydelige og deres innhold mindre entydig enn tidligere” (Eriksen 2011:9). Økt innvandring har bidratt til økt kulturell kompleksitet i Norge i dag¹⁸⁸. Denne kompleksiteten krever blant annet at vi utvikler en ny forståelse for hva det vil si å være “norsk” eller hvem som skal være en del av ”vi”. Spørsmålet blir; ”hvem som skal være med og på hvilke betingelser”? (Eriksen 2011:17). Som jeg skal vise senere i kapitlet er det flere av informantene som har svært komplekse livshistorier. Flere har også svært kompleks identitet, dette gjør at flere har en flertydig tilhørighet. Tilknytningsspørsmålet kan derfor være svært komplekst og kan ikke entydig forstås som tilknytning gjennom statsborgerskap. Globalisering og økt samfunnsmessig kompleksitet fører også til at retten blir mer kompleks. Samfunnet er i stadig endring, men sammenlignet med tidligere perioder er ”den virkeligheten rett og politikk skal forholde seg til og regulere i dag, langt mer kompleks både i innhold og i prosesser” (Sand 1996:49). Sosial endring gjennom globalisering, ny kunnskap og teknologi fører i stadig økende grad til sosial differensiering og dette utfordrer jussen og politikken (Sand 2000).

Alle informantene har historier om migrasjon fra opprinnelseslandet til Norge. Enkelte av disse er svært komplekse. I tillegg er det flere av informantene som har sammensatte og kompliserte livshistorier generelt og enkelte har komplekse familierelasjoner både i opprinnelseslandet og i Norge. Dette medfører en rettslig kompleks situasjon. Flere av informantene har ikke bare én utlendingssak, men gjerne flere saker som har vært eller er til behandling hos utlendingsmyndighetene. Sitatet under er et eksempel på denne kompleksiteten.

K: Is the expulsion decision final or can you appeal?

C: Yes, the police has bothered me since the fourth month I was here, they told me that I had to go back. They sent me a lot of letters, but all the time they have send me the expulsion letters I have been applying for a new visa you know. And the application was in the system. Because I got divorced from my wife and the problem started there you know, because I had to be together with her to get my visa... papers. I don't know, this relationship did not work so easy for me. When I came to Norway it was a shock you know, language, culture, system, you

---

¹⁸⁸ Norge var et kulturelt komplekst samfunn også før den nye innvandringen i globaliseringens tidsalder (Eriksen 2011:18). I følge Eriksen (2011) har den kulturelle kompleksiteten fått et annet omfang og en annen karakter med den nye innvandringen.

know. It was kind of hard to understand this people you know, and to get work, to go to school to learn the language, it was very hard... so I gave up. Then I gave up on my wife and then I just wanted to live on my own, I did not want to.... And then the system told me that if I was divorced before three year had passed I had to go back. And, but then something wrong happened to my papers in UDI, and as long as my papers was running I had the right to stay, you see? And that took a couple of years. Plus after one year I got my child in Norway, and I started to apply with "familiegjenforening".

Sitatet ovenfor viser kompleksiteten i livshistorien til denne mannen. Informanten foreteller at han kom til Norge på turistvisum, deretter har han hatt oppholdstillatelse som følge av familiegjenforening med sin kone. Ekteskapet endte i skilsmisse og da starter problemene han senere vil få for å regularisere sitt opphold. Han har nå en ny samboer og de har fått en liten sønn. Informanten har på nytt søkt om familiegjenforening med et av barna sine, om denne søknaden er ferdigbehandlet og eventuelt hva som ble resultatet kommer svært utydelig frem i intervjuet. Om personen har denne informasjonen selv stiller jeg meg tvilende til, da hans sak er svært kompleks og det virker som om han har manglende kunnskap både om utvisningen og generelt om sin egen rettslige status. Videre viser sitatet hvordan han i møte med myndighetene har stått ovenfor en del utfordringer for å kunne regularisere sitt opphold i Norge og hvordan irregularitet er som en prosess. I likhet med personen som siteres ovenfor er det flere av de andre informantene som har beveget seg mellom ulike statuser og mellom regulær- og irregulær status i den tiden de har vært i Norge. Fangen og Kjærre (2013) bruker begrepet 'illegalisert' for å vise dynamikken i dette fenomenet. Man legger til grunn "et dynamisk perspektiv som tar høyde for at migrantenes status kan endres over tid – og at endringen ikke nødvendigvis innebærer en varig endring fra én status til en annen" (Fangen og Kjærre 2013:25).

En annen informant vet ikke årsaken til at han er utvist. Han blander sammen ulike regelverk og begrunnelser knyttet til strafferetten og utlendingsretten.

K: you said that you got your first expulsion in 2007?

S: 4

K: ok, 2004. But is that because.... Do you remember what the paper said? Is it because you have been convicted of a criminal act?

S: No... It is like... "You have been in another country". I have been to Holland when I come the first time. I see... "You use that place another name". You know, two different name. Here the name ....and in the Netherlands it is the same name, but they say that there is a difference or something like that, and you will get negative for that things. And after they changed it again, they will say another one. They say like: "you did many criminal something like that, and then we don't give you the paper, we are not allowing you to stay in Norway". And the

next one I remember is like they are writing... They change it every time the history. They say: "we will take you språktest".....

K: So you feel that they changed the story every time you said?

S: They change the story every time, you know. Every time they will change it. They don't even look how we are living here, what we are doing here, how we survive for that years. 10 years. We lost a lot of time. Everybody want the nice and good life here. Not... When I come to Europe, I did not come to be a criminal or to go to prison or something like that. I come here to go to school, to be like a doctor or something, something to be like...

Begrunnelser fra straffeloven og begrunnelser fra utlendingsloven "blandes inne i hodet" til informanten. Dette skaper et svært forvirrende bilde som kan føre til en frustrerende situasjon for personene dette gjelder.

Denne kompleksiteten som jeg har beskrevet ovenfor fører til manglende forutberegnelighet og det er svært mange av informantene som er bekymret eller usikre på hva som kommer til å skje i fremtiden.

7.1 Hva vil skje med meg etter løslatelse?

Flere av informantene jeg intervjuet i Oslo fengsel er usikre på hva som skjer ved løslatelse. Informantene vil kunne befinne seg i en usikker og uavklart situasjon på grunn av fengselsoppholdet. I tillegg kommer deres utlendingsrettslige status som er med på å komplisere situasjonen ytterligere. Utlendingsloven er med på å skape en situasjon som gjør det vanskelig for informantene å forutberegne sin rettslige status. Dette medfører at det er vanskelig for dem å beregne hva som kommer til å skje med dem i fremtiden.

Dette gjelder kanskje spesielt tre av informantene som hevder å ikke kunne returnere til opprinnelseslandet selv om de er utvist fra Norge. Et viktig moment er her altså selve muligheten for retur. Juridisk ekskluderbarhet vil ikke i alle tilfeller føre til "de facto eksklusjon" (Aas 2013a:234). Eventuelle vanskeligheter med tanke på retur kan komme som følge av uklar landbakgrunn, manglende identitetsdokumenter, manglende samarbeid mellom ulike lands myndigheter eller den humanitære situasjonen i opprinnelseslandet. "The transfer of bodies cannot be executed, however, without the prior determination of where they 'belong' "(Coutin 2003a i Peutz 2010:382). Utvisning kan i denne sammenheng sees som

”international policing of populations”, hvor utvisning sees som en teknikk for å tilbakeføre statens subjekter til sin “rette suveren” (Walters 2002:282). Imidlertid vil det i enkelte tilfeller kunne oppstå problemer med å tilbakeføre en person til ’sin rette suveren’. Manglende muligheter for retur kan skape en komplisert og usikker situasjon som ser ut til å plage flere av informantene.

En av informantene fra Somalia er avvist asylsøker og er ’ureturnerbar’¹⁸⁹ i den forstand at norske myndigheter ikke gjennomfører tvangsreturer til Somalia.

S: They will not take you there. Even now they told me that - you have to leave yourself, you have to go yourself outside. But it is the same even if they send me back to Somalia or if they let you live here, I think.... because when you go outside here in Norway you can live only, you can get food. But you don’t live like other people live, you know, like work, how you live in your own house. You know, it is very difficult to pay that money. If you don’t have it, you have to do some criminal, and if you do some criminal then you come to prison.

K: When you got out of the prison the first time the police did not try to deport you or expel you?

S: You know as a Somali it is more dangerous.... it is very very dangerous that time, so they will not take you back to Somalia. They will tell you “you have to go yourself, you don’t get nothing from us”. You don’t have nothing, no place you sleep, you.. nobody can pay you money. You know.... How are you going to survive outside without nothing, they know that you are going to go in prison or do something bad. And you cannot go out of the country you know. You have your wife and your children here. How are you going to leave your family like that? They are the only family you have, you cannot leave them alone, so you have to stay. So... survive.... when you live for a long time for the surviving it will be ok, you don’t need nobody. So you know your way, it may be criminal, may something else, something to survive, you have to make it.

Informanten snakker om hvordan han har fått beskjed om å reise tilbake til Somalia på egen hånd og hvordan han dermed er usikker på hva som kommer til å skje med ham når han blir løslatt fra Oslo fengsel. Sitatet over viser også hvilken vanskelig livssituasjon han befinner seg i her i Norge. Johansen (2013) argumenterer for at irregulære migranter befinner seg i et sosialt rom som er på utsiden av befolkningen, men på innsiden av statens territorium. De er utstøtt fra de fleste samfunnsområder, men siden de befinner seg på territoriet er de underlagt statens politikk (Johansen 2013:86). Politikken som er rettet mot denne gruppen har total

---

¹⁸⁹ Begrepet ”ureturnerbar” eller ”ikke returnerbar” er omstridt. Begrepet omtaler personer som av ulike årsaker ikke kan returnere tilbake til opprinnelseslandet etter avslag på søknad om opphold. ”En periode ble de omtalt som «ikke returnerbare». I Justisdepartementet fant man dette uttrykket problematisk. Derfor lanserte de i stedet «returnektere»” (Vaaland 2012 i Johansen 2013:87). ”Returnekterne” har ifølge regjeringen selv et ansvar for å returnere frivillig til sitt opprinnelsesland. Se for eksempel, Aftenposten artikkel 24.10.2011. *Returnekternes ansvar*.

eksklusjon som sitt mål, hvor menneskene man ønsker å ekskludere marginaliseres og stenges ute fra samfunnet slik at deres livssituasjon blir svært vanskelig. Denne eksklusjonen har som formål at vedkommende skal forlate landet. ”Frivillig retur” er her et sentralt moment (Johansen 2013:87). Denne ekskluderende politikken som Johansen (2013:87) kaller ”elendighetstrakten” virker ut fra andre mekanismer enn utvisningsregimet, men må allikevel sees i sammenheng med dette (Johansen 2013), siden ikke alle utviste er mulig å ekskludere gjennom tvangsretur.

En informant fra en Karibisk øystat sier han ikke kan returnere fordi han har vært for lenge ute av landet til å kunne dra tilbake og bosette seg i opprinnelseslandet. Politiet har tidligere forsøkt å deportere ham. Hjemlandets ambassade har nå bekreftet ovenfor norske myndigheter at de ikke vil godta en eventuell retur av vedkommende. Han føler seg imidlertid ikke helt sikker på hva som kommer til å skje når han blir løslatt fra fengsel. Han er redd for at ”spillet regler” plutselig kommer til å endre seg.

K: You know that you cannot go back to your country of origin, but regardless of that, how would you feel if you had to go back?

C: I cannot tell you about that because they cannot do that. So I do not have that feeling.

K: You do not have that feeling and you feel safe...

C: Yes, I feel safe you know, because already they have tried to send me and they have tried very hard. It is already finished, so I do not think so. Now I am sitting here you know, from here I do not know what kind of rule they have you know. Maybe the rule in the play will change, it is different. But I don't know, I don't think so.

K: What do you mean that the rules are changing?

C: Because you know when you are in prison you are convicted you know, you are a criminal for them and you are a criminal for the system, you see? That kind of people have an other kind of rule. Maybe they will try again.

K: You think that they will try harder because you are convicted of a crime?

C: Yes... I don't know... I don't know, I don't even want to think about it you know, because if it would be like this that would be a very big problem. But I don't think so, I hope, I cross my fingers you know. I hope it will not be like this.

Informanten fra et vest-afrikansk land er usikker på om politiet vil kunne sende ham ut av Norge når han er ferdig med å sone. Vedkommende har noe uklare landbakgrunn og mangler identitetspapirer. Han er født i Algerie, men er statsborger av Vest-Sahara. Dette er et territorium som har vært okkupert av Marokko siden midt på 70-tallet.

V: Når jeg blir løslatt fra fengselet ønsker jeg å reise til Italia med en gang, jeg ønsker ikke å bli her.

K: Men vet du om du kan reise til Italia?

V: Nei, jeg er usikker, kanskje jeg blir sendt ”til noe sted” eller jeg blir løslatt her. Jeg vet ikke fordi jeg har ikke noe informasjon om dette.

K: Det er ingen som har fortalt deg om du kommer til å bli deportert?

V: Jeg vet ikke hvor de skal sende meg, jeg har ikke noe pass... jeg har ingen nasjonalitet, jeg er født i Algerie, men dette er ikke mitt hjemland. Mine foreldre kommer fra Vest- Sahara.

Men vest- Sahara er i konflikt med Marokko, men Sahara vil ha uavhengighet. Mine foreldre flyktet fra Vest- Sahara til Algerie, jeg er født i Algeria så jeg kan ikke...

K: Så hvis norske myndigheter ønsker å deportere deg vet du ikke hvor?

V: Nei, jeg vet ikke hvor de skal sende meg.

K: Har du mottatt tilstrekkelig informasjon eller nok hjelp fra advokaten din? (pause). Har du fått nok informasjon, du sa i stad at du ikke vet hva som skjer når du blir løslatt...

V: Ingen vet her, bare politiet vet.

K: Hva mener du med det at bare politiet vet?

V: De, i fengsel, de har ingen informasjon om hva som skjer, de gjør bare hva politiet sier, de er her bare for å åpne og låse døren, de kan ikke bestemme om utlendingene blir sendt ut av Norge eller om de blir her, fordi det er politiet som bestemmer. Advokaten også kan ikke vite. Ingen vet, bare politiet eller UDI. Men jeg har ikke noe problemer med at jeg blir utvist, det er ikke problemer for meg.

K: Du tenker at det er rettferdig så du i stad.

V: Ja ja, men mitt egentlig problem er; til hvilket sted de kommer til å sende meg...?

Som jeg har vist ovenfor har flere av informantene svært kompliserte saker og flere har mangelfull kunnskap om et komplisert regelverk. Denne kompleksiteten kan bli ytterligere forsterket av at informantene ikke har rett til gratis juridisk bistand. Som jeg har vært inne på tidligere argumenterer Bernt (2007) for at faktisk rettssikkerhet i mange tilfeller er avhengig av støtte til juridisk bistand siden det moderne rettssystemet er svært komplekst. Mangel på språkkompetanse er også en faktor som kan føre til at denne kompleksiteten blir ytterligere forsterket. Når man snakker om kompleksitet er personens utlendingsrettslige status av stor betydning. Denne statusen ser ut til å gjøre situasjonen svært vanskelig for informantene. Spesielt blir det vanskelig å forutberegne sin rettslige stilling og beregne hva som kommer til å skje i fremtiden. Man ser her at et viktig rettssikkerhetsprinsipp blir utfordret av den komplekse globale virkeligheten vi befinner oss i.

7.2 Når får jeg se mine barn igjen?

Å forutberegne sin rettslige status ser også ut til å være problematisk for de personene jeg har intervjuet som er utvist for brudd på utlendingsloven. Disse personene har hatt og har en hverdag hvor det i stor grad knytter seg usikkerhet rundt hva som kommer til å skje i fremtiden. Dette gjaldt spesielt i det tidsrommet hvor personene oppholdt seg i opprinnelseslandet på grunn av utvisningen og var fraskilt fra sin familie i Norge. Flere av informantene snakker mye om den perioden de var tilbake i opprinnelseslandet. Hvordan de ventet på svar fra myndighetene, og hvordan de reagerte da de fikk vite at de var utvist.

N: When I went back to Nigeria I did not feel that bad, because I did not know that it would take that long..... We thought that it was going to take about 4 months.

Det viser seg å bli en svært lang prosess for informanten som er sitert ovenfor. Det tok 13 måneder fra personen reiste ut av Norge til UDI fattet vedtak om utvisning, med et innreiseforbud på 2 år. Paret fikk et barn sammen da de bodde sammen i Norge, og kona ble gravid med deres andre barn etter at mannen hadde reist tilbake til opprinnelseslandet. På grunn av den lange saksbehandlingstiden frem til første vedtak om utvisning og innreiseforbudet som følge av utvisningen, førte dette til at han ikke fikk se sitt andre barn før etter tre år. Som jeg viste i kapittel 5.1.1 har farens lange fravær i stor grad påvirket barna og informantens forhold til dem.

Flere av informantene snakker om den perioden de var i opprinnelseslandet som en svært usikker tid. Denne usikkerheten og ventetiden har for enkelte av informantene medført en psykologisk belastning.

D: Ja ja... du vet selv om man bor i sitt eget land, det det... er veldig vanskelig å håndtere det psykisk vet du. Fordi man tenker på det hele tiden og fordi man vet ikke når kan det.. når kan det løses, og så jeg synes at det siste, fra 2008 fram til 2011 det er ikke noen.. det var ikke noe lett enten for meg eller for min familie, det var det ikke.

K: Så du føler at det blir et slags limbo at du går og venter og aldri får noe svar, er det som.....

D: Nei altså du vet, du vet du liksom, du bor i et slags, du lever i en slags boble, som du vet ikke når kommer resultatene, hva slags resultat det kommer. Også det du vet, når vi snakker på skype så snakker vi stort sett om det, vi snakket ikke om livet vi lever og sånn, vi snakket om: ”åååå...UDI det er så vanskelig” (gjør til stemmen). Det var ganske mye sånne triste samtaler og triste tanker gjennom internett frem og tilbake. Så jeg synes ikke det var noe, jeg synes ikke det var noe lett tid, for ingen av oss, det synes jeg virkelig ikke.

K: Så det ble en veldig stor del av livet på en måte?

D: Som ble bare tatt bort.

K: Flere år da?

D: Ja, (ler litt) det er nesten som å sitte i fengsel, men du vet, hvis jeg hadde vært i fengsel i Norge så... ville jeg fått besøk, da hadde jeg fått besøk fra familien og sånt. Så kunne jeg gå på permisjon og sånn og brukt den tiden med min familie, men hvis en blir utvist så har man ikke den sjansen.

7.3 Identitet. Hvor hører jeg hjemme?

Tilknytningsspørsmålet er som jeg skal vise senere i kapitlet svært relevant når myndighetene skal vurdere om det er forholdsmessig å utvise en utenlandsk statsborger¹⁹⁰. Nasjonalstaten regulerer medlemskap først og fremst gjennom medlemskapskategorien statsborgerskap (Benhabib 2004). Statsborgerskap er i utgangspunktet en ekskluderende kategori. Benhabib (2004) fokuserer på hvordan man trekker grenser for medlemskap; enkelte blir da definert som medlemmer og andre blir definert som "aliens". Hvilke rettigheter man har avhenger av om man er medlem av denne kategorien eller ikke. Benhabib (2004) argumenterer for at internasjonal migrasjon kan føre til noen grunnleggende dilemmaer for liberale demokratier. Diskusjonen hvorvidt rettigheter skal være basert på statsborgerskap eller humanitet og menneskerettigheter aktualiseres. Hun argumenterer for at en måte å løse dette dilemmaet på er å anerkjenne det faktum at alle mennesker har rettigheter, "the rights to have rights". Alle mennesker har rett på enkelte umistelige/grunnleggende rettigheter, uavhengig av medlemskap (Benhabib 2004).

Et entydig fokus på statsborgerskap fører imidlertid med seg en tanke om at alle skal høre til på et sted, alle skal ha et statsborgerskap og "høre hjemme" i et land. Dette medfører at personer som er utvist fra Norge blir returnert "to their site of legal citizenship" (Coutin 2010:355). I denne modellen ligger det implisitt at personen i teorien har medlemskap i det landet vedkommende blir sendt tilbake til (Stumpf 2006a). Dette kan i enkelte tilfeller kun være i *teorien*, da personen også kan ha svak tilknytning til opprinnelseslandet selv om vedkommende er statsborger.

---

¹⁹⁰ Vurderingen av tilknytning er også som jeg viste i kapittel 4 relevant i behandling av varetektsfengslinger av utenlandske statsborgere (Arntzen 2012).

Denne forståelsen av tilhørighet gjennom statsborgerskap står i kontrast til mine informanternes opplevelse av identitet og tilhørighet. Migrasjon har ført til at flere av informantene har en kompleks og sammensatt identitet. Enkelte har også en flertydig tilhørighet, hvor de har tilknytning til ett eller flere land som nødvendigvis ikke er landet vedkommende er statsborger av. Informanten fra Vest-Sahara reflekterer over hvilke land som er hans hjemland.

V: Ja. Italia er som mitt andre hjemland, jeg har vært der i 10 år.

K: Du føler at Italia er som ditt hjemland?

V: Mitt andre hjemland.

K: Vest- Sahara er ditt hjemland eller?

V: Ja... det er mine foreldres hjemland, men jeg er ikke født der så, jeg tror ikke det er mitt hjemland, men.... Jeg er født i Algeria, men jeg er ikke Algerisk statsborger. Men mine foreldre kommer fra Vest- Sahara, men jeg er ikke født i Vest- Sahara så..... jeg vet ikke (ler)... Jeg er som en sigøyner.

K: Hvis folk spør deg hvor du kommer fra, hva sier du da?

V: Fra Vest- Sahara, men jeg har aldri vært i Vest- Sahara (ler).

En av de andre informantene som er statsborger av et vest-afrikansk land, er bosatt og har familie i et annet europeisk land. Han er svært kritisk til at norske myndigheter forsøker å sende ham tilbake til det afrikanske landet. Han har bodd 17 år i dette europeiske landet og mener at "hjem" er der hvor familien hans er.

N: Imagine, I have lived 17 years in Europe, all my adult life I have lived in this European country. I have had no problems there, understand. For me home is where I have my wife and my kids. That is where my life is. For me my number one home is there, that is where I live.

Informanten fra den karibiske øystaten viser en ambivalent holdning til ikke å kunne returnere til opprinnelseslandet. Han uttrykker tristhet over ikke å være velkommen i sitt hjemland lenger.

C: When I came to Norway I came on an invitation letter for 3 months, then I applied again for 3 more months, until I got 1 year. But if you do not go back to (navnet på landet) before 1 year has passed you can not go back there, they refuse you to go there, they do not want you no more. When I went to the embassy her in Norway it had almost passed 1 year and 4 months, and I wanted to go back, but they said to me you cannot go back. You did not show up within one year so they have already..... it is too late. It is a little hard sometimes, you know it is my country, it is my people, my family, my friends, but I can not dream more about that, it is finished.

Senere i intervjuet gir han imidlertid sterkt uttrykk for at han ikke ønsker å forlate Norge.

K: You feel that your life has changed after they told you to leave Norway?

C: When I have to leave? Ohhh... god damitt. It is like the war has come over me. When they picked me up and they said to me we are going to send you back I said - Oh my God, I can't believe this. I don't believe this. I said that you cannot do that. No way.... If I had to go back there again to this kind of life, it is hard, after you have been .. After you know how capitalism system works, you have more freedom you know.

Informanten har også to små barn i Norge, og han er opptatt av at han ikke kan forlate barna sine.

Sitatene over er eksempler på hvordan globalisering fører til *hybriditet* i identitet og tilhørighet¹⁹¹. Det globale og det lokale har en gjensidig påvirkning på hverandre og gjennom ulike prosesser skapes nye hybride former for identitet og tilhørighet (Smith 2008:3).

Tilknytningsspørsmålet kan derfor være svært komplekst og kan ikke entydig forstås som tilknytning gjennom statsborgerskap

Alle informantene som er utvist for brudd på utlendingsloven har sterk tilknytning til Norge gjennom familie. Denne kompleksiteten i tilknytning kan skape en svært vanskelig familiesituasjon når tilknytningen ikke anerkjennes av norske myndigheter.

7.4 Forholdsmessighet, tilknytning og rettferdighet

Som jeg har vist tidligere i oppgaven kan ikke en person utvises fra Norge hvis tiltaket vil være uforholdsmessig overfor utlendingen selv eller den nærmeste familie.

Forholdsmessighetsvurderingen omhandler en avveining mellom *forholdets alvor* og utlendingens *tilknytning til riket*¹⁹². Her veies samfunnets interesser av å utvise en person opp mot konsekvensene vedtaket får for enkeltpersonen eller personens familie (Meidel 2010). Jeg kan ikke gå inn i diskusjonen om hvorvidt det vil være uforholdsmessig å utvise mine informanter da jeg ikke har alle saksopplysningene for å kunne gjøre en slik vurdering. Å gjøre en slik vurdering er fra min side heller ikke ønskelig. Jeg ønsker først og fremst å peke på noen problemstillinger som følger av en slik utvisningspraksis som føres i dag. Nærmere bestemt ønsker jeg å se på hvordan myndighetenes definisjon av *tilknytning til riket* får store konsekvenser for enkelte av mine informanter. Hvordan myndighetene definerer tilknytning til riket vil være avgjørende for hvem det er mulig å ekskludere gjennom utvisning.

Tilknytning til riket vurderes ut i fra ulike kriterier hvor man ser hen til utlendingens

---

¹⁹¹ Se Smith (2008) for en fremstilling av ulike typer hybride identiteter.

¹⁹² For en mer detaljert beskrivelse se kapittel 3.2 og 4.2.1.

individuelle forhold, som alder ved ankomst til Norge, botid, graden av integrasjon og om utlendingen har ektefelle eller barn i Norge¹⁹³ (RS 2010-024). Tidspunktet for etablering av familielivet er imidlertid her et sentralt moment. Om familielivet ble etablert etter at ektefellen skjønnte at utvisning kunne bli aktuelt, tillegges dette liten vekt. Personene kan da ”ikke ha noen berettiget forventning om et familieliv i Norge” (Humlen 2010:440-441). Dette betyr at familieliv som har blitt etablert under ’ulovlig opphold’ ikke skal tillegges avgjørende betydning.

Flere av informantene som er utvist for brudd på utlendingsloven gjør seg noen interessante refleksjoner rundt hvordan staten ikke anerkjenner deres tilknytning til Norge. De er svært opptatt av denne problematikken og anser dette for å være svært urettferdig. En av dem sier.

K: Hva sa UDI om kontakten med familien din, mente de at...

D: De mente at det er helt fint, barnas beste beholdes, at man kan holde kontakt gjennom skype eller telefon og at barnet rammes på ingen måte.

K: Men mente de at du kunne fortsette ditt familieliv i det landet du kommer fra, mente de at familien eventuelt kunne bli med deg eller?

D: De mente min familie rammes på ingen måte. At jeg reiste fra Norge da min datter var bare 2 måneder, så hadde ikke noe stor tilknytning til meg, så det var ikke noe problem.

En av informantene fra Nigeria sier.

N: Because in one of the letters I got from the UDI they say that I don't have no contact, that I don't have no connection to Norway. Imagine myself, what do I have to do to have connection to Norway. I have 2 kids there.

Den andre informanten fra Nigeria mener at myndighetens manglende vilje til å anerkjenne hans tilknytning til Norge dreier seg om rasisme fra myndighetenes side.

N: In the application that we made we wrote that we are married and that we have a child. But in the letter we got back they say that they cannot find any relationship.

K: ok

N: Ye, and the child birth certificate was photocopied and attached to the application, the pictures from the wedding reception. They still said they could not see anything.

K: Ok, why do you think that is?

N: If I have to say, I think that is racism.

K: So you don't think that you have been treated fairly in this?

N: No I was not treated fairly.

K: How does that feel?

---

¹⁹³ For nærmere beskrivelse se UDI-2010-024 Ruundskriv.

N: I feel bad. In fact at a time when my wife wanted to apply the forth time, I told her not to apply anything again.

Flere av informantene gir også uttrykk for å være svært sinte på norske myndigheter. To personer forteller at de underveis i utvisningsprosessen ble så indignerte at de nå ikke vet om de ønsker å komme tilbake til Norge. Én av informantene mener at systemet har ‘mistet fokus’.

S: But the more I stay here you know, the more I get you know... I am beginning to wonder why I should go back.. why should I want to go back to a system that is discriminating so much. Not the people, the people are ok, but the system. The system, they have lost focus.

Sitatene over viser at informantene ikke anerkjenner utvisning som en *legitim* reaksjon. Én av grunnene kan kanskje være fordi de ikke opplever retten eller premissene som ligger til grunn for den som legitime. Myndighetenes definisjon av ‘tilknytning til riket’ er ifølge informantene ikke legitim, fordi den etter deres oppfattelse ikke oppfyller kravet til *rettferdighet* (Mæhle 2007b:453). De mener at deres sosiale medlemskap gjennom familietilknytning bør anerkjennes. Flere av informantene har sosialt medlemskap i Norge enten gjennom langvarig opphold, eller som i eksemplene over, gjennom familie. Imidlertid ser man at det er den formelle, juridiske tilhørighet som tillegges størst vekt av myndighetene. Opplevd tilhørighet er ofte av sekundær betydning (Aas 2013a og Coutin 2010:356). Man kan se at ”grenser beholder sitt faste grep og hvordan det formelle administrativt avgrensede, medlemskapet ruver over andre former for ‘vi’ ”(Aas 2013a:233). Myndighetenes fokus på det juridisk formelle medlemskapet står i skarp kontrast til teorier om hybride identiteter og kompleks tilhørighet som jeg har vært inne på tidligere i kapitlet. Myndighetenes forståelse av tilknytning står også i kontrast til hvordan mine informanter oppfatter sin egen tilhørighet. Allikevel er de ulike medlemskapsformene stadig oppe til diskusjon, gjennom blant annet mediene og praksis i domstolen¹⁹⁴ (Aas 2013). ”Det foregår derfor daglig diskursive og juridiske forhandlinger om hvem som skal være en del av det store norske ”vi” ” (Aas 2013a:234). Mine empiriske funn kan også sees i en slik sammenheng. Mine informanter ønsker å få anerkjennelse for sin tilhørighet og sitt medlemskap her i Norge til tross for at de mangler juridisk formelt medlemskap.

---

¹⁹⁴ Maria Amelie saken og sak om asylbarna i Høyesterett. Søskenparet Brutt. European Court of Human Rights (Brutt mot Norge).

7.5 Rettferdighet for hvem?

Intensjonen med denne oppgaven har vært å gi et innblikk i utvisning som et sosialt fenomen. Jeg har gjort dette ved å ta utgangspunkt i de utvistenes egne fortellinger. Utvisning er den mest inngripende reaksjonen etter utlendingsloven, men er ikke karakterisert som straff etter norsk lov. Utvisning og straff har imidlertid visse *karakter- eller innholdsmessige* likhetstrekk. Utvisning kommer som en reaksjon på en lovovertrødelse og innehar flere *punitive aspekter* eller *avskrekkende momenter*, i likhet med straff. Enkelte av informantene opplever derfor utvisning som en straffereaksjon. Det er spesielt de informantene med sterk familietilknytning i Norge eller de som vil møte et vanskelig liv ved en eventuell retur til opprinnelseslandet som ser utvisningen som en svært punitiv reaksjon, og enkelte ville heller foretrekke fengsel. De mener at en eventuell fengselstraff ville være mindre inngripende ovenfor dem selv eller familien. Utvisning kan dermed sies å være en *hybrid kontrollform*, hvor administrative tiltak blandes med punitive aspekter. Flere av informantene anerkjenner imidlertid statens rett til å utvise personer som er uønsket i landet, og enkelte reflekterer rundt statens behov for å beskytte seg selv og sine borgere. Felles for alle informantene, enten de opplever utvisningen som et onde eller ikke, er de ulike rettferdighetsbetraktningene de gjør seg, sett i lys av Norge som en *demokratisk rettsstat*. Flere av informantene mener at deres rettigheter ikke har blitt ivaretatt på en tilstrekkelig måte eller at de ikke har blitt behandlet rettferdig. Enkelte mener at de forskjellsbehandles på bakgrunn av statsborgerskap.

Informantene jeg intervjuet i Oslo fengsel føler seg urettferdig behandlet gjennom flere ledd i *eksklusjonsprosessen*, av påtalemyndighet, domstolen og innen kriminalomsorgen. Noen er også kritiske til selve utvisningen. Flere er spesielt kritiske til de ulike 'særordningene' innen rettssystemet, som praktiseres ovenfor utenlandske statsborgere. Som jeg viste i kapittel 4 gjelder dette for eksempel ved straffutmåling for såkalte mobile vinningskriminelle, varetekt og ulike privilegier innen kriminalomsorgen. Det har utviklet seg en rettslig regulert, men differensiert justis, som kun praktiseres ovenfor utenlandske statsborgere. Her er målet, ikke å reintegrere personen i samfunnet, men å ekskludere vedkommende gjennom en territorial ekskludering. Mine informanter observerer dette og ser på dette som urettferdig og anerkjenner ikke dette som legitime tiltak eller legitim behandling.

Jeg spør en av informantene om utvisning ikke er som en straff. Informanten er heller mer opptatt av det han mener er rasisme og forskjellsbehandling i kriminalomsorgen.

R: It is not. For me it is not.. me before I say that Norway is good, but when I come here in this prison I see many "betjent" many... many people, they tell me.... They are racist for me, I don't like. For you only luft and eat, no fellesskap, this is racism it is not normal, I am a man. I am here in prison, the normal is that the rule is for everybody... not for me, for me only food and luft, it is not normal this you know, and that... I don't want to come back here, because I see the people it is not... normal.

En av informantene snakker om forskjellsbehandlingen han føler utenlandske innsatte blir utsatt for i Oslo fengsel. Han er opptatt av hvordan norske innsatte på avdeling C3 har mange flere privilegier enn de utenlandske innsatte.

R: It is not something to worry about or to stress, but you see those small things and of course you get a little bit upset. I do not mind... I do not mind, but it is not correct or nice to do that, we are human beings. He does not have three legs and I have two, you know, we are the same, I think.

Den første informanten som er sitert understreker at "*I am a man*". Den andre informanten vektlegger at "*we are human beings*" og at det ikke er noen forskjeller mellom norske statsborgere og utenlandske.

Flere av informantene stiller også spørsmålstegn ved Norge som et demokratisk land. Informanten fra Vest-Sahara bodde i Italia i 10 år før han kom til Norge. Han sier at han ikke lenger vil leve i Norge. Han ønsker å dra tilbake til Italia så snart han er ferdig med å sone.

K: Du vil ikke være her lenger, hvorfor ikke det?

V: Som jeg sa til deg. Jeg hadde hørt om Norge at det er et fritt land, demokrati, snille mennesker, men da jeg kom hit så jeg med mine egne øyne at dette landet ikke er sånn som folk beskriver det. Folk her er... jeg vil ikke si rasister, men de er stive, rigide. Det er ikke noe demokrati, jeg tror at demokratiet bare er for norske folk, ikke for utlendinger. Jeg tror at... når jeg snakker med en tjenestemann her er det ingen som hører på meg, ikke bare på meg, men dette gjelder alle utenlandske. Nå bor jeg på en avdeling som er bare for utenlandske, ikke for norske, fordi vi har ikke samme rettigheter.

Informanten anerkjenner at Norge har noen demokratiske idealer, men han mener at disse prinsippene kun gjelder for norske statsborgere og ikke for ham som er utenlandsk borger.

Informantene som er utvist for brudd på utlendingsloven er svært kritiske til utvisningen og vektlegger hvordan dette får negative konsekvenser for familien og barna. Som jeg har vist ovenfor er de spesielt opptatt av hvordan deres tilknytning ikke anerkjennes av norske myndigheter. De mener også at deres barn som er norske statsborgere ikke har de samme rettighetene som andre norske barn og at utvisningen ikke er rettferdig ovenfor barna. EMK art. 8 om retten til familieliv skal også gjelde for barn. Utvisningssaker skal vurderes først ut fra forelderens perspektiv for deretter å vurderes ut fra ”barnets perspektiv, som et selvstendig inngrep i barnets rett til familieliv. Barns selvstendige rettigheter påberopes i liten grad i norske utvisningssaker og anvendes heller ikke slik av beslutningstakerne” (Meidel 2010:178). To av informantene som har norske barn mener at deres barn ikke har de samme rettighetene som andre norske barn. En av informantene sier.

S: Yee, I don't think its fair in the fact that, you know, I have a kid, and they don't care about the kid. They don't care about the relation, you know. Its like, here in Norway you getting married, you have to ask them to get married , you know, and your kids they are not like... they don't have like the same rights as Norwegian kids, you know, like.... Its like they don't want black people to mix with their people, that's why they are making it so hard, you know, that's how I feel.

N: If I have a child with a Norwegian woman, my children are Norwegian you know..... They think it is right for my kids to grow up without me. They don't think about the consequences that my absence, how it will effect my children, how ... what... they don't think about... people will think that something is wrong with this kids that don't have their father you know.

Overordnet dreier dette seg om informantenes opplevelse av Norge som en rettsstat og hva som er *rettferdighet* i en global kontekst. Jeg vil derfor avslutningsvis reise noen spørsmål om hva som er rettferdighet i den globale verden vi lever i. Kan man tenke seg en alternativ modell for rettferdighet som er mer hensiktsmessig når man skal diskutere og rettslig regulere globale problemer, og som bedre kan ivareta rettferdigheten for alle mennesker uavhengig av statsborgerskap? Jeg skal ikke gi noe fullstendig svar på disse spørsmålene, imidlertid kan det være fruktbart å se på noen refleksjoner rundt dette da globalisering også er med på å endre hvordan man tenker om rettferdighet (Fraser 2005 og 2009). Globalisering, med økt migrasjon, fører til at befolkningen blir stadig mer heterogen. I Norge i dag bor det mange mennesker med en annen nasjonalitet, ulik etnisk opprinnelse eller ulik kulturell bakgrunn. En del av denne befolkningen har ikke norsk statsborgerskap. Disse har forskjellig rettslig og faktisk tilknytning til Norge. Hvilke rettigheter eller plikter de har overfor den Norske stat vil variere (Andenæs og Fliflet 2006:127). Kan man tenke seg en rettferdighet som kan reflektere

dette mangfoldet? Eller hvilke rettigheter skal derfor gjelde for de som ikke er statsborgere? Globaliseringen har derfor ført til en diskusjon om hva som er den riktige *rammen* for å diskutere spørsmål om rettferdighet og *hvem* som skal være *rettferdighetssubjekter*? (Fraser 2005:72).

De ulike eksemplene nevnt ovenfor; hvordan rettssystemet skaper en egen justis for utenlandske statsborgere og hvordan myndighetene i all hovedsak legger vekt på det juridisk formelle medlemskapet, viser at den *norske rettsstaten* bygger på en *nasjonalstatlig ramme*. Fraser (2005 og 2009) hevder at man ved å bruke nasjonalstaten som referanseramme ekskluderer enkelte deler av befolkningen som ikke er statsborgere; og selve rammen blir en kilde til urettferdighet (Fraser 2009:21-23). Frasers (2005 og 2009) betraktninger om rettferdighet kan bidra som en forklaringsmodell for å forstå hvorfor informantene føler at de blir urettferdig behandlet.

Flere av informantene ovenfor reflekterer over hvorvidt de er anerkjente rettferdighetssubjekter. Utsagn som "*I am a man*", "*we are human beings*" eller "*the normal is that the rule is for everybody*" viser at informantene gjør krav på likebehandling og rettferdighet gjennom universelle menneskerettigheter. De gjør også krav på å være *rettferdighetssubjekter* fordi de er *human beings*. Man kan spørre; Hvem bør være rettferdighetssubjekter i den globale verden? Eller hvilken annen type rettferdighet kan man tenke seg? Fraser (2005 og 2009:23) foreslår en "*post- Westphalian*"- modell, som ikke har nasjonalstaten som ramme for krav på rettferdighet og menneskerettigheter. Videre argumenterer hun for at 'the all- affected principle' skal avgjøre hvem som er rettferdighetssubjekter. "This principle holds that all those affected by a given social structure or institution have moral standing as subjects of justice in relation to it" (Fraser 2005:82). Altså har alle som blir påvirket av en sosial struktur eller en institusjon rett til å være rettferdighetssubjekter, uavhengig av statsborgerskap.

For me, cosmopolitan justice is the counterpart of cosmopolitics, it is a justice which takes into account the outcast, the impoverished, the homeless and the stateless, the person without possessions and without membership of a state or a society. Cosmopolitan justice respond to the powerless, the non- citizen, to members of excluded and sub oriented grounds, to the deviant and the different (Hudson 2011:119).

Som sitatene over viser blir en fremtidig utfordring for det norske demokratiet og for rettsstaten å utvikle en forståelse for rettferdighet og rettigheter som er mer i tråd med den globale virkeligheten vi lever i i dag. En rettferdighetsmodell som tar inn over seg forpliktelsene man har ovenfor fremmede eller personer som ikke har formelt juridisk medlemskap i et samfunn, krever ifølge Hudson at man utvikler et mer ”fluid sens of self, going beyond nationality and ethnicity to recognize being human as our first and most basic identity” (Hudson 2011:131).

8 Litteraturliste

8.1 Bøker og artikler

Aas, Katja Franko (2007). *Globalization & Crime*. London: SAGE Publications.

Aas, Katja Franko (2011a). “ ‘Crimmigrant’ bodies and bona fide travelers: Surveillance, citizenship and global governance”. I: *Theoretical Criminology*, 15(3): 331-346.

Aas, Katja Franko (2011b). “A borderless world? : cosmopolitanism, boundaries and frontiers”. I: Cecilia M. Bailliet og Katja Franko Aas (red.), *Cosmopolitan justice and its discontents*. Abingdon : Routledge.

Aas, Katja Franko (2013a). ”Epilog: medlemskap på prøve”. I: Katja Franko Aas, Nicolay B. Johansen og Thomas Ugelvik (red.), *Krimigrasjon? Den nye kontrollen av de fremmede*. Oslo: Universitetsforlaget.

Aas, Katja Franko (2013b). “The bordered and the ordered society: Migration control, citizenship and the Northern penal state”. I: Katja Franko Aas og Mary Bosworth (red.), *The Borders of Punishment: Migration, Citizenship, and Social Exclusion*. Oxford: Oxford University Press.

Agamben, Giorgio (2005). *State of Exception*. Chicago, IL: University of Chicago Press.

Agamben, Giorgio (2010). *Homo sacer: Den suverene makten og det nakne livet*. Rakkestad: Valdisholm forlag.

Aliverti, Ana (2012a). “Exploring the Function of Criminal Law in the Policing og Foreginers: The Decision to Prosecute Immigration-related Offences”. I: *Social & Legal Studies*, 21(4): 511- 527. (Versjon benyttet: Published online before print September 10, 2012, doi: 10.1177/0964663912455447).

Aliverti, Ana (2012b). "Making people criminal: The role of the criminal law in immigration enforcement". I: *Theoretical Criminology*, 16 (4): 417-434.

Althusser, Louis (1971). *Lenin and philosophy, and other essays*. London: New Left Books.

Alver, Bente Gullveig og Ørjan Øyen (1997). *Forskninsetikk i forskerhverdag: Vurderinger og praksis*. Tano Aschehoug: Otta.

Andenæs, Johs. (1962). *Statsforfatningen i Norge*, 3. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.

Andenæs, Johs. og Arne Fliflet (2006). *Statsforfatningen i Norge*. 10. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.

Andrijasevic, Rutvica (2010). "From Exception to Excess: Detention and Deportation across the Mediterranean Space". I: Nicholas De Genova og Nathalie Peutz (red.), *The Deportation Regime: Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement*. Durham og London: Duke University Press.

Arendt, Hannah (1968). *Men in Dark Times*. San Diego, New York og London: Harcourt Brace.

Arentzen, Stian Bonnevie (2013). *Velbegrunnet varetekt? En studie av førstegangsfengslinger fra Oslo tingrett, med særlig henblikk på betydningen av den siktedes statsborgerskap ved rettens begrunnelse for bruk av varetektsfengsel*. Oslo: Det juridiske fakultetet.

Ashworth, Andrew (2000). "Is the criminal law a lost cause?". I: *Law Quarterly Review*, 116 (2): 225–256.

Baumann, Zygmunt (1998). *Globalization: The Human Consequences*. Polity Press: Cambridge.

Bauman, Zygmunt (2000a). *Globalisering*. Lund: Studentlitteratur.

Baumann, Zygmunt (2000b). "Social issues of law and order". I: *British Journal of Criminology*, Special Issue on Crime and Social Theory, 40(2): 205-221.

Bauman, Zygmunt (2001). *Flytende modernitet*. Oslo: Vidarforlaget.

Benhabib, Seyla (2004). *The Rights of Others. Aliens, Residents and Citizens*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bernt, Jan Fridthjof (2007). "Rettsikkerhet- den grunnleggende verdi i den liberalt rettsstaten". Kap 19. I: Jan Fridthjof Bernt og Synne Sæther Mæhl (red.), *Rett, samfunn og demokrati*. Oslo: Gyldendal.

Bernt, Jan Fridthjof og Ørnulf Rasmussen (2010). *Frihagens forvaltningsrett*. Bergen: Fagbokforlaget.

Bigo, Didier (2006). "Security, exception, ban and surveillance". I: David Lyon (red.), *Theorizing Surveillance: The panopticon and beyond*. Cullompton: Willan Publishing.

Bigo, Didier og Elspeth Guild (2005a). "Policing in the Name of Freedom". I: Didier Bigo og Elspeth Guild (red.), *Controlling Frontiers: Free Movement Into and Within Europe*. Aldershot: Ashgate.

Bigo, Didier og Elspeth Guild (2005b). "Policing at a Distance: Schengen Visa Policies". I: Didier Bigo og Elspeth Guild (red.), *Controlling Frontiers: Free Movement Into and Within Europe*. Aldershot: Ashgate.

Brochmann, Grete (1999). "The Mechanisms of Control". I: Grete Brochmann og Thomas Hammar (red.), *Mechanisms of Immigration Control: A Comparative Analysis of European Regulation Policies*. Oxford: Berg.

Brotherton, David (2008). "Exiling New Yorkers". I: Philip Kretsedemas og David Brotherton (red.), *Keeping out the orther: a critical introduction to immigration enforcement today*. New York: Columbia University Press.

Bull, Henrik (2010). Kapittel 13. "Særlige regler for utlendinger som omfattes av Avtale om Det europeiske samarbeidsområde (EØS- avtalen) og Konvensjon om opprettelse av Det europeiske Frihandelsforbundet (EFTA- konvensjonen). I: Vigdis Vevstad (red.), *Utlendingsloven: lov 15. mai 2008 nr. 35 om utlendingers adgang til riket og deres opphold her: kommentarutgave* (s. 626–704). Oslo: Universitetsforlaget.

Butler, Judith (1995). "Conscience doth make subjects of us all". I: *Yale French Studies*, 88: 6-26.

Butler, Judith (1997). *The psychic life of power: theories in subjection*. Stanford: Stanford University Press.

Castles, Stephen og Mark J. Miller (2009). *The Age of Migration*. Palgrave Mcmillan: Houndmills.

Christie, Nils (2004). *En passende mengde kriminalitet*. Oslo: Universitetsforlaget.

Cole, David (2003). *Enemy Aliens: Double Standards and Constitutional Freedoms in War on Terrorism*. New York: New Press.

Cornelisse, Galina (2010). "Immigration Detention and the Territoriality of Universal Rights". I: Nicholas De Genova og Nathalie Peutz (red.), *The Deportation Regime: Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement*. Durham og London: Duke University Press.

Coutin, Susan Bibler (2003a). "Cultural Logics of Belonging and Movement: Transnationalism, Nationalization, and U.S Immigration Politics". I: *American Ethnologist*, 30 (4): 508-526.

Coutin, Susan Bibler (2003b). "Suspension of Deportation Hearings and Measures of 'Americanness' ". I: *Journal of Latin American Anthropology*, 8 (2): 58- 95.

Coutin, Susan Bibler (2010). "Exiled by Law: Deportation and the Inviability of Life". I: Nicholas De Genova og Nathalie Peutz (red.), *The Deportation Regime: Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement*. Durham og London: Duke University Press.

Crewe, Ben (2011) "Depth, weight, tightness: Revisiting the pains of imprisonment". I: *Punishment & Society*, 13 (5): 509-529.

Dauvergne, Catherine (2008). *Making People Illegal: What Globalization Means for Migration Law*. Cambridge: Cambridge University Press.

De Genova, Nicholas (2002). "Migrant 'Illegality' and Deportability in Everyday life". I: *Annual Review of Anthropology*, 31: 419-447.

De Genova, Nicholas (2005). *Working the boundaries: Race, Space, and "Illegality" in Mexican Chicago*. Durham, NC.: Duke University Press.

De Genova, Nicholas (2010). "The Deportation Regime: Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement". I: Nicholas De Genova og Nathalie Peutz (red.), *The Deportation Regime: Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement*. Durham og London: Duke University Press.

De Genova, Nicolas og Nathalie Peutz (2010). "Introduction". I: Nicolas De Genova og Nathalie Peutz (red.), *The Deportation Regime: Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement*. Durham & London: Duke University Press.

Duff, Antony (2011). "Responsibility, Citizenship, and Criminal Law". I: RA Duff og Stuart P. Green (red.), *Philosophical Foundations of Criminal Law*. Oxford: University Press.

Durkheim, Émile (1933). *The Division of Labour in Society*. New York: The Free Press/Macmillan Publishing Co.

Engelstad, Fredrik, Per Selle og Øyvind Østerud (2003). ”Kap 7: Rettsliggjøring som maktforskyvning”. I: Fredrik Engelstad, Per Sell og Øyvind Østerud (red.), *Makten og demokratiet*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Eriksen, Thomas Hylland (2011). ”Hva betyr vi?”. I: Thomas Hylland Eriksen og Hans Erik Næss (red.), *Kulturell kompleksitet i det nye Norge*. Oslo: Unipub.

Eskeland, Ståle (2006). *Strafferett* 2. utg. Oslo: Cappelen Akademiske Forlag.

Esposito, Roberto (2008). *Bios: Biopolitic and Philosophy*. Overs. Timothy Campbell. Minneapolis: Minnesota University Press.

Fangen, Katrine og Halvar Andreassen Kjærre (2013). ”Ekskludert av staten, inkludert av hva?”. I: Katja Franko Aas, Nicolay B. Johansen og Thomas Ugelvik (red.), *Krimmigrasjon? Den nye kontrollen av de fremmede*. Oslo: Universitetsforlaget.

Feeley, Malcome (2002). “Entrepreneurs of punishment: The legacy of privatization”. I: *Punishment & Society*, 4(3): 321-344.

Fekete, Liz (2005). ”The Deportation Machine: Europe, Asylum, and Human Rights”. I: Special Issue, *European Race Bulletin*, no. 51. London: Institute of Race Relations.

Feldman, David (2003). ”Migranst, Immigrants and Welfare from the Old Poor Law to the Welfare State”. I. *Transactions of the Royal Historical Society*, 13: 79- 104

Foucault, Michel (2008). *The Birth of Biopolitics: Lectures at the Collège de France, 1978–1979*. Overs. G. Burchell. Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan.

Fraser, Nancy (2005). "Reimagining justice in a globalizing world". I: *New Left Review*, 36, Nov- Dec: 69- 88.

Fraser, Nancy (2009). *Scales of justice: Reimagining Political Space in a Globalizing World*. New York: Columbia University Press.

Garland, David (1990). *Punishment and Modern Society: A Study in Social Theory*. Oxford: Clarendon Press.

Gibney, Matthew J. og Randall Hansen (2003). "Deportation and the Liberal State: The Forcible Return of Asylum Seekers and Unlawful Migrants in Canada, Germany, and the United Kingdom". UNHCR New Issues in Refugee Research Working Paper, no. 77, Geneva. <http://www.unhcr.org/3e59de764.html>

Gibney, Matthew (2013). "Deportation, Crime, and the Changing Character of Membership in the United Kingdom". I: Katja Franko Aas og Mary Bosworth (red.), *The Borders of Punishment: Migration, Citizenship, and Social Exclusion*. Oxford: Oxford University Press.

Graver, Hans Petter (2002). *Alminnelig forvaltningsrett*, 2. utgave. Oslo : Universitetsforlaget.

Graver, Hans Petter (2004). "Bevisbyrde og beviskrav i forvaltningsretten". I: *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 04(05): 465-498.

Gray, Benjamin (2011). "From Exile of Citizens to Deportation of Non-Citizens: Ancient Greece as a Mirror to Illuminate a Modern Transition". I: Bridget Anderson, Matthew Gibney og Emanuela Paoletti (red.), Special Issue, *Boundaries of Belonging: Deportation and the Constitution and Contestation of Citizenship*, *Citizenship Studies*, 15 (5): 565-82.

Gross, Oren og Fionnuala Ní Aoláin (2001). "From Discretion to Scrutiny: Revisiting the Application of the Margin of Appreciation in the Context of Article 15 of the European Convention on Human Rights". I: *Human Rights Quarterly*, 23 (3): 625-649.

Guild, Elspeth (2005). "The Legal Framework: who is entitled to work and who is in charge?: Understanding the legal framework of European labour migration. I: Didier Bigo og Elspeth Guild (red.), *Controlling Frontiers: Free Movement Into and Within Europe*.

Guild, Elspeth (2009). *Security and Migration in the 21st Century*. Cambridge: Polity Press.

Gundhus, Helene I. og Marit Egge (2013). "Grenser for forebygging? "De unge fremmede" og kriminalitetsforebyggende politiarbeid". I: Katja Franko Aas, Nicolay B. Johansen og Thomas Ugelvik (red.), *Krimigrasjon? Den nye kontrollen av de fremmede*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hammar, Thomas (1990). *Democracy and the Nation State: Aliens, Denizens and Citizens in a World of International Migration*. Aldershot: Avebury.

Hansen, Irene Palm og Gunhild Bolstad (2003). *Utvisning 2001: En undersøkelse av utlendingsforvaltningens praksis i utvisningssaker* (Stensilserie nr. 89. JUSS- BUSS). Oslo: Institutt for kriminologi og rettssosiologi, Universitetet i Oslo.

Hauge, Ragnar (1990). *Kriminalitetens årsaker: Utsnitt av kriminologiens historie*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hauge, Ragnar (1996). *Straffens begrunnelser*. Oslo: Universitetsforlaget.

Headley, Bernard (2005). *Deported: Entry and Exit findings Jamaicans returned home from the US between 1997 and 2003. Volume 1*. Kingston, JA: Stephenson Litho Press.

Hindess, Barry (2000). "Citizenship in the International Management of Populations". I: *American Behavioral Scientist*, 43 (9): 1486-1497.

Hing, Bill Ong (2006). *Deporting Our Souls: Values, Morality, and Immigration Policy*. New York: Cambridge University Press.

Hudson, Barbara (2011) "All the people in all the world: A cosmopolitan perspective on migration and torture". I: Cecilia M. Bailliet og Katja Franko Aas (red.), *Cosmopolitan justice and its discontents*. Abingdon: Routledge.

Humlén, Arild (2010). Kapittel 8. "Utvisning". I: Vigdis Vevstad (red.), *Utlendingsloven: lov 15. mai 2008 nr. 35 om utlendingers adgang til riket og deres opphold her: kommentarutgave* (s. 422–447). Oslo: Universitetsforlaget.

Husabø, Erling Johannes og Annika Elisabet Suominen (2012). *Forholdet mellom straffeprosesslovens og utlendingslovens regler om fengsling og andre tvangsmidler: En utredning avgitt til Justisdepartementet 2.3.2011*: Justis- og beredskapsdepartementet.

Huysmans, Jef (2006). *The Politics of Insecurity: Fear, Migration and Asylum in the EU*. Milton Park: Routledge.

Høigård, Cecilie og Liv Finstad (1986). *Bakgater: om prostitusjon, penger og kjærlighet*. Oslo: Pax.

Høigård, Cecilie (2003). "Kriminalitet: naturalisering av sosiale relasjoner". I: Kristian Andenæs og Knut Papendorf (red.), *Fortsatt uferdig: festskrift til Thomas Mathiesen*. Oslo: Unipax.

Johannessen, Asbjørn, Tufte, Per Arne og Line Kristoffersen (2005), 3 utgave. *Introduksjon til samfunnsvitenskaplig metode*. Oslo: Abstrakt forlag.

Johansen, Nicolay B., Thomas Ugelvik og Katja Franko Aas (2013). "Globalisering, staten og de fremmede". I: Katja Franko Aas, Nicolay B. Johansen og Thomas Ugelvik (red.), *Krimigrasjon? Den nye kontrollen av de fremmede*. Oslo: Universitetsforlaget.

Johansen, Nicolay B. (2013). "Elendighetstrakten: om å styre de som ikke teller". I: Katja Franko Aas, Nicolay B. Johansen og Thomas Ugelvik (red.), *Krimigrasjon? Den nye kontrollen av de fremmede*. Oslo: Universitetsforlaget.

Joppke, Christian (1998). "Why Liberal States Accept Unwanted Immigration". I: *World Politics*, 50 (1): 266-93.

Kampen, Håvard (2010). Kapittel 12. "Behandling av fingeravtrykk mv., tvangsmidler og straff (Har skrevet kommentarene til § 108)". I: Vigdis Vevstad (red.), *Utlendingsloven: lov 15. mai 2008 nr. 35 om utlendingers adgang til riket og deres opphold her: kommentarutgave* (s. 594–625). Oslo: Universitetsforlaget.

Kanstroom, Daniel (2000). "Deportation, Social Control, and Punishment: Some Thoughts about Why Hard Laws Make Bad Cases". Reserch paper no.2000-11. I: *Harvard Law Review*, 113: 1890-1935.

Kanstroom, Daniel (2004). "Criminalizing the Undocumented: Ironic Boundaries of the Post-September 11th 'Pale of Law' ". I: *North Carolina Journal of International Law and Commercial Regulation*, 29: 639-670.

Kanstroom, Daniel (2007). *Deportation Nation: Outsiders in American History*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

King, Russel (2000). "Generalizations from the History of Return Migration". I: Bimal Ghosh (red.), *Return Migration: Journey of Hope or Despair?* Genève: International Organization for Migration and the United Nations.

Kingston, Rebecca (2005). "The Unmaking of Citizens: Banishment and the Modern Citizenship Regime in France". I: *Citizenship Studies*, 9 (1): 23-40.

Kjeldstadli, Knut (2013). "Den gamle kontrollen av de fremmede". I: Katja Franko Aas, Nicolay B. Johansen og Thomas Ugelvik (red.), *Krimmigrasjon? Den nye kontrollen av de fremmede*. Oslo: Universitetsforlaget.

Kjølbros, Jon Fridrik (2010). *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention – for praktikere*. 3. Utg. København: Jurist- og Økonomforbundets forlag.

Kvale, Steinar og Svend Brinkman (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. 2. utgave. Oslo: Gyldendal.

Legomsky, Stephen. H. (1977). "The Alien Criminal Defendant: Sentencing Considerations". I: *San Diego Law Review*, 15 (1): 105-137.

Legomsky, Stephen. H. (2007). "The New Path of Immigration Law: Asymmetric Incorporation of Criminal Justice Norms". I: *Washington & Lee Law Review*, 64: 469- 528.

Maddali, Anita (2011). "PADILLA V. KENTUCKY: A New Chapter in Supreme Court Jurisprudence on Whether Deportation Constitutes Punishment For Lawfull Permantne Residentes?". I *American University Law Review*, 61 (1): 1-58.

Markowitz, Peter. L. (2008a), "Straddling the Civil-Criminal Divide: A Bifurcated Approach to Understanding the Nature of Immigration Removal Proceedings". I: *Harvard Civil Rights-Civil Liberties Law Review*, 43 (2): 289- 351.

Markowitz, Peter. L. (2008b). "Deportation is Different". I: *Journal of Constitutional Law*, 13 (5):1299- 1360.

Mathiesen, Thomas (1985). " 'Styringsjuss', 'rettssikkerhetsjuss' – det gode samfunn". I: *Den juridiske profession. Retfærd* 28. Oslo: Akademiske forlag.

Meidell, Merete (2010). "Brutte bånd ved utvinsing av foreldre- rettferdig for hvem?". I: Beatrice Halsaa og Anne Hellum (red.), *Rettferdighet*. Oslo: Universitetsforlaget.

Miller, Teresa A. (2003). "Citizenship and Severity: Recent Immigration Reforms and the New Penology". I: *Georgetown Immigration Law Review*, 10: 611- 660.

Miller, Teresa A. (2005). "Blurring the Boundaries Between Immigration and Crime Control After September II". I: *Boston College Third World Law Journal*, 25 (1): 81-124.

Mohn, Sigmund B. (2013). "Passet påskrevet: Utlendinger og kontroll i kriminalstatistikkens Grenseland". I: Katja Franko Aas, Nicolay B. Johansen og Thomas Ugelvik (red.), *Krimigrasjon? Den nye kontrollen av de fremmede*. Oslo: Universitetsforlaget.

Mæhle, Synne Sæther (2007a). "Rettsstateten" kap. 7. I: Jan Fridthjof Bernt og Synne Sæther Mæhl (red.), *Rett, samfunn og demokrati*. Oslo: Gyldendal.

Mæhle, Synne Sæther (2007b). "Rettens legitimitet" kap. 22. I: Jan Fridthjof Bernt og Synne Sæther Mæhl (red.), *Rett, samfunn og demokrati*. Oslo: Gyldendal.

Mæland, Henry John (1999). *Innføring i alminnelig strafferett*. Justitia: Bergen.

Negri, Antonio (2008). "Sovereignty: That Divine Ministry of the Affairs of Early Life. A review of Giorgio Agamben, *Il Regno e la Gloria*". Overs. Gabriele Fadini. I: *Journal for Cultural and Religious Theory*, 9 (1): 96-100.

Ngai, Mae M. (2004). *Impossible Subjects: Illegal Aliens and the Making of Modern America*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Olaussen, Leif Petter (2004): "Hvorfor er kriminalitet en sosial realitet?" I: *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskap*, 1 (15): 24-38.

Papendorf, Knut (2012). *Rett for alle?: Rettsliggjøring og rettsfjerne personers mulighet til å mobilisere retten*. Oslo: Novus forlag.

Pauw, Gibbs Houston (2000). "A New Look at Deportation as Punishment: Why at Least Some of the Constitution's Criminal Procedure Protections Apply": I: *Administrative Law Review*, 52 (1): 305- 345.

Peutz, Nathalie (2006). "Embarking on an Anthropology of Removal". I: *Current Anthropology*, 47(2): 217-241.

Peutz, Nathalie (2010). ” ’Criminal Alien’ Deportees in Somaliland: An Ethnography of Removal”. I: Nicholas De Genova og Nathalie Peutz (red.), *The Deportation Regime: Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement*. Durham og London: Duke University Press.

Puntervold, Bente Bø (2013). ”Fengsling av utlendinger: den nye utlendingsloven og Rettssikkerhetsprinsipper”. I: Katja Franko Aas, Nicolay B. Johansen og Thomas Ugelvik (red.), *Krimigrasjon? Den nye kontrollen av de fremmede*. Oslo: Universitetsforlaget.

Repstad, Pål (2007). *Mellom nærhet og distanse: Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget.

Rogstad, Jon (2010). ”Diskriminering- kan en hvit man fra middelklassen forstå det?”. I: Dag Album, Marianne Nordli Hansen og Karin Widerberg (red.), *Metodene våre : Eksempler fra samfunnsvitenskapelig forskning*. Oslo: Universitetsforlaget.

Sand, Inger Johanne (1996). ”Hva er den moderne retten? Niklas Lumanns bidrag”. I: *Sosiologi idag*, 26 (1): 45-69.

Sand, Inger Johanne (2000). ”A Future or as Demise for a Theory of Sociology of Law: As a Normative, Social and Communicative Function of Society”. I: *Retfærd. Nordisk Juridisk Tidsskrift*, 23 (90): 55-74.

Sandberg, Sveinung (2010): "What can "lies" tell us about life. Notes towards a framework of narrative criminology". I: *Journal of Criminal Justice Education*, 21 (4), 447-465.

Sassen, Saskia (1998). *Globalization and its discontents*. New York: The New Press.

Schinkel, Willem (2010). ”From Zoèpolitics to Biopolitics: Citizenship and the Construction og ‘society’ “. I: *European Journal of Social Theory*, 13 (2): 155-172.

Schmitt, Carl (1922). *Politische Theologie*. Munich- Leipzig. Duncker & Humblot; Tranlated by George Schwab as *Political Theology*. Cambridge: MIT Press, 1985.

Simon, Jonathan (2007). *Governing Through Crime: How the War on Crime Transformed American Democracy and Created A Culture of Fear*. Oxford: Oxford University Press.

Slettan, Svein og Toril M. Øie (2001). *Forbrytelse og straff*. Bind 1. Innføring i strafferett. Oslo: Universitetsforlaget.

Smith, Kei E. Iyall (2008). "Hybrid Identities: Theoretical Examinations": I: Keri E. Iyall Smith og Patricia Leavy (red.), *Hybrid Identiets: Theoretical and Empirical Examinations*. Leiden: Brill.

Soysal, Yasemin. N. (1998). "Toward a Postnational Model of Membership". I: Gershon Shafir (red.), *The Citizenship Debates: A Reader*. Minneapolis: University of Minesota Press.

Stub, Marius (2011). *Tilsynsforvaltningens kontrollvirksomhet: Undersøkelse og beslag i feltet mellom forvaltningsprosess og straffeprosess*. Oslo: Universitetsforlaget.

Stumpf, Juliet (2006a). "The Crimmigration Crisis: Immigrants, Crime, and Sovereign Power". I: *American University Law Review*, 56 (2): 367-419.

Stumpf, Juliet (2006b). "Penalizing Immigrants". I: *Federal Sentencing Reporter*, 18(4): 264–270.

Stumpf, Juliet (2009). "Fitting Punishment". I: *Washington and Lee Law Review*, 66: 1683-1741.

Stumpf, Juliet (2013a). "Two profiles of crimmigration law: crimminal deportations and illegal migration". I: Francis J. Pakes (red.), *Globalisation and the challenge to criminology*. New York: Routledge.

Stumpf, Juliet (2013b). "The Process is the Punishment in Crimmigration Law". I: Katja Franko Aas og Mary Bosworth (red.), *The Borders of Punishment: Migration, Citizenship, and Social Exclusion*. Oxford: Oxford University Press.

Sykes, Gresham (1958). *The Society of Captives: A Study of a Maximum-Security Prison*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Sørensen, Christian Børge (2004). "Læren om statens skjønnsmargin etter EMK og betydningen for norsk domstolskontroll med forvaltningen". I: *Tidsskrift for rettsvitenskap*, 2004: 134-196.

Tamanaha, Brian (2004). *On the Rule of Law: History, Politics, Theory*. Cambridge University Press.

Thagaard, Tove (2003). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

Thorbjørnsrud, Kjersti, Espen Gran, Mohammed A. Salih og Sareng Aziz (2013). *VIEWED FROM THE OTHER SIDE: Media Coverage and Personal Tales of Migration in Iraqi Kurdistan*. Institutt for medier og kommunikasjon universitetet i Oslo.

Torpey, John (1999). *The Invention of the Passport: Surveillance, Citizenship and the state*. Cambridge: Cambridge University Press.

Tranøy, Bernt Sofus og Øyvind Østerud (2001). "Globaliseringen og Norge". I: Bernt Sofus Tranøy og Øyvind Østerud (red.), *Mot et globalisert Norge?: Rettslige bindinger, økonomiske føringer og politiske handlingsrom*. Makt- og demokratiutredningen 1998-2003. Oslo: Gyldendal akademiske forlag.

Tufte, Sander (2000). *Norsk fremmedpolitikk 1901-1927 : lovgivning og utvisningspraksis*. Hovedoppgave i historie: Universitetet i Oslo.

Ugelvik, Thomas (2012). "Imprisoned on the border: subjects and objects of the state in two Norwegian prisons". I: Barbra Hudson og Synnøve Ugelvik (red.), *Justice and Security in the 21st Century: Risks, Rights and the Rule of Law*. London: Routledge.

Vaaland, Tor Øystein (2012). *Kampen om Asylet*. Leserinnlegg i *Morgenbladet*, 16.2.2012.

Valenta, Marko (2012). "Avviste asylsøkere, kampen mot uttransportering og livet utenfor mottakssystemet". I: Berit Berg og Marko Valenta (red.), *Asylsøker i velferdsstatens venterom*. Oslo: Universitetsforlaget.

Vevstad, Vigdis og Øyvind Dørbvik Øyen (2010). Kapittel 1. "Alminnelige bestemmelser" (Kommentarene til § 3). I: Vigdis Vevstad (red.), *Utlendingsloven: lov 15. mai 2008 nr. 35 om utlendingers adgang til riket og deres opphold her: kommentarutgave* (s. 34–63). Oslo: Universitetsforlaget.

Vevstad, Vigdis (2013). "Grensekontroll og flyktningers rettigheter". I: Katja Franko Aas, Nicolay B. Johansen og Thomas Ugelvik (red.), *Krimmigrasjon? Den nye kontrollen av de fremmede*. Oslo: Universitetsforlaget.

Walters, William (2002). "Deportation, Expulsion, and the International Police of Aliens". I: *Citizenship Studies*, 6 (3): 265-292.

Walters, William (2004). "Secure Borders, Safe Haven, Domopolitics" I: *Citizenship Studies*, 8(3): 237- 260.

Weber, Max (1999). *Verdi og handling*. Pax forlag: Oslo.

Weber, Leanne og Benjamin Bowling (2004). "Policing Migration: A Framework for Investigating the Regulation of Global Mobility". I: *Policing & Society*, 14 (3): 195-212.

Weber, Leanne og Benjamin Bowling (2008). "Valiant Beggars and Global Vagabonds: Select, Eject, Immobilize". I: *Theoretical criminology*, 12 (3): 355-375.

Weber, Leanne og Sharon Pickering (2013). "Exporting risk, deporting non-citizens". I: Francis J. Pakes (red.), *Globalisation and the challenge to criminology*. New York: Routledge.

Westfelt, Lisa (2008). *Migration som straff? Utvisning på grund av brott 1973–2003 med fokus på flyktningskydd*. Stockholm: Stockholms universitet.

Zedner, Lucia (2013). "Is the Criminal Law Only for Citizens?: A Problem at the Borders of Punishment". I: Katja Franko Aas og Mary Bosworth (red.), *The Borders of Punishment: Migration, Citizenship, and Social Exclusion*. Oxford: Oxford University Press.

8.2 Offentlige rapporter og dokumenter

CAT (2012). UN Committee against Torture. Concluding observations on the combined sixth and seventh periodic reports of Norway, adopted by the Committee at its forty-ninth session. (29 October – 23 November 2012).

Commissioner for Human Rights (2010). Criminalisation of Migration in Europe: Human Rights Implications. Issue Paper commissioned and published by Thomas Hammarberg, Council of Europe Commissioner for Human Rights, Strasbourg.

Council of Europe (2011). Press release - 283(2011). Commissioner for Human Rights. <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1768253&Site=DC>

Europaparlaments- og rådsdirektiv 2004/38/EF av 29. april 2004 om unionsborgeres og deres familiemedlemmers rett til å ferdes og oppholde seg fritt på medlemsstatenes territorium.

Europaparlaments- og rådsdirektiv nr. 2008/115 EF (Returdirektivet).

FNs barnekomité generelle kommentar nr. 7, 2005, avsnitt 18. Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 7, Implementing child rights in early childhood (Fortieth session, 2005), U.N. Doc. CRC/C/GC/7/Rev.1 (2006).

Justis- og politidepartementet (2010). Gjennomføringsplan for utlendingsfeltet 2010.

Justis- og beredskapsdepartementet (2011a). 17.06.2011. Høringsforslag om prøveløslatelse av utenlandske innsatte som utvises med varig innreiseforbud, og gjenninsettelse av utenlandske innsatte på reststraff ved ulovlig retur.

Justis- og beredskapsdepartementet (2011b). GI-14/2011- 04.11.2011. Instruks om utøving av skjønn etter utlendingslova § 70 – vurdering av forholdsmessighet i utvisingssaker som rårkar barn.

Justis- og beredskapsdepartementet (2011c). 10.10.2011. Forslag til endring i utlendingsloven § 92 (unntak fra retten til fritt rettsråd uten behovsprøving ved utvisning som følge av oversittet utreisefrist).

Justis- og beredskapsdepartementet (2012). Pressemelding 10.12.12. Kongsvinger fengsel: Ny avdeling for utenlandske innsatte.

Justis- og beredskapsdepartementet (2013). 04.03.2013. Høring- forslag til endring i utlendingsloven § 108 (heving av strafferammen for brudd på innreiseforbudet).

Kriminalomsorgen (2009). Rundskriv 28.04.2009. Oppheving av ordningen med prøveløslatelse når 7/12 av straffen er Gjennomført.

<http://img3.custompublish.com/getfile.php/930037.823.swrdbdbryw/Rundskriv%20KSF%202-2009.pdf?return=www.kriminalomsorgen.no>

Kriminalomsorgen (2012). Aktuelt for kriminalomsorgen. Etatsblad for Kriminalomsorgens sentrale forvaltning. Utgave, nr. 1, 2012.

Kripos (2012). Trusselvurdering mobile vinningskriminelle.

Kripos (2013). Den organiserte kriminaliteten i Norge – trender og utfordringer 2013–2014.

NESH (2006). Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora. Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi.

NOU (1983:57). Straffelovgivningen under omforming. Straffelovkommisjonens delutredning I.

NOU (2003:15). Fra bot til bedring.

NOU (2003:19). Makt og demokrati. Sluttrapport fra Makt- og demokratiutredningen.

NOU (2004: 20). Ny utlendingslov.

Ot.prp. nr. 90 (2003- 2004). Om lov om straff (Straffeloven).

Ot.prp. nr. 75 (2006-2007). Om lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven). Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Ot.prp. nr. 72 (2007-2008). Om lov om endringer i utlendingslovgivinga (reglar for EØS- og EFTA-borgarar o.a.). Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Prop. 3 L (2010-2011) . Proposisjon til stortinget (forslag til lovvedtak). Endringer i utlendingsloven (gjennomføring av returdirektivet).

PU (2012). Politiets Utlendingsenhet Årsmelding 2012.

Riksadvokaten (2008). Riksadvokatens retningslinjer for påtalebehandling av straffbare handlinger som avdekkes i utlendingssaker. Oslo: Riksadvokaten.

Riksadvokaten (1998): Rundskriv nr. 1/1998 av 30. oktober 1998 om narkotikasaker kvantumets betydning for den rettslige bedømmelse og bruk av forelegg. Oslo: Riksadvokaten.

St. meld. nr. 37 (2007-2008). Straff som virker- mindre kriminalitet- tryggere samfunn. Justis- og politidepartementet.

The Sentencing Project (2010). Expanding the Vote State Felony Disenfranchisement Reform, 1997-2010. Av: Nicole D. Porter.
http://www.sentencingproject.org/doc/publications/publications/vr_expandingtheVoteFinalAddendum.pdf

UDI-RS- 2010-024. Rundskriv Utlendingsdirektoratet. Utvisning etter utlendingsloven §§ 66, 67 og 68 - brudd på utlendingsloven og/eller straffbare forhold.

UDI RS- 2010-021. Utlendingsdirektoratet. Politianmeldelse for grovt brudd på utlendingsloven.

UDI- Praksisnotat. Utlendingsdirektoratet. PN 2011-002. Asylpraksis – Nigeria.
<https://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-praksisnotater/pn-2011-002/>

UDI (2003). Utlendingsdirektoratet årsrapport 2003.

UDI (2010a). Utlendingsdirektoratet årsrapport 2010.

UDI (2010b). Brev fra Utlendingsdirektoratet til Justisdepartementet 22.07.2010. Redgjørelse for retningslinjer for praksis etter utlendingsloven- alternative sanksjonsformer til utvisning ved brudd på utlendingsloven- forslag til endringer i utlendingslov og forskrift.

UDI (2011a). Utlendingsdirektoratet årsrapport 2011.

UDI (2011b). Brev fra Utlendingsdirektoratet til Justisdepartementet 14.07.2011.

Praksisforeleggelse etter utlendingsloven- Utlendingsloven § 66 første ledd bokstav A, § 66 annet ledd og § 70- Endring av praksis som følge av dom i EMD og høyesterett- Vurdering av barnets beste i utvisningssaker ved brudd på utlendingsloven.

<http://www.udi.no/Global/Brev%20til%20JD.pdf>

UDI (2012). Utlendingsdirektoratet årsrapport 2012.

8.3 Lover, forskrifter og internasjonale konvensjoner

strpl. Lov om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven) av 22. mai 1981 nr. 25.

fvl. Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (Forvaltningsloven) av 10. februar 1967 nr. 00.

utl. Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven) av 15. mai 2008 nr. 35.

utf. Forskrift om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsforskriften) av 15. oktober 2009 nr. 1286.

Europarådets konvensjon om menneskerettigheter av 1950 (EMK).

FNs verdenserklæring om menneskerettigheter av 1948.

FNs konvensjon om flyktningers stilling (Flyktningkonvensjonen) av 1951.

FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter av 1966.

FNs konvensjon mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff (CAT) av 1984.

FNs konvensjon om barnets rettigheter (Barnekonvensjonen) av 1989.

8.4 Rettsavgjørelser

Høyesterett

Rt. 1977 s. 1207

Rt. 1995 s. 72

Rt. 1996 s. 551

Rt. 1996 s. 568

Rt. 1996 s. 1510

Rt. 1998 s. 1795

Rt. 2000 s. 591

Rt. 2005 s. 229

Rt. 2009 s. 534

Rt. 2011 s. 765

Rt. 2011 s. 948 (Kashtanjeva)

Den europeiske menneskerettighetsdomstolen

Nunez mot Norge, nr. 55597/09, 28.06.2011

Brutt mot Norge, nr. 47017/09, 04.12.2012

8.5 Seminarer

UDI seminar 11.10.2012. Frokostseminar om utvisning.

8.6 Medier

Aftenposten artikkel 24.10.2011. *Returnekternes ansvar.*

<http://www.aftenposten.no/meninger/Returnekternes-ansvar-6677873.html>

(Lest: 01.05.2013)

Aftenposten artikkel 17.03.2013. *UDI foredrag ga flere utvisninger*

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/UDI-foredrag-ga-flere-utvisninger-7149100.html>

(Lest: 01.05.2013)

NRK Dagsrevyen 05.02.2012. Innslag med UDI direktør Ida Børresen og statssekretær i

Justisdepartementet, Pål K. Lønseth. Se: <http://tv.nrk.no/serie/dagsrevyen/mfa03020512/05-02-2012>

The Guardian artikkel 17.02.2013. *Theresa May attacked judged over deportation rules.*

<http://www.guardian.co.uk/politics/2013/feb/17/theresa-may-attacks-judges-deportation> (Lest:

01.05.2013)

8.7 Nettsider

Utlendingsdirektoratet (UDI). Informasjon om assistert frivillig retur:

<http://www.udi.no/Sentrale-tema/Retur-og-tilbakevending/Retur-frivillig-og-tvungen/>

(Lest 01.05.2013)

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt

Antall ord: 51. 982

9 Vedlegg

9.1 Tillatelse til å behandle personopplysninger Personvernombudet for forskning, Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste AS

Katja Franko Aas
Institutt for kriminologi og retts sosiologi
Universitetet i Oslo
Postboks 6706 St. Olavs plass
0130 OSLO

Vår dato: 27.03.2012

Vår ref: 29502 / 3 / SSA

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 23.01.2012. All nødvendig informasjon om prosjektet forela i sin helhet 22.03.2012. Meldingen gjelder prosjektet:

29502	<i>Utvising av utenlandske statsborgere på grunn av brudd på straffeloven og utlendingsloven</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Katja Franko Aas</i>
Student	<i>Kjersti Ryen Strømnes</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 15.06.2013, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Knut Kalgraff Skjåk

Sondre S. Arnesen

Kontaktperson: Sondre S. Arnesen tlf: 55 58 25 83
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Kjersti Ryen Strømnes, Tofte gate 43 A, 0552 OSLO

Utvalget består av ca. 15 personer som er utvist fra Norge på bakgrunn av brudd på straffeloven og utlendingsloven. Formålet med prosjektet er å undersøke hvordan forvisning tidligere ble brukt som straffereaksjon, for deretter å se på dagens utvisningspraksis med fokus på personlige fortellinger fra utlendinger som er utvist fra landet. Data samles inn ved hjelp av personlig intervju.

Førstegangskontakt med utvalget opprettes av kriminalomsorgen og ulike støttegrupper. Ombudet legger til grunn at personer som ønsker å delta tar direkte kontakt med student.

Personvernombudet finner at behandlingen av personopplysninger i prosjektet kan hjemles i personopplysningsloven §§ 8 første alternativ og 9 a) (samtykke). I prosjektet vil det bli registrert sensitive personopplysninger om at en person har vært mistenkt, siktet, tiltalt eller dømt for en straffbar handling, jf. personopplysningsloven § 2 nr. 8 b).

Viser til mottatt e-post den 22.03.2012. Prosjektet er godkjent av Kriminalomsorgen region øst den 21.03.2012.

Det gis skriftlig informasjon og innhentes skriftlig samtykke. Personvernombudet finner skrivene mottatt 23.01.2012 godt utformet, så fremt det tilføyes kontaktinformasjon til veileder.

Prosjektet skal avsluttes 15.06.2013 og innsamlede opplysninger skal da anonymiseres og lydopptak slettes. Anonymisering innebærer at direkte personidentifiserende opplysninger som navn/koblingsnøkkel slettes, og at indirekte personidentifiserende opplysninger (sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. yrke, alder, kjønn) fjernes eller endres.

9.2 Informasjonsskriv og samtykkeerklærings skjema

Jeg gjør oppmerksom på at jeg har fjernet veileders og mine kontaktopplysninger.

INFORMASJONSSKRIV

Kjersti Ryen Strømnes
Student v/ Universitet i Oslo
Institutt for kriminologi og rettssosiologi
PB 6706 St. Olavs plass
0130 OSLO

Juli, 2012

Informasjon om intervju:

Utvisning fra riket på grunn av brudd på straffeloven eller utlendingsloven

Bakgrunn

Jeg, Kjersti Ryen Strømnes, er student i rettssosiologi ved Universitetet i Oslo og har siden høsten 2011 arbeidet med masteroppgaven min. Oppgaven vil resultere i en rapport på ca. 100 sider, som skal leveres 15. mai 2013. De siste årene har det vært en betraktelig økning i antall utvisningsvedtak fattet av norske myndigheter. Utvisning er en reaksjon som i mange tilfeller får store konsekvenser for de personene det gjelder, for deres familie og omgangskrets. Personene selv får ikke alltid uttale seg om hvordan de opplever dette, derfor vil jeg i oppgaven min la dere fortelle deres historie.

Hva jeg vil snakke om

Temaet for oppgaven er ”utvisning av utenlandske statsborgere på bakgrunn av brudd på straffeloven og utlendingsloven”. Jeg vil prøve å forstå hvordan du opplever denne situasjonen. Jeg er interessert i dine opplevelser og dine meninger. Jeg har tenkt å intervjuer rundt 16 personer om dette. Jeg vil gjøre intervjuer på ca. 1 time, med en person av gangen. Spørsmålene vil dreie seg om hva du tenker om å være utvist fra Norge, hvordan du opplever å måtte forlate landet og hva du tenker å gjøre når du kommer tilbake til fødelandet ditt. Jeg har ikke noe fast spørreskjema, så du kan prate helt fritt. Under intervjuet vil jeg ta notater. Hvis det er OK for deg, vil jeg også spille inn samtalen på en lydopptaker. Senere vil jeg skrive ut notatene og lydopptakene for å studere og sammenligne opplysningene.

Frivillig

Det er helt frivillig å være med. Er det noen spørsmål du ikke vil svare på, respekterer jeg det. Du bestemmer hva du vil snakke om. Du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dette gjelder også etter at intervjuene er ferdige. Dersom du trekker deg vil all informasjon om deg bli slettet.

Anonymt

Opplysningene om deg vil bli behandlet konfidensielt, det er kun jeg som vil ha tilgang til dem. I den ferdige rapporten vil jeg gi deg et oppdiktet navn. Ingenting av det du forteller meg vil kunne føres tilbake til deg. Opplysningene om deg anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, innen juni 2013.

Kontakt:

Hvis det er noe du lurer på før eller etter intervjuet kan du kontakte meg på min adresse, på telefon _____, eller e-post: _____, eller du kan kontakte min veileder Katja Franko Aas, på telefon _____, eller e-post _____.

Studien er godkjent av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen
Kjersti Ryen Strømnes

ERKLÆRING OM SAMTYKKE

Studentansvarlig:	Kjersti Ryen Strømnes, Institutt for kriminologi og rettssosiologi, Universitetet i Oslo
Veileder:	Katja Franko Aas, Institutt for kriminologi og rettssosiologi, Universitetet i Oslo
Prosjektets tittel:	Utvisning av utenlandske statsborgere på bakgrunn av brudd på straffeloven og utlendingsloven

Jeg har mottatt informasjon om prosjektet «Utvisning av utenlandske statsborgere på bakgrunn av brudd på straffeloven og utlendingsloven». Med dette samtykker jeg til å bli intervjuet. Opplysningene jeg gir i intervjuet skal brukes i Kjersti Ryen Strømnes' masteroppgave. Når oppgaven skrives vil ingen eventuelle sensitive opplysninger kunne tilbakeføres til informanten.

.....
Sted

Dato

Underskrift

9.3 Intervjuguide

Dette er spørsmålene jeg tok utgangspunkt i under de semi- strukturerte intervjuene.

INTERVJUGUIDE for personer som er utvist for brudd på straffeloven

1. Før intervjuet starter:

- presentere meg selv
- informere om prosjektet og hva jeg kommer til å stille spørsmål om
- si litt om betydningen av å være med på intervjuet, om tilbakemelding og om resultatet- (e- post adresse)
- gå gjennom hvordan intervjuet dokumenteres (diktafon, lydopptaker), og hva som gjøres med datamaterialet når prosjektet er avsluttet
- garantere anonymitet
- informere informanten om retten til å avbryte intervjuet når som helst
- antyde hvor lenge intervjuet vil vare

2. Innledende:

- Alder og fødeland/ statsborgerskap
- Kan du fortelle litt om hvorfor du reiste fra fødelandet ditt?
- Hvorfor valgte du å komme til Norge?
- Er vedtaket om utvisning endelig eller kan du anke?

3. Tilknytning til Norge:

- Hvor lang tid har du bodd i Norge?
- Reiste du alene til Norge eller sammen med familie/venner?
- Kan du fortelle litt om livet ditt her i Norge? (Bosted, Familie/venner,Jobb/studier, Fritidsaktiviteter, Språk)
- Opphold på hvilket grunnlag? (Lovlig eller ulovlig opphold?)
- Har du midlertidig oppholdstillatelse eller permanent oppholdstillatelse?
- Er dette første gangen du er i Norge? (Eventuelt om du har vært her tidligere, kan du fortelle litt om hva som skjedde forrige gang du var her? Hva skjedde da du ankom Norge for annen gang? kontakt med politiet eller andre myndigheter?)

4. Tilknytning til fødelandet:

- Hvor gammel var du da du forlot fødelandet ditt?

Forlot som barn:

- Kan du fortelle litt om livet ditt i hjemlandet før du kom til Norge?
- Snakker du språket? På hvilket nivå?
- Hvor mange år gikk du på skolen?
- Hvem bodde du sammen med?
- Har du familie der nå? Hvem?
- Har du kontakt med familien din som bor der?
- Har du fortalt med hvor du er og hva du gjør?
- Har du sendt penger tilbake?

Forlot som voksen:

- Kan du fortelle litt om livet ditt i hjemlandet før du kom til Norge?
  - Hvilket yrke hadde du?
  - Hvor/hva jobbet du med?
  - Hvem bodde du sammen med?
  - Har du familie der nå? Hvem?
  - Har du kontakt med familien din som bor der?
  - Har du fortalt med hvor du er og hva du gjør?
  - Har du sendt penger tilbake?
- Hvor føler du at du har størst tilknytning?
Norge eller fødelandet ditt? Eventuelt annet land? Hvorfor?

5. Kontakt med norske myndigheter:

- Kan du fortelle litt generelt om kontakten du har hatt med norske myndigheter? (Politi, UDI, UNE. Har du vært i fengsel tidligere eller på Trandum utlendingsinternat?)
- Hva synes du om behandlingen du har fått fra norske myndigheter når det gjelder selve utvisningsprosessen? (Hvordan og når fikk du vite at du kanskje kunne bli utvist fra Norge? Har du mottatt tilstrekkelig informasjon og bistand i prosessen? Har du (evt. barn) fått uttale deg i saken? hvor lang tid tok prosessen?)

6. Forholdet mellom straffen for det kriminelle forholdet og utvisningen:

- Hva er du dømt for?
- Hvilken straff fikk du? (Faktisk utmålt straff)
- Den straffbare handlingen som medførte at du ble utvist, hvor alvorlig mener du at den er?
- Et utvisningsvedtak medfører en plikt til å forlate landet. Hvilke konsekvenser får dette vedtaket for deg?
- Utvisningens varighet (varig eller tidsbegrenset, år?)
- Hvordan anser du forholdets alvor opp mot de konsekvensene en utvisning medfører for deg?

7. Refleksjon rundt soningen av fengselsstraffen:

- Hvor lenge har du sonet og hvor lenge har du igjen?
- Kan du fortelle litt om hva du gjør i fengselet? (en typisk dag)
- Har du fått tilbud om aktiviteter etc.? (Benytter du deg eventuelt av tilbudet?)
- I den avdelingen hvor du soner er det flere som er utvist?
- Føler du at du får annerledes tilbud/oppfølging enn de andre innsatte? (eventuelt på hvilken måte?)
- Har du kontakt med noen av de andre innsatte? Eventuelt hvem?
- Hvilke konsekvenser får fengselsstraffen for ditt liv?

8. Refleksjon rundt utvisningen:

- Har livet ditt endret seg etter at du fikk vite at du er utvist fra Norge?
- Du soner nå din fengselsstraff. Hva synes du om at du er utvist med tanke på dette?
- Hva får størst konsekvenser for ditt liv, fengselsstraffen eller utvisningen?
- Hvordan vurderer du rettferdigheten i straffen? (både utvisningen og i fengselsstraffen)

9. Om å vende tilbake til fødelandet:

- Hva tenker du om å vende tilbake til fødelandet ditt?
- Hvis du har familie her i Norge blir de med deg tilbake eller skal de fortsatt bo i Norge?
- Har du en plan for hva du skal gjøre når du kommer tilbake dit?
- Hvis du har familie der, kommer du til å ta opp igjen kontakten med familien din der? Hvorfor/Hvorfor ikke?
- Tror du at du kommer til å bli boende der eller kommer du til å reise derfra igjen?

10. Om sjansen til å komme tilbake til Norge/Europa:

- Hvis du må reise tilbake til fødelandet ditt ønsker du å komme tilbake til Norge igjen på et senere tidspunkt, evt. reise til et annet land?
- Tror du utvisningen vil gjøre det vanskeligere for deg å komme tilbake til Norge?

11. Om intervjuet:

- Noe du vil fortelle som vi ikke har pratet om?
- Hvorfor ville du bli intervjuet?
- Hva syntes du om å snakke om dette?
- Er det noe du kommer på, ta kontakt. Viss det er ønskelig, så kan et nytt intervju gjøres.
- Jeg har fått masse nytting informasjon. Tusen takk for at du var med!

INTERVJUGUIDE for personer som er utvist for brudd på utlendingsloven

1. Før intervjuet starter:

- presentere meg selv
- informere om prosjektet og hva jeg kommer til å stille spørsmål om
- si litt om betydningen av å være med på intervjuet, om tilbakemelding og om resultatet- e-post adresse
- gå gjennom hvordan intervjuet dokumenteres (diktafon, lydopptaker), og hva som gjøres med datamaterialet når prosjektet er avsluttet
- garantere anonymitet
- informere informanten om retten til å avbryte intervjuet når som helst
- antyde hvor lenge intervjuet vil vare

2. Innledende:

- Alder og fødeland/ statsborgerskap
- Kan du fortelle litt om hvorfor du reiste fra fødelandet ditt?
- Hvorfor valgte du å komme til Norge?
- Er vedtaket om utvisning endelig eller kan du anke?

3. Tilknytning til Norge:

- Hvor lang tid har du bodd i Norge?
- Reiste du alene til Norge eller sammen med familie/venner?
- Kan du fortelle litt om livet ditt her i Norge? (Bosted, Familie/venner,Jobb/studier, Fritidsaktiviteter, Språk)

- Opphold på hvilket grunnlag? (Lovlig eller ulovlig opphold?)
- Har du midlertidig oppholdstillatelse eller permanent oppholdstillatelse?

- Er dette første gangen du er i Norge? (Eventuelt om du har vært her tidligere, kan du fortelle litt om hva som skjedde forrige gang du var her? Hva skjedde da du ankom Norge for annen gang? kontakt med politiet eller andre myndigheter?)

4. Tilknytning til fødelandet:

- Hvor gammel var du da du forlot fødelandet ditt?

Forlot som barn:

- Kan du fortelle litt om livet ditt i hjemlandet før du kom til Norge?
- Snakker du språket? På hvilket nivå?
- Hvor mange år gikk du på skolen?
- Hvem bodde du sammen med?
- Har du familie der nå? Hvem?
- Har du kontakt med familien din som bor der?
- Har du fortalt med hvor du er og hva du gjør?
- Har du sendt penger tilbake?

Forlot som voksen:

- Kan du fortelle litt om livet ditt i hjemlandet før du kom til Norge?
- Hvilket yrke hadde du?
- Hvor/hva jobbet du med?
- Hvem bodde du sammen med?
- Har du familie der nå? Hvem?
- Har du kontakt med familien din som bor der?
- Har du fortalt med hvor du er og hva du gjør?
- Har du sendt penger tilbake?

- Hvor føler du at du har størst tilknytning?

Norge eller fødelandet ditt? Eventuelt annet land? Hvorfor?

5. Kontakt med norske myndigheter:

- Kan du fortelle litt generelt om kontakten du har hatt med norske myndigheter? (Politi, UDI, UNE. Har du vært i fengsel tidligere eller på Trandum utlendingsinternat?)
- Hva synes du om behandlingen du har fått fra norske myndigheter når det gjelder selve utvisningsprosessen? (Hvordan og når fikk du vite at du kanskje kunne bli utvist fra Norge? Har du mottatt tilstrekkelig informasjon og bistand i prosessen? Har du (evt. barn) fått uttale deg i saken? hvor lang tid tok prosessen?)

6. Forholdet mellom overtredelsen av utlendingsloven og utvisningen:

- Hva var det som førte til at du ble utvist?/ Hvilken overtredelse av utlendingsloven?
- Ble du politianmeldt eller dømt for forholdet? (sonet straff?)
- Utvisningens varighet? (varig eller tidsbegrenset)
- Den handlingen som medførte at du ble utvist, hvor alvorlig mener du at den er?
- Har livet ditt endret seg etter at du fikk vite at du er utvist fra Norge?
- Et utvisningsvedtak medfører en plikt til å forlate landet. Kan du fortelle litt om hvilke konsekvenser dette vedtaket får for deg? (også med tanke på innreiseforbud)
- Hvordan anser du forholdets alvor opp mot de konsekvensene en utvisning medfører for deg?

9. Om å vende tilbake til fødelandet:

- Hva tenker du om å vende tilbake til fødelandet ditt?
- Hvis du har familie her i Norge blir de med deg tilbake eller skal de fortsatt bo i Norge?
- Har du en plan for hva du skal gjøre når du kommer tilbake dit?
- Hvis du har familie der, kommer du til å ta opp igjen kontakten med familien din der?
Hvorfor/Hvorfor ikke?
- Tror du at du kommer til å bli boende der eller kommer du til å reise derfra igjen?

10. Om sjansen til å komme tilbake til Norge/Europa:

- Hvis du må reise tilbake til fødelandet ditt ønsker du å komme tilbake til Norge igjen på et senere tidspunkt, evt. reise til et annet land?
- Tror du utvisningen vil gjøre det vanskeligere for deg å komme tilbake til Norge?

11. Om intervjuet:

- Noe du vil fortelle som vi ikke har pratet om?
- Hvorfor ville du bli intervjuet?
- Hva syntes du om å snakke om dette?
- Er det noe du kommer på, ta kontakt. Viss det er ønskelig, så kan et nytt intervju gjøres.
- Jeg har fått masse nytting informasjon. Tusen takk for at du var med!